

Τ.Ε.Ι ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ Σ.Ε.Υ.Π
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

«ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ
ΣΕΡΝΤΕΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΑΡΩΝΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ
ΡΑΚΙΝΤΖΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

ΑΘΗΝΑ
2003

*Στους γονείς μου και στον αδερφό μου,
που αδιάκοπα αγωνίζονται για μένα
Στην Αδαμαντία, στον Νίκο,
στον Κυριάκο και στην Φωτεινή*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ σημαντική μου προτεραιότητα να ευχαριστήσω θερμότατα τους υπεύθυνους καθηγητές κύριο Νικόλαο Σερντεδάκη και την κυρία Δέσποινα Αρώνη, για την εποπτεία τους κατά τη συγγραφή της παρούσης εργασίας.

Ευχαριστώ επίσης θερμά την φίλη και συνάδελφο Φωτεινή Σ. Ορφανού - Κατσώνη, Διδάκτορα Κοινωνιολογίας, της οποίας η βοήθεια στην ολοκλήρωση της εργασίας υπήρξε πολύ σημαντική.

Θα ήταν παράλειψη μου να μην ευχαριστήσω τους φίλους και συναδέλφους, Νικόλαο Χ. Κακαρδάκο, Στατιστικό και την Φιλιάνα Ι. Χωματά, Οικονομολόγο, για τη συμβολή τους σε στατιστικά και οικονομικά θέματα που θίγει η εργασία μου.

Απευθύνω τέλος τις ευχαριστίες μου στον ψυχίατρο κύριο Αναστάσιο Β. Κουζούπη, για την επιστημονική του βοήθεια σε ζητήματα σχετικά με τις θεωρίες της προσωπικότητας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: «ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ»	7
1. ΕΡΓΑΣΙΑ	8
1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	10
1.2 Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΗΜΕΡΑ.....	13
2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ	15
2.1 ΜΙΚΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	17
2.1.1 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	17
2.1.2 ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ.....	21
2.1.2.1 ΕΦΗΒΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ.....	24
2.1.3 ΠΡΟΤΥΠΑ.....	26
2.2 ΜΑΚΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	31
2.2.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	31
2.2.1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	31
2.2.1.2 ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	31
2.2.2 ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΑΝΕΡΓΙΑ.....	40
2.2.2.1 ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	40
2.2.2.2 ΑΝΕΡΓΙΑ.....	43
3. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ	49
3.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ.....	49
3.2 ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ.....	56
4. ΣΚΟΠΟΙ – ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: «ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ»	64
1. ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	65
2. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	65
3. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	67
4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: «ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ»	81
1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	82
2. ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	86
3. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	87
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	88
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	89
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	96

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της παρούσης μελέτης είναι οι παράγοντες που επιδρούν στην επιλογή του επαγγέλματος των νέων. Το προαναφερόμενο θέμα διερευνήθηκε θεωρητικά και ερευνητικά. Η έρευνα έγινε σε μαθητές Λυκείου 16-18 ετών από διάφορα σχολεία της Αθήνας.

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί τη θεωρητική διερεύνηση του θέματος. Χωρίζεται σε τρία υποκεφάλαια. Το πρώτο υποκεφάλαιο μιλάει για την έννοια της εργασίας, τι θεωρείται εργασία, την ιστορική της εξέλιξη και τι σημαίνει εργασία σήμερα. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο γίνεται αναφορά στους παράγοντες που επιδρούν στην επιλογή του επαγγέλματος. Οι παράγοντες προέκυψαν από τη προσωπική γνώμη της ερευνήτριας και από τη μελέτη της βιβλιογραφίας και ορίστηκαν ως εξής : α) παράγοντες σε μικροκοινωνικό περιβάλλον: η οικογένεια, η προσωπικότητα και τα πρότυπα β) στο μακροκοινωνικό περιβάλλον η εκπαίδευση, και η αγορά εργασίας - ανεργία. Το δεύτερο υποκεφάλαιο αναφέρεται στον ρόλο και τη χρησιμότητα του επαγγελματικού προσανατολισμού, αφιερώνοντας συγκεκριμένο κομμάτι στον σχολικό επαγγελματικό προσανατολισμό. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τους σκοπούς και τους στόχους της έρευνας.

Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην έρευνα, στη μεθοδολογία και στα αποτελέσματα της, τα οποία παρουσιάζονται με αναλυτικούς πίνακες με τα ποσοστά των απαντήσεων των ερωτώμενων.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα. Αφιερώνουμε ένα κομμάτι με τις αδυναμίες της έρευνας και καταλήγουμε στην θεωρητική και πρακτική εφαρμογή της παρούσης μελέτης.

Η παρούσα μελέτη προέκυψε από την ευαισθητοποίηση και τον προβληματισμό της ερευνήτριας για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων. Όλοι έχουμε βρεθεί αντιμέτωποι με την επιλογή του επαγγέλματος που πρέπει να ακολουθήσουμε και έχουμε αντιμετωπίσει δυσκολίες, διότι δεν είχαμε πολλές πληροφορίες για τα επαγγέλματα ή διότι δεν γνωρίζαμε αν η επιλογή ήταν δική μας ή προερχόταν από την επιρροή κάποιου τρίτου.

Θεωρούμε τον επαγγελματικό προσανατολισμό μια σπουδαία διαδικασία, που αν πραγματοποιείται σωστά μπορεί να βοηθήσει τους εφήβους μας να κοινωνικοποιηθούν επαγγελματικά και να βοηθηθούν στο να

ζήσουν δημιουργικά αναπτύσσοντας την προσωπικότητά τους, μέσα από το επάγγελμά τους.

Η εργασία δεν είναι μόνο σημαντική, γιατί χωρίς αυτήν στη σύγχρονη κοινωνία δεν θα μπορούσαμε να επιβιώσουμε, είναι σημαντική γιατί είναι σημαντικός φορέας κοινωνικοποίησης και ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Η μελέτη αυτή είναι σημαντική όχι τόσο γιατί μας έφερε κοντά σε θεωρητικές προσεγγίσεις και προβληματισμούς γύρω από το θέμα, όσο γιατί μας έφερε κοντά στους νέους και στη δική τους γνώμη.

Κεφάλαιο 1
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο μελετάμε θεωρητικά το θέμα, βάσει της βιβλιογραφίας. Αρχικά ασχολούμαστε με την έννοια της εργασίας, την ιστορική της εξέλιξη, τι σημαίνει εργασία στη σύγχρονη κοινωνία και ποιο είναι το μέλλον της. Στη συνέχεια εμβαθύνουμε στους παράγοντες που επιδρούν στην επιλογή του επαγγέλματος, όπως η οικογένεια, η προσωπικότητα, τα πρότυπα, η εκπαίδευση και η αγορά εργασίας-ανεργία. Τέλος κάνουμε μια πρώτη εισαγωγή στην έρευνα μιλώντας για τους σκοπούς και τους στόχους της παρούσας μελέτης, διατυπώνοντας τις υποθέσεις εργασίας μας.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε στη δυσκολία που συναντήσαμε στο κεφάλαιο αυτό. Κάθε επιμέρους θέμα αυτού του κεφαλαίου αποτελεί και μια ανεξάρτητη ενότητα, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη θεωρητική της προσέγγιση, και ήταν δύσκολο να καταλήξουμε στη τελική διαμόρφωση της.

1. ΕΡΓΑΣΙΑ

Η εργασία είναι κατεξοχήν ανθρώπινο χαρακτηριστικό. Μορφές εργασίας συναντάμε και σε διάφορες κοινωνίες ζώων (όπως οι μέλισσες και τα μυρμήγκια), θεωρείται όμως ότι σ' αυτές τις περιπτώσεις πρόκειται για ενστικτώδη εργασία (που ανταποκρίνεται σε ορισμένα ερεθίσματα). Η εργασία δεν ανήκει στις λειτουργίες του ανθρώπου που έχουν δοθεί από τη φύση. Ο οικονομολόγος Μπλοκ σημειώνει ότι η ικανότητα του ατόμου να εργάζεται δεν είναι γενετικό δεδομένο: αποτελεί προϊόν κοινωνικής κατασκευής. Στο βιβλίο «Για μια Κοινωνιολογία της Εργασίας» η συγγραφέας αναφέρει «δεν μπορεί να υπάρξει ένας αιώνιος και αφηρημένος ορισμός της εργασίας, έξω από τις συγκεκριμένες κοινωνικές, εθνικές και πολιτιστικές σχέσεις όπου εκτελείται».¹

Στο μαρξιστικό φιλοσοφικό-κοινωνιολογικό λεξικό, εργασία είναι η ιδιότυπα ανθρώπινη μορφή αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με τη φύση, η διαδικασία ανταλλαγής ύλης μεταξύ ανθρώπου και φύσης, από την άποψη της συμμετοχής σε αυτήν του ανθρώπου, της χρησιμοποίησης των οργάνων του σώματός του. Η εργασιακή διαδικασία προϋποθέτει προπαντός την ύπαρξη ανάγκης για ορισμένο αντικείμενο της κατανάλωσης.

---

¹ Κωνσταντοπούλου Χ. (1994), *Για μια Κοινωνιολογία της Εργασίας*, Παρατηρητής, σελ. 17.

Η εργασία εν γένει περιλαμβάνει τα εξής συστατικά στοιχεία:

- τον άνθρωπο ως υποκείμενο της εργασίας
- το αντικείμενο της εργασίας
- τα μέσα της εργασίας και
- το αποτέλεσμα (προϊόν) της εργασίας.

Η αλληλεπίδραση αυτών των στοιχείων κατά ορισμένο τρόπο συνιστά την εργασία. Η ανάγκη μετατρεπόμενη σε σκοπό, γίνεται εσωτερική στιγμή της εργασίας και ο κύκλος, με αφετηρία τις βιοτικά απαραίτητες ανάγκες του ανθρώπου, διαμεσολαβείται από την εργασία και ολοκληρώνεται με την κατανάλωση των προϊόντων².

Η εργασία έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην διαδικασία της διαμόρφωσης του ανθρώπου. Ο άνθρωπος χρωστά στην εργασία τον καταμερισμό των λειτουργιών ανάμεσα στα χέρια και τα πόδια, την ανάπτυξη των οργάνων του λόγου, τη σταδιακή μετατροπή του εγκεφάλου του ζώου στον αναπτυγμένο εγκέφαλο του ανθρώπου, την τελειοποίηση των οργάνων των αισθήσεων του. Στη διαδικασία της εργασίας, ο άνθρωπος διεύρυνε τον κύκλο των προσλήψεων και των εντυπώσεων και οι εργασιακές του δραστηριότητες άρχισαν να έχουν συνειδητό χαρακτήρα³.

Ο άνθρωπος μέσω της εργασίας δημιουργεί, χρησιμοποιώντας τις φυσικές του δυνάμεις. Η εργασία είναι πηγή κοινωνικού πλούτου, στο μέτρο που είναι δημιουργός όλων των απαραίτητων υλικών προϋποθέσεων ύπαρξης αλλά και εξέλιξης κάθε ανθρώπινης κοινωνίας. Η εργασία μορφοποιεί τον άνθρωπο και συμβάλλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, με το να του δίνει την ευκαιρία να καλλιεργήσει και να αναπτύξει τις ικανότητές του. Μέσω της εργασίας πραγματοποιούνται οι ουσιαστικές κοινωνικές σχέσεις του ατόμου και κυρίως οι σχέσεις του προς την κοινωνία. Η εργασία ικανοποιεί μια ουσιαστική ανάγκη του ανθρώπου για επικοινωνία. Μέσω της επαγγελματικής του απασχόλησης ενσωματώνεται ο άνθρωπος στην κοινωνία, στο μέτρο που τα αγαθά που παράγει δεν χρησιμοποιούνται αποκλειστικά και μόνο από τον ίδιο αλλά και από την κοινωνία.⁴

---

² Μητρόπουλος Π. Α. (1993), *Εργασία και Συνδικάτα στη Μεταβιομηχανική Κοινωνία, Ο εφιάλτης της δυαδικής κοινωνίας*, Νέα Σύνορα- Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα, σ.σ.19-25.

³ Βαζιούλιν Β.Α. *Η Λογική του «Κεφαλαίου» του Κ. Μαρξ*. Μ. 1968.

⁴ Παπαϊωάννου Σ. (1990), *Επαγγελματική Εκπαίδευση και Προσανατολισμός Αναφορά σε άτομα με ειδικές ανάγκες*, Γρηγόρη, σελ. 17.

Με την εξέλιξη της κοινωνίας αναπτύχθηκε σιγά–σιγά και ο καταμερισμός της εργασίας και καθιερώθηκε η ανάγκη απόκτησης από τα μέλη της συγκεκριμένων ικανοτήτων και δεξιοτήτων σχετικών με ορισμένο τμήμα μιας συνολικής παραγωγικής διαδικασίας. Με βάση τις ικανότητες και δεξιότητες αυτές τα άτομα καταλαμβάνουν μια σχετικά μόνιμη και σταθερή θέση – ρόλο στα πλαίσια της διαδικασίας της παραγωγής που συνιστά το επάγγελμα τους.

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το φαινόμενο της εργασίας είναι παμπάλαιο. Η αντίληψη όμως γι' αυτήν και ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται, δεν ήταν πάντα ανάλογα με αυτά που ισχύουν σήμερα. Στην κλασική Αθήνα κυριαρχούσε η αντίληψη ότι μόνο ένα μέρος ανθρώπων έπρεπε να εργάζεται, ενώ δεν απαιτούνταν κάτι τέτοιο για τους υπολοίπους. Οι ελεύθεροι πολίτες ασχολούνταν μόνο με τον πόλεμο, την πολιτική και φιλοσοφία. Η εργασία ως φαινόμενο απασχόλησε και τον Χριστιανισμό, σύμφωνα με τον οποίο ο άνθρωπος μεταβλήθηκε σε εργαζόμενο μετά από τον διωγμό του από τον παράδεισο και τιμωρήθηκε με το να βγάζει το ψωμί του με τον ιδρώτα του προσώπου του.

Παρ' όλη την αρνητική γενικά στάση προς την εργασία, δεν έλειψαν και οι αντίθετες θέσεις. Τα πράγματα που φέρνουν όφελος στον άνθρωπο, είναι αποτέλεσμα της ανθρώπινης εργασίας, έγραψε ο στωικός Πανταίος το 2^ο αιώνα π.Χ. . Ο Κικέρωνας, επίσης, ο οποίος υποστηρίζει τις απόψεις του Πανταίου στο σύγγραμμά του «De officiis» (Περί υποχρεώσεων), αναφέρει μια σειρά από παραδείγματα, που αποδεικνύουν ότι η φύση πρέπει να μετασχηματιστεί μέσω της ανθρώπινης εργασίας, για να μπορέσει να συμβάλει στην αναπαραγωγή της ανθρώπινης ζωής. Η καλλιέργεια της γης, η κτηνοτροφία, η χρησιμοποίηση των μετάλλων, δεν είναι δυνατόν να νοηθούν χωρίς να κοπιάσει ο άνθρωπος.

Αλλά δεν είναι μόνο η παραγωγή αγαθών απαραίτητων για τη ζωή αποτέλεσμα της ανθρώπινης εργασίας–υποστηρίζει ο Κικέρων. Ολόκληρος ο πολιτισμός: η ιατρική περίθαλψη, η κατασκευή οικοδομών, η κατασκευή πόλεων, το σύστημα ύδρευσης, ο έλεγχος των ποταμών, η ναυτιλία και το εμπόριο είναι αποτελέσματα της εργασίας. Αυτή η αντίληψη αποτελεί τεράστιο βήμα σε σχέση με την κρατούσα αντίληψη τόσο στην κλασική ελληνική

κοινωνία, όσο και στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, όπου η εργασία εθεωρείτο υποχρέωση κυρίως των σκλάβων.

Στην εποχή του διαφωτισμού η εργασία γίνεται αντικείμενο έντονης φιλοσοφικής συζήτησης και επικρατεί η αντίληψη ότι αυτή είναι ο ουσιαστικός παράγοντας δημιουργίας αξιών.⁵

Ο εργάτης της βιομηχανίας δεν έχει καμιά σχέση με το προϊόν της εργασίας, δεν δημιουργεί τίποτε. Η βιομηχανική κοινωνία της μαζικής παραγωγής, των τεράστιων εργοστασίων, των εξειδικευμένων μηχανημάτων και των τυποποιημένων προϊόντων διαμόρφωσε τον τύπο του πειθαρχικού εργάτη, με την εξειδίκευση σε μια περιορισμένη περιοχή, και την πλήρη αποξένωση του εργάτη από το προϊόν της εργασίας του. Η εργασία, αντί να δημιουργεί τον πολιτισμένο άνθρωπο, είχε φθάσει να τον καταστρέψει.

Η εργασία στην ιστορία της ανθρωπότητας, αλλά υπό μια έννοια και κάθε σχετικά αυτοτελής επιμέρους εργασιακή διαδικασία, διανύει στην ανάπτυξη της ορισμένα στάδια (προϋπόθεση της εργασίας, πρωταρχική εμφάνιση, διαμόρφωση και ωριμότητα), κατά την οποία αναπτύσσονται αντίστοιχα όλα τα συστατικά στοιχεία της αλλά και ο εκάστοτε τρόπος αλληλεπίδρασης τους, ο χαρακτήρας της εργασίας.

Ο άνθρωπος ξεκίνησε από την άμεση χρησιμοποίηση έτοιμων αντικειμένων της αυτενέργειας της φύσης (συλλεκτική οικονομία), για να περάσει στη διαμεσολάβηση των τεχνητά δημιουργημένων μέσων εργασίας (παραγωγής), τα οποία απαιτούν άμεση ενεργοποίηση φυσικών ανθρώπινων δυνάμεων για τη χρησιμοποίησή τους (δεσπάζουν στη μεγάλη βιομηχανία), και να καταλήξει σε αυτόματα (αυτοματοποιημένα, αυτενεργά) μέσα. Αντίστοιχη ανάπτυξη παρατηρείται στο υλικό, στο αντικείμενο της εργασίας: από τη χρήση δεδομένων υλικών της φύσης, στο προκαταβολικά επεξεργασμένο (από την εργασία) υλικό (το οποίο κατά βάση διατηρεί τις φυσικές ιδιότητες του) και τελικά (στο τέλος της σπείρας του ελικοειδούς ανάπτυξης) στη δημιουργία τεχνητών υλικών με προκαθορισμένες ιδιότητες. Η μέχρι τώρα ιστορία της εργασίας συνδέεται με τη χρησιμοποίηση κατ'εξοχήν της μηχανικής μορφής κίνησης (παρά π.χ. την προαιώνια χρήση της

---

⁵ Παπαιωάννου Σ. (1990), *Επαγγελματική Εκπαίδευση και Προσανατολισμός, Αναφορά σε άτομα με ειδικές ανάγκες*, ό.π., σ.σ 12-14.

φωτιάς), που φέρει τη σφραγίδα της ζωικής προέλευσης του ανθρώπου (το χέρι είναι όργανο μηχανικής μετατόπισης) και συνδέεται ουσιαστικά με τη χειρωνακτικού χαρακτήρα εργασία. Οι περαιτέρω τάσεις προοιωνίζονται τη διεύρυνση και εμβάθυνση του ρόλου του μετασχηματισμού διαδικασιών (έναντι του μετασχηματισμού πραγμάτων) και της χρήσης ανώτερων μορφών κίνησης, με τελική προοπτική την κατ' εξοχήν βιολογικοποίηση της παραγωγής (βιοτεχνολογίες).

Αντίστοιχες αλλαγές παρατηρούνται και στην ίδια την εργασία: από του συλλογικού χαρακτήρα εργασία, που ανέκυψε με φυσικό τρόπο (συλλογή, γεωργία, κτηνοτροφία), προς την ατομική χειρωνακτική εργασία (από την οποία ανέκυψε πρωταρχικά η κεφαλαιοκρατία) και από αυτήν προς την εργασία με μηχανές (μέσω αντιφατικών διαδικασιών ενοποίησης και καταμερισμού της εργασίας) με τον - και τεχνολογικά πλέον αναγκαίο - κοινωνικό χαρακτήρα της, κατατείνοντας προς την ενοποιημένη ανθρωπότητα ως υποκείμενο της παραγωγικής αλληλεπίδρασης με τη φύση. Διανύει δηλαδή η εργασία μια πορεία από την δραστηριότητα για τη χρησιμοποίηση (με ορισμένη χρήση οργάνων του σώματος) κατ' εξοχήν δεδομένων από τη φύση μέσων παραγωγής προς την επικράτηση της εργασίας για τη χρησιμοποίηση τεχνητών μέσων παραγωγής, και από αυτή στην επικράτηση της εργασίας για τη δημιουργία και χρησιμοποίηση αυτενεργών μέσων παραγωγής (με αντίστοιχη συρρίκνωση του ρόλου της φυσικής εργασίας και ενίσχυση της επιστήμης ως παραγωγικής δύναμης).

Ελικοειδώς αναπτύσσεται και ο άνθρωπος στην εργασία και μέσω της εργασίας. Από τον άνθρωπο-συλλέκτη (πρωτόγονη κοινότητα) στον άνθρωπο παραγωγό με βασικά μέσα παραγωγής φυσικής προέλευσης (γη και ζώα), με τον ίδιο τον άνθρωπο σχεδόν ολοκληρωτικά (δουλοκτησία), είτε εν μέρει (φεουδαρχία) μη αποσπασμένο από τα εν λόγω μέσα. Έπεται η επικράτηση του ανθρώπου της φυσικής εργασίας για τη χρησιμοποίηση των μηχανών με αντίποδα της τον άνθρωπο της επιστημονικής εργασίας. Η μετέπειτα ανάπτυξη της εργασίας (στην ώριμη αταξική κοινωνία) με τη βαθμιαία απαλλαγή του ανθρώπου από την άμεση (χειρωνακτική) εργασία (μείωση του εργάσιμου χρόνου κ.λ.π) και την άρση του ανταγωνιστικού χαρακτήρα καταμερισμού εργασίας και των συνδεόμενων με αυτήν σχέσεων

παραγωγής, θα οδηγήσει στον άνθρωπο – ολόπλευρα αναπτυσσόμενο υποκείμενο της δημιουργικής - φυσικής και πνευματικής δραστηριότητας.

1.2 Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

Η εργασία στη σημερινή της μορφή, δηλ. ως κυρίως εξαρτημένη μισθωτή εργασία, είναι το αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας ιστορικοκοινωνικής διαδικασίας.

Κάτω από εμπορευματοποιημένες καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, στις οποίες ο χωρισμός εργασίας και μέσων παραγωγής, αλλά και ο χωρισμός πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας, είναι πλέον πραγματικότητα. Με δεδομένη την τάση του υπερβολικού καταμερισμού και εξειδίκευσης της εργασίας, η εργασία μετατρέπεται σε καταναγκαστική, παρ' όλο που φαίνεται ως αποτέλεσμα «ελεύθερης σύμβασης». Ο εξαναγκασμός πώλησης της εργατικής δύναμης και η διαρκής εξάρτηση από το κεφάλαιο δημιουργούν εκείνη τη βασική ανασφάλεια ύπαρξης, που σφραγίζει τις συνθήκες ζωής όλων όσοι βρίσκονται σε σχέση εξαρτημένης εργασίας. Το να έχει κανείς μια θέση εργασίας και το να είναι σε θέση να εργαστεί, γίνεται μια απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη του ίδιου του εργαζόμενου και της οικογένειάς του.⁶

Στη σύγχρονη κοινωνία της αγοράς δεν λείπει η εργασία, αλλά μπορούμε να πούμε ότι βλέπουμε το τέλος της κοινωνίας της πλήρους απασχόλησης με την κλασική έννοια, αυτήν που εγγράφηκε ως θεμελιώδης αρχή της πολιτικής μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο στα συντάγματα των ευρωπαϊκών κοινωνιών και στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Πλήρης απασχόληση σήμαινε να έχει κανείς κανονική εργασία, ο καθένας να μαθαίνει ένα επάγγελμα που θα ασκούσε σε όλη του τη ζωή αλλάζοντας ίσως δουλειά μια – δυο φορές, μια δραστηριότητα που διαμόρφωνε τη βάση της υλικής του ύπαρξης.

Η τεχνολογική αλλαγή στο παραγωγικό σύστημα μεταβάλλει ταυτόχρονα και τον κόσμο της εργασίας. Οι θέσεις απασχόλησης μειώνονται, νέες ειδικότητες επιβάλλονται, το περιβάλλον της εργασίας μεταβάλλεται, νέα προσόντα απαιτούνται. Η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας συνοδεύεται με την

---

⁶ Μητρόπουλος Π. Α. (1993), *Εργασία και Συνδικάτα στη Μεταβιομηχανική Κοινωνία, Ο εφιάλτης της δυαδικής κοινωνίας*, ό.π., σ.σ.19-25.

εμφάνιση νέων κλάδων που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας όπως στο περιβάλλον, τη μικροηλεκτρονική, τη βιοτεχνολογία, κ.α. Μια δυϊκή κοινωνία αναπτύσσεται με τη διάσπαση της αγοράς εργασίας και την εξατομίκευση των εργασιακών σχέσεων. Ένα μέρος των εργαζόμενων εξασφαλίζει εργασία και εισόδημα. Το υπόλοιπο ζει με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου ή στη βάση μερικής ή έκτακτης απασχόλησης. Για όλο και περισσότερο ανθρώπινο δυναμικό η κατάσταση της ανεργίας παύει να αποτελεί μια προσωρινή κατάσταση καθώς περνούν στο στάδιο της «μακροχρόνιας ανεργίας». Η αρχή που ίσχυε ως τώρα, ότι η απασχόληση βασιζόταν σε σχετική ασφάλεια και μακροπρόθεσμη προβλεψιμότητα ανήκει στο παρελθόν.⁷

Κατ' αρχήν, έχει αυξηθεί η ανάγκη για πολυ-ειδίκευση. Στο άμεσο μέλλον ο εργαζόμενος δεν θα έχει μόνον ένα επάγγελμα δια βίου. Θα πρέπει να είναι έτοιμος να περάσει από διάφορες μορφές εργασίας. Αν η βιομηχανική κοινωνία απαιτούσε “βάθος” ειδίκευσης, η μετά-βιομηχανική απαιτεί “εύρος” στην ειδίκευση. Η είσοδος της τεχνολογίας στη βιομηχανική κοινωνία, αν ήθελε έναν εξειδικευμένο, στη μετα-βιομηχανική κοινωνία απαιτεί έναν πολύ-ειδικευμένο. Από την άλλη, οι τεχνολογικές εξελίξεις θα μειώνουν το χρόνο της εργασίας.

Παράλληλα διεθνοποιείται όλο και περισσότερο η παραγωγή. Την εθνική παραγωγική μονάδα διαδέχονται οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις που διαθέτουν θυγατρικές σε περισσότερες χώρες. Το τελικό προϊόν της εργασίας είναι αποτέλεσμα συνεργασίας εργαζομένων από διαφορετικές χώρες. Τεχνολογική αλλαγή και διεθνοποίηση της παραγωγής επιβάλλουν στους εργαζόμενους, και κατά επέκταση στα συνδικάτα, νέα στάση και νέες αντιλήψεις. Η έξαρση του ανταγωνισμού στην Ενιαία Εσωτερική Αγορά, ο διεθνής ανταγωνισμός αλλά και η οικονομική ύφεση θέτουν με ιδιαίτερη επιτακτικότητα το ζήτημα του χρόνου και των μορφών εργασίας⁸.

Στο μέλλον η εργασία θα αλλάξει. Οι περισσότεροι οικονομολόγοι και φιλόσοφοι (Ρίφκιν, Μπλοκ, Γκαλμπρέιθ, Χιούιτ, κ.α.) με τον έναν ή τον άλλον τρόπο σημειώνουν ότι ο καινούργιος αιώνας θα χαρακτηριστεί από τις ριζικές αλλαγές στην εργασία. Το σύνθημα “8 ώρες δουλειά, 8 ώρες απασχόληση, 8

⁷ Βλέπε σχετικά Σακελλαρόπουλος Θ. (1993), *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική*, Κριτική, σ.σ.84-92.

⁸ Βλέπε Χατζησωκράτης Δ. (22/11/1992), «*Τα Συνδικάτα προσβλέπουν στην Ευρώπη*», Το Βήμα καθώς και Κουκουλές Γ. (22/11/1992), «*Η συνθήκη του Μάαστριχ, οι εργασιακές σχέσεις και το συνδικαλιστικό κίνημα*», Εποχή.

ώρες ψυχαγωγία” θα είναι ιστορικά παλιό. Η εργασία θα καταλαμβάνει μικρότερο χρόνο στην προσωπική μας ζωή και θα γίνεται με πολλές και ευέλικτες μορφές, διάσπαρτες μέσα στο συνολικό χρόνο και όχι μόνο μέσα σε μία ημέρα. Οι ανθρωπολόγοι θα μπορούσαν να ρωτήσουν και ποια θα είναι η εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού αν η εργασία πάψει να παίζει τον κυρίαρχο ρόλο της στις ανθρώπινες δραστηριότητες; Αν πάψει να είναι ο κύριος παράγοντας διαμόρφωσης του υλικού και πνευματικού πολιτισμού του;⁹

2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Η κατάσταση της απασχόλησης, διαχρονικά, σε διαφορετικές κοινωνίες και εποχές, αποτέλεσε το βασικό άξονα διαμόρφωσης των κοινωνικών δομών και διαρθρώσεων. Είναι γενικά αποδεκτό ότι όλα τα κοινωνικά συστήματα αποδέχονται την αναγκαιότητα της εργασίας, ανεξάρτητα αν κάθε τύπος κοινωνίας προσδίδει σ’ αυτήν διαφορετικό περιεχόμενο και μορφή.¹⁰

Επομένως, η εργασία σε κάθε κοινωνία αποτελεί σημείο αναφοράς τόσο για το άτομο όσο και για τον τρόπο διάρθρωσης των κοινωνικών της σχέσεων και γενικότερα των θεσμών της. Η επιλογή ενός επαγγέλματος αποτελεί ίσως την πιο κρίσιμη απόφαση στη ζωή ενός νέου, αν ληφθεί υπόψη ότι στο χώρο εργασίας του ένας άνθρωπος δαπανά το 1/3 περίπου της ζωής του. Βασικός συντελεστής στην απόφαση αυτή, είναι ο καθένας να γνωρίζει τι θέλει, τι μπορεί να κάνει και, κατά δεύτερο λόγο, να γνωρίζει τι συμβαίνει γύρω του, ποιες είναι, δηλαδή, οι τρέχουσες συνθήκες και οι τάσεις που επικρατούν στο χώρο των επαγγελμάτων και στην αγορά εργασίας.

Μέσα σ’ αυτή τη λογική παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η μελέτη παραγόντων και της σημαντικότητας τους στην διαδικασία της επιλογής του επαγγέλματος.

Με τον όρο επιλογή επαγγέλματος εννοούμε το σύνολο των διαδικασιών που αναπτύσσονται με στόχο της είσοδο του ατόμου στην αγορά εργασίας. Αποτελεί, κατά κύριο λόγο, μια δυναμική διαδικασία, με δυνατότητες

⁹ Βλέπε Busch K. (1993), *Η Ευρώπη μετά το 1992. Οικονομικές, οικολογικές και κοινωνικές προοπτικές της ενιαίας εσωτερικής αγοράς*, Κριτική.

¹⁰ Βλ. σχετικά Κασιμάτη Κ. (1989), *Επιλογή επαγγέλματος, Πραγματικότητα ή Μύθος*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

συνεχούς μετασχηματισμού και προσαρμογής στις νέες συνθήκες, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Έχουν διατυπωθεί μια σειρά από θεωρίες σχετικά με τη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος, όπου η καθεμία αντιμετωπίζει το φαινόμενο αυτό σε διαφορετικά επίπεδα, ως εξής:

- ο Θεωρίες με επίκεντρο τη θεληματική επιλογή του ατόμου (ψυχολογικές σχολές)
- ο Θεωρίες που αντιμετωπίζουν τη διαδικασία επιλογής όπως αυτή γίνεται στην πράξη (κανονιστική, εμπειρική ή περιγραφική προσέγγιση)
- ο Θεωρίες που δίνουν έμφαση στις κοινωνικές δομές μέσα από τις οποίες εντάσσεται και η ατομική συμπεριφορά

Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η διαδικασία επιλογής επαγγέλματος αποτελεί μια πολύπλοκη και πολυδιάστατη διαδικασία στην οποία εμπλέκεται, σε κάθε φάση της, το άτομο και η κοινωνία ολόκληρη, ως ένας συνδυασμός ψυχολογικών, οικονομικών και κοινωνιολογικών μεταβλητών.¹¹

Όσον αφορά τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση του ατόμου για την επαγγελματική του κατεύθυνση, αυτοί μπορούν να διακριθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- ο Παράγοντες που ανήκουν στο κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου (μικροκοινωνικό περιβάλλον)
- ο Παράγοντες διαρθρωτικοί, που αφορούν το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών δομών (μακροκοινωνικό περιβάλλον)

¹¹ Χαρακτηριστική εικόνα της πολυπλοκότητας του φαινομένου αποδίδεται με μεστό τρόπο στην παρακάτω παράγραφο, όπως αυτή διατυπώνεται στο βιβλίο του Φίλια Β. (1986), *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις*, Σύγχρονη Εποχή, σ.σ. 204-205 : «Στην Ελλάδα υπάρχει η χαρακτηριστική αντίληψη, από την οποία είμαστε όλοι βαθιά διαποτισμένοι, ότι σπουδάζω σημαίνει περνάω στο κύκλωμα της Ανώτατης Παιδείας και όχι εκπαιδεύομαι για ένα επάγγελμα που μπορεί ή μπορεί να μην έχει σχέση με τα ανώτερα γράμματα». Εδώ εντοπίζεται ο πρώτος και ο μέγιστος καταναγκασμός, που ριζωμένος βαθιά στην ελληνική κοινωνία περνάει μέσα από την οικογένεια και επιβάλλεται στο νεαρό άτομο. Η σφραγίδα της αποτυχίας, η αίσθηση του «δευτεροκλασάτου» είναι δεδομένη για όποιο παιδί δεν φθάνει στο Πανεπιστήμιο και δεν «καταξιώνεται» μ' ένα δίπλωμα. Αυτό είναι το πρώτο και κύριο πεδίο ετεροπροσδιορισμού. Από κει πέρα το νεαρό άτομο νομίζει ότι «θέλει» αλλά δεν θέλει αυτό που του έμαθαν οι άλλοι να θέλει. Φιλοδοξίες των γονιών και αντιλήψεις κοινωνικού γοήτρου, προϋπάρχουσα επαγγελματική υποδομή του πατέρα (και σπανιότερο της μητέρας), οικονομικές προϋποθέσεις, τυχαία περιστατικά και επιρροές που πολλές φορές έχουν σχέση με την εικόνα, που προβάλλουν για κάθε επάγγελμα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.ο.κ, οδηγούν στην «απόφαση» του νεαρού ατόμου τι θα σπουδάσει. Πρόκειται για μια παγιδευμένη «θέληση», δεδομένου ότι στο νεαρό άτομο δεν δίνεται σχεδόν καμία δυνατότητα να μάθει τον εαυτό του, ώστε να αποφασίσει τι θα κάνει με βάση τις σωματικές, ψυχικές και πνευματικές ιδιομορφίες, ανάγκες και ικανότητες του.».

Στα επόμενα κεφάλαια θα επιχειρήσουμε μια πιο συστηματική ομαδοποίηση και αναλυτική μελέτη των παραγόντων που προσδιορίζουν την διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος.

2.1 ΜΙΚΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1.1 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Στην πρώτη κατηγορία παραγόντων (κοινωνικό περιβάλλον) δεσπόζει ο ρόλος της οικογένειας στην επιλογή του επαγγέλματος. Η οικογένεια αποτελεί μικρή κοινωνία, με τους νόμους της, τις παραδόσεις της, τις συνήθειες της σ' όλους τους τομείς των διαπροσωπικών σχέσεων.

Αναμφισβήτητα, η οικογένεια αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα στην ανάπτυξη και στη ζωή ενός ατόμου. Όλες οι σύγχρονες ψυχολογικές θεωρίες προσδίδουν στο οικογενειακό περιβάλλον μια ιδιαίτερη δύναμη και το θεωρούν ως έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Φθάνει να σκεφτούμε ότι το ¼ από τη ζωή μας το περνάμε μέσα στην οικογένεια και ότι στα πρώτα μας σημαντικά χρόνια έχουμε σχεδόν αποκλειστική αλληλεπίδραση με αυτήν. Συστηματικές μελέτες τόσο από τους ανθρωπολόγους και κοινωνιολόγους όσο και από ψυχολόγους και παιδαγωγούς, έχουν επισημάνει και αποδείξει τον καθοριστικό ρόλο που αυτή διαδραματίζει στη ζωή ενός παιδιού.

Στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες, έντονων τεχνολογικών μεταβολών, ο θεσμός της οικογένειας βρίσκεται σε μεταβατική φάση διαφοροποιήσεων της δομής και των λειτουργιών της. Η οικογένεια, ως ένα μικρότερο σύστημα τοποθετημένο στο ευρύτερο σύστημα της κοινωνίας δεν μπορεί να μείνει άθικτο από τις δυνάμεις που επενεργούν στις βιομηχανικές και, κυρίως, στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες. Διάφορες θεωρίες κάνουν λόγο για κρίση στο θεσμό της οικογένειας, άλλες πάλι αναλύουν την κρίση ως μια κατάσταση που εμπεριέχει το δυναμικό της εξέλιξης και αναπροσαρμογής στην συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνική πραγματικότητα και όχι της διάσπασης.¹²

Ωστόσο παρόλη την ρευστότητα που διαφαίνεται ως προς τους προσανατολισμούς και αξίες του θεσμού της οικογένειας, είναι κοινά

¹² Για μια διεξοδικότερη ανάλυση του ρόλου και της εξέλιξης της οικογένειας στη σύγχρονη κοινωνία βλ. Goodman N. (1995), «*Το μέλλον της οικογένειας*», Κοινωνική Εργασία, 37.

αποδεκτό, ότι βασικοί αναπτυξιακοί στόχοι και λειτουργίες της οικογένειας συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Παροχή σωματικής φροντίδας (τροφή, ένδυση, στέγαση)
- Καθορισμός ρόλων
- Κοινωνικοποίηση των μελών με σταδιακή ανάληψη ρόλων
- Διαδικασίες ενσωμάτωσης και ανεξαρτητοποίησης των μελών
- Σύνδεση με την κοινωνία μέσω των θεσμών της (σχολείο, εργασία, εκκλησία)
- Ανάπτυξη και διατήρηση αξιών, κινήτρων εμπιστοσύνης και αφομοίωσης

Πολλές εμπειρικές έρευνες στις αναπτυγμένες βιομηχανικές κοινωνίες επικέντρωσαν την προσοχή τους στις επιδράσεις της οικογενειακής υποδομής πάνω στην επαγγελματική και κοινωνική θέση του ατόμου. Σύμφωνα με τις έρευνες αυτές η εκπαίδευση, ως κύριος προσδιοριστικός παράγοντας επαγγελματικής σταδιοδρομίας του ατόμου, επηρεάζεται, σε μεγάλο βαθμό, από το οικογενειακό περιβάλλον του ατόμου. Το οικογενειακό περιβάλλον αποτελεί τη μεγαλύτερη βοήθεια ή εμπόδιο για το άτομο να αποκτήσει ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο πριν ακόμη αρχίσει τη σταδιοδρομία του. Κατ' επέκταση, η επίδραση της οικογένειας στην επιλογή του επαγγέλματος γίνεται με διάφορους τρόπους:

α) Το οικογενειακό περιβάλλον, είτε ενσυνείδητα, είτε ασυνείδητα, αποτελεί το βασικό φορέα κοινωνικοποίησης του ατόμου. Δηλαδή, η οικογένεια συμβάλλει στη δημιουργία και διατήρηση της κοινωνικής συνοχής στο επίπεδο της κοινωνίας και κοινωνικής ταυτότητας στο επίπεδο του ατόμου. Η λειτουργία της αυτή αφορά την εσωτερίκευση, από την μεριά του ατόμου, των κανόνων/ προτύπων συμπεριφοράς και του συστήματος αξιών και στάσεων ενός κοινωνικού συνόλου.

Το βασικό έργο των γονέων είναι να αναλάβουν την απαιτούμενη προσπάθεια για να σχηματιστεί η βούληση των παιδιών: να χρησιμοποιήσουν και να κατευθύνουν τις διάφορες τάσεις της βουλήσεως τους. Να ενισχύσουν τη βούληση της πάλης, της προσπάθειας, της συνεργασίας. Να βοηθήσουν την βούληση της ελπίδας, ώστε να ανακαλύψει ο νέος άνθρωπος ιδέες και σχέσεις, σύμφωνα με τις δικές του δυνάμεις, να κάνει σχέδια σύμφωνα με τις δυνατότητες του. Αυτή η βούληση του παιδιού θα ωριμάζει και θα δυναμώνει

καθώς το παιδί θα καταβάλει σαφείς, καθορισμένες προσπάθειες, καθώς θα ξεπερνά μικρά ή μεγάλα εμπόδια, ανάλογα με τη ζωτικότητα και τη δραστηριότητα του. Θα αναλαμβάνει υπευθυνότητες ανάλογες με την ηλικία του και με τις ικανότητές του. Θα παίρνει πρωτοβουλίες, έστω κι αν αυτές δεν είναι πάντα και κατ' ανάγκην επιτυχείς¹³.

Επομένως, η οικογένεια συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, φιλοδοξιών, επιθυμιών στόχων πραγμάτωσης και αναπτύσσει, σε σημαντικό βαθμό, τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές προσδοκίες των παιδιών.

Η ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων είναι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που οι γονείς καλούνται να αντιμετωπίσουν. Η κοινωνικότητα του παιδιού θα καθορίσει τελικά σε μεγάλο βαθμό την αυτοπεποίθησή του, τις φιλίες του, και την προσαρμογή του στη σχολική και μετέπειτα επαγγελματική του πορεία.

Θεωρούμε σκόπιμο να αναφέρουμε ότι, μέσα στα πλαίσια της προβληματικής για το θεσμό της οικογένειας στη σύγχρονη σκηνή των ταχύτατα μεταλλασόμενων τεχνολογικών και κοινωνικών δομών, η θεμελιακή σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών, ως επίκεντρο της οικογενειακής κοινωνικοποίησης δεν μπορεί πλέον να περιοριστεί μονόπλευρα στο ρόλο των γονιών ως πομπών και στη συμπορευόμενη θέση του παιδιού ως δέκτη. Η οικογένεια νοείται, πολύ περισσότερο, ως πλεγματική συνάρτηση διαντιδράσεων, στις οποίες και το παιδί συμμετέχει ενεργητικά και τις επηρεάζει μορφοποιητικά. Οι μεταβολές στις ενδοοικογενειακές σχέσεις αποτέλεσαν τους αποφασιστικούς παράγοντες της αναθεώρησης της «παραδοσιακά» ασκούμενης εξουσίας από την πλευρά των γονέων¹⁴.

β) Η ελληνική οικογένεια διακρίνεται για μια, ως επί το πλείστον, υπερπροστατευτική συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά και κατέχει κυρίαρχη θέση στην οργάνωση της ζωής τους¹⁵. Το φαινόμενο αυτό – αν και

¹³ Μουσοπούλου Α. Μ. (1996), *Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας*, Gutenberg, σ.σ.19-36.

¹⁴ Κορώσης Κ. (1997), *Έφηβοι και Οικογένεια, Πως βλέπουν την Οικογένεια οι μαθητές της Β' και Γ' τάξης του Λυκείου*, Gutenberg, σ.σ.54 –60.

¹⁵ Σύμφωνα με έρευνα σε εργαζόμενους σε βιομηχανία, μόνο το 5% των γονέων δήλωσαν σε σχετικό ερώτημα ότι τα παιδιά τους είναι ελεύθερα να αποφασίσουν για την επιλογή του επαγγέλματος («ότι θέλει το παιδί»). Οι υπόλοιποι με τον τρόπο απάντησης τους δεν άφηναν περιθώρια επιλογής στα παιδιά τους γιατί, κυρίως, επιθυμούσαν την προσωπική τους ικανοποίηση και καταξίωση μέσα από την επαγγελματική σταδιοδρομία του παιδιού τους. Για μια διεξοδική μελέτη του φαινομένου βλέπε σχετικά Μουστάκα Κ., Κασιμάτη Κ. (1984), «Φιλοδοξίες και Επιθυμίες γονέων για την

αναπτύσσεται μια τάση μεταστροφής τα τελευταία έτη – οφείλεται, κυρίως, σε παραδοσιακές αντιλήψεις και συμπεριφορές που εμπεριέχονται στα εθνολογικά, πολιτισμικά και κοινωνικά δεδομένα της ελληνικής κοινωνίας γενικότερα. Αποτελεί συχνό φαινόμενο οι περιπτώσεις που οι γονείς επιβάλλουν στα παιδιά τους τις επιθυμίες τους, τα απωθημένα τους (προσωπικές ανεκπλήρωτες επιδιώξεις) όσον αφορά την επιλογή του επαγγέλματος. Δηλαδή, οι γονείς μεταφέρουν τις φιλοδοξίες που δεν μπόρεσαν οι ίδιοι να πραγματοποιήσουν στα παιδιά τους, έχοντας προκαθορισμένες ιδέες για το μέλλον τους και τις επαγγελματικές τους επιτυχίες.

Επίσης, ασκούν πιέσεις προκειμένου τα παιδιά τους να ακολουθήσουν τις επιστήμες που, σύμφωνα με τα δικά τους κριτήρια, αποτελούν εγγύηση για επαγγέλματα με υψηλό κοινωνικό κύρος και εισοδηματικές προσδοκίες.

Τέλος, για ορισμένα επαγγέλματα δημιουργείται οικογενειακή παράδοση. Το οικογενειακό όνομα και η ανάγκη συνέχισης του λειτουργεί περιοριστικά στην επιλογή επαγγέλματος από τον έφηβο, γιατί, κυρίως, μ' αυτό το όραμα γαλουχήθηκε από το οικογενειακό του περιβάλλον. Ωστόσο δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που η οικογενειακή επιχείρηση, αποτελεί μια αξιόμαχη και ενδιαφέρουσα προοπτική για το επαγγελματικό μέλλον των νέων, δεδομένου ότι, σε μια άκρως ανταγωνιστική αγορά, είναι σε βάρος του ατομικού συμφέροντος των παιδιών να παραγνωρίζεται το προβάδισμα που τους παρέχεται από την οικογενειακή παράδοση.

Θεωρούμε πολύ σημαντικό ότι οι γονείς πρέπει να αντιμετωπίζουν τα παιδιά τους ως άτομα που έχουν τη δική τους προσωπικότητα, τις δικές τους απόψεις και ιδέες και υποχρέωσή τους είναι να τους δίνουν την ανάλογη ελευθερία και πρωτοβουλία για να εκφράζονται. Τα παιδιά δεν αποτελούν μικρογραφία των μεγάλων κι έτσι πρέπει να αντιμετωπίζονται, με σεβασμό και με την ανάλογη προσοχή από τους μεγάλους, βοηθώντας τα να αναπτυχθούν ομαλά μέσα σε κλίμα μιας ήρεμης και ευτυχισμένης οικογενειακής ατμόσφαιρας, όπου επικρατεί η αγάπη, η συνεργασία, η ομόνοια και ο διάλογος.

γ) Η επίδραση της οικογένειας στις επαγγελματικές επιλογές των παιδιών καθορίζεται και από άλλες μεταβλητές που συνδέονται με τη δυνατότητα υλοποίησης τους. Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας υπαγορεύει τελικά την συνέχιση ή όχι των σπουδών του εφήβου ή την απαίτηση για άμεση εισαγωγή στην αγορά εργασίας. Σε αντιδιαστολή οικογένειες με καλή οικονομική κατάσταση μπορούν να αντιμετωπίσουν ακόμη και δυσκολίες που σχετίζονται με την πρόσβαση σε ελληνικά ΑΕΙ με εντατική προετοιμασία του εφήβου ή/ και σπουδές στο εξωτερικό. Το επίπεδο των διαφορετικών κοινωνικών αξιών, που χαρακτηρίζει τα διαφορετικά κοινωνικά στρώματα ή τάξεις, καθρεφτίζει, σε πρακτικό επίπεδο, τις διαφορετικές ευκαιρίες και προσβάσεις που έχουν τα άτομα για να επιτύχουν συγκεκριμένα επίπεδα εκπαίδευσης και, κατά συνέπεια, επαγγελματικής εξέλιξης¹⁶.

Επομένως, η οικογενειακή υποδομή αποτελεί θεσμό με καθοριστική και μακροπρόθεσμη επιρροή στην πνευματική/ διανοητική ανάπτυξη, επαγγελματική αποκατάσταση και την οικονομική εξασφάλιση του ατόμου. Ως συντελεστής που προσδιορίζει τόσο τις επιθυμίες, προσδοκίες για την επαγγελματική ζωή του ατόμου όσο και τις δυνατότητες υλοποίησης των επιλογών στις οποίες κατέληξαν τα άτομα.

2.1.2 ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Ο όρος προσωπικότητα που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στη σύγχρονη Ψυχολογία και την Παιδαγωγική έχει πολλές σημασίες. Μία κατά τον G. Allport έναν από τους σπουδαιότερους μελετητές είναι «Η δυναμική οργάνωση στον εσωτερικό κόσμο του ατόμου των γνωστικών, των συναισθηματικών, των βουλητικών, των φυσιολογικών και των μορφολογικών ιδιοτήτων του». Κατά άλλους προσωπικότητα είναι η ιδιότητα ενός προσώπου που έχει το δικό του τρόπο να συναισθάνεται να κρίνει και να ενεργεί και που δεν αφήνει τον εαυτό του να παρασυρθεί από το περιβάλλον. Με την κοινή τέλος σημασία του όρου προσωπικότητα είναι η ιδιότητα που αποδίδεται σ’

¹⁶Βλέπε σχετικά Μουσούρου Λ. Μ., *Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας*, ό.π., σ.σ.20-21. Γιωσαφάτ Μ. (1988), «Οι ανάγκες των παιδιών στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της οικογένειας και της κοινωνίας του σήμερα», *Κοινωνική Εργασία : Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 9-10, Αθήνα .

ένα άτομο και το οποίο ασκεί ένα ιδιαίτερο γόητρο στο περιβάλλον του με την ενεργητικότητα και την αυτονομία του. Για τη μελέτη της προσωπικότητας εκείνο που έχει την ουσιαστική σημασία είναι η γνώση της ολικής ενότητας, ενός ανθρώπου μαζί με το σύνολο των χαρακτηριστικών του (σκέψη, ιδιοσυγκρασία, σωματική διάπλαση), και τον δικό του τρόπο συμπεριφοράς. Σε τελευταία ανάλυση «εγώ» και προσωπικότητα είναι το ίδιο, χωρίς όμως να σημαίνει ότι η προσωπικότητα όλων των ανθρώπων είναι ίδια. Η διαμόρφωση της προσωπικότητας γίνεται από την αλληλεπίδραση των δυνατοτήτων που έχουν οι γενετικές καταβολές και των εμπειριών που δέχεται το άτομο κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης του, καθ' όλη την διάρκεια της ζωής του. Οι εμπειρίες αυτές είναι άλλες κοινές και άλλες εντελώς προσωπικές, έχουν δε σχέση με κοινωνικούς, πολιτιστικούς και μαθησιακούς παράγοντες.¹⁷

Στο βιβλίο «**Personality Theories**» της **Barbara Engler**¹⁸ αναλύονται οι παρακάτω θεωρίες της προσωπικότητας:

Η Ψυχαναλυτική προσέγγιση : Πατέρας της ψυχαναλυτικής θεωρίας είναι ο Sigmund Freud. Η δομή της προσωπικότητας σύμφωνα με τον S. Freud περιλαμβάνει τρία συστήματα το Εκείνο, το Εγώ και το Υπερεγώ. Η συμπεριφορά είναι σχεδόν πάντα ένα παράγωγο από τις διασυνδέσεις μεταξύ των τριών αυτών συστημάτων. Το Εκείνο αποτελείται από όλα εκείνα τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά που κληρονομούνται και είναι παρόντα κατά τη γέννηση συμπεριλαμβανομένων και των ενστίκτων. Ο Freud ονομάζει το Εκείνο σαν τη αληθινή ψυχική πραγματικότητα διότι αντιπροσωπεύει τον εσωτερικό κόσμο των υποκειμενικών εμπειριών και δεν έχει γνώση της αντικειμενικής πραγματικότητας. Το Εγώ παρουσιάζεται επειδή οι ανάγκες του οργανισμού απαιτούν ανάλογες διασυνδέσεις με τον αντικειμενικό κόσμο της πραγματικότητας. Το τρίτο και τελευταίο σύστημα της προσωπικότητας που θα αναπτυχθεί είναι το Υπερεγώ. Είναι ο εσωτερικευμένος αντιπρόσωπος των παραδοσιακών αξιών της κοινωνίας όπως μεταδίδονται στο παιδί από τους γονείς και αφομοιώνονται μέσω των συστημάτων επικρότησης ή τιμωρίας πάνω στο παιδί. Πέραν αυτού ο Freud θεωρεί ότι η διαμόρφωση της προσωπικότητας είναι το αποτέλεσμα καθηλώσεως σε κάποιο από τα στάδια της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης κατά τα πρώτα πέντε χρόνια, που οδηγούν

¹⁷ Μπουλουγούρης Γ. (1986), *Ιατρική Ψυχολογία*, ΔΑΝΙΑ, σελ. 61.

¹⁸ Engler B. (1991), *Personality Theories an introduction*, Houghton Mifflin Company.

το παιδί από τον αυτοερωτισμό στην ώριμη, αναπαραγωγική δραστηριότητα.
Η Νεοψυχαναλυτική προσέγγιση: Κυριότεροι εκπρόσωποι είναι ο Carl Jung, Alfred Adler, η Karen Horney και ο Erich Fromm. Επηρεάστηκαν από την ψυχανάλυση και το Freud αλλά ταυτόχρονα είχαν τη δική τους πολύτιμη θέση.

Σύγχρονες τάσεις στη Ψυχανάλυση: Διατυπωμένες από την Anna Freud, τον Heinz Hartmann, την Margaret Mahler, τον Heinz Kohut και τον Erik Erikson. Οι σύγχρονοι αυτοί αναλυτές, διαμόρφωσαν τη ψυχανάλυση έτσι ώστε να αντανakλά το σύγχρονο κόσμο και τη σύγχρονη αυτό κατανόηση.

Συμπεριφοριστικές θεωρίες και θεωρίες Μάθησης: Οι περισσότερες από αυτές τις θεωρίες αναπτύχθηκαν στα εργαστήρια με πειραματόζωα. Οι θεωρίες αυτές επικεντρώνονται στην επίδραση του περιβάλλοντος και παρά το ότι δεν απαρνούνται τις εσωτερικές διεργασίες, αυτές ελαχιστοποιούνται ή ακόμα και εξαφανίζονται για χάρη των εξωτερικών δυνάμεων. Σημαντικοί εκπρόσωποι αυτών των θεωριών είναι ο John Dollard, Neal Miller, ο B.F Skinner, ο Albert Bandura και ο Julian Rotter.

Θεωρίες προδιάθεσης: Με σημαντικότερους εκπροσώπους τον Gordon Allport και τον Henry A. Murray. Η θεωρία του Gordon Allport έδωσε έμφαση στη μοναδικότητα του ατόμου, στα κίνητρα και σε μια ολιστική θεώρηση του ατόμου. Ιδιαίτερη αξιοθαύμαστη είναι η λίστα των αναγκών που χαρακτηρίζουν και καθοδηγούν την ανθρώπινη συμπεριφορά του Henry A. Murray.

Διαδραστικές θεωρίες: Με σημαντικότερους εκπροσώπους τον William Sheldon, τον Raymond Cattell, τον Heinz J. Eysenk, τον Arnold Buss και Robert Plomin's. Οι θεωρητικοί αυτοί δεν αρνούνται την επίδραση των περιβαλλοντικών δυνάμεων στην προσωπικότητα, ψάχνουν όμως και το ρόλο που έχουν οι βιολογικοί και οι γενετικοί παράγοντες.

Ανθρωπιστικές θεωρίες: Η ανθρωπιστική θεωρία του Carl Rogers και του Abraham Maslow έχει αισιόδοξο χαρακτήρα και μιλάει για την τάση της ανθρώπινης προσωπικότητας για ανάπτυξη και αυτοπραγμάτωση.

Γνωσιακές Θεωρίες: Σύμφωνα με τις γνωσιακές θεωρίες η συμπεριφορά του ατόμου καθορίζεται όχι μόνο από το περιβάλλον αλλά πρωταρχικά από τα συναισθήματά του, τις προσδοκίες και τα πιστεύω του. Στο βιβλίο οι θεωρίες αυτές εκπροσωπούνται από τον George Kelly.

Υπαρξιακές και ανατολικές θεωρίες. Υπάρχει μια αναπτυσσόμενη αίσθηση ότι οι κυρίαρχες τάσεις της Δυτικής επιστήμης και ψυχολογίας αγνόησαν την πνευματική πλευρά του ανθρώπου. Πολλοί άνθρωποι στράφηκαν στην υπαρξιακή φιλοσοφία και στην Ανατολή με την ελπίδα ότι θα εξανθρωπίσει ή θα μετριάσει την τεχνολογία που κινδυνεύει να καταστρέψει τον πολιτισμό που την ανέπτυξε.

Στη **Ψυχοπαιδαγωγική του Φράγκου Π. Χ.**¹⁹ έχουμε την παρακάτω κατηγοριοποίηση: α) **Σωματογενείς** θεωρίες της προσωπικότητας, οι οποίες δίνουν μεγάλη σημασία στις κληρονομικές προδιαθέσεις του ατόμου, στις βιοχημικές συνθέσεις και στις φυσιολογικές καταβολές β) στις **Μπιχεβιοριστικές** θεωρίες που δίνουν έμφαση στον κληρονομικό παράγοντα αλλά και στις παρατηρούμενες πράξεις και αλλαγές του ατόμου γ) στις **Ψυχαναλυτικές θεωρίες**, ιδίως η θεωρία του Freud, δίνουν μεγάλη βαρύτητα στο ρόλο του υποσυνείδητου δ) στις **Διαπροσωπικές θεωρίες**, που πρεσβεύουν ότι η προσωπικότητα του ατόμου σχηματίζεται από τις διαμορφούμενες σχέσεις του ατόμου με τη μητέρα, τον πατέρα, τους φίλους, τους συγγενείς, τους ανθρώπους του περιβάλλοντος.

Αν μελετήσει κάποιος τις παραπάνω θεωρίες καταλαβαίνει τη σπουδαιότητα στην κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς και τη συνέχεια που έχει η μία με την άλλη για τη σκιαγράφηση της ανθρώπινης προσωπικότητας. Είτε πρόκειται για θεωρίες που δίνουν βαρύτητα στην κληρονομικότητα, είτε στο περιβάλλον βοήθησαν στο να κατανοήσουμε την ανθρώπινη φύση και συμπεριφορά. Όσο μελετάμε τις παραπάνω θεωρίες τόσο πιο ολοκληρωμένη άποψη αποκτάμε για τον άνθρωπο, γιατί κάθε μία θεωρία αποκαλύπτει και ένα καινούριο δεδομένο. Είναι σαν παζλ που κανένα κομμάτι δεν θα μπορούσε να λείπει.

2.1.2.1 Εφηβική προσωπικότητα και επιλογή επαγγέλματος

Ο όρος εφηβεία αναφέρεται στην ψυχολογική ανάπτυξη του ατόμου η οποία σχετίζεται –εν μέρει – με τις βιοσωματικές αναπτυξιακές διαδικασίες, που ορίζουμε ως ήβη. Με άλλα λόγια, η εφηβεία έχει την αρχή της στη βιολογία και το τέλος της στον πολιτισμό- στο σημείο εκείνο που το κορίτσι και το αγόρι έχουν αποκτήσει έναν ικανοποιητικό βαθμό ψυχολογικής

¹⁹ Φράγκος Π. Χ. (1994), *Ψυχοπαιδαγωγική*, Gutenberg, σ.σ. 252-254.

ανεξαρτησίας από τους γονείς τους.²⁰

Ο Erikson, στο σύγγραμμα του «Παιδική ηλικία και κοινωνία», υποστηρίζει ότι η ανθρώπινη προσωπικότητα διαμορφώνεται και εξελίσσεται καθ' όλη την πορεία της ζωής, από τη γέννηση ως τη γεροντική ηλικία, και ότι σε κάθε φάση της ζωής του το άτομο αντιμετωπίζει διαφορετικούς στόχους και ανάγκες, που πρέπει να ικανοποιηθούν. Σε κάθε αναπτυξιακή φάση αντιστοιχεί και μια αναπτυξιακή κρίση που πρέπει το άτομο να επιλύσει. Κατά την εφηβεία η αναπτυξιακή κρίση που καλείται να επιλύσει το αναπτυσσόμενο άτομο, είναι η απόκτηση της ταυτότητας του Εγώ και η σύγχυση ρόλων. Είναι η περίοδος που έρχεται κανείς αντιμέτωπος με το πρόβλημα του αυτοορισμού, με την ανάγκη να αναγνωρίσει και να περιμαζέψει τα χίλια κομματάκια του σε νομοδοτημένο όλο που να χαρακτηρίζεται από συνέχεια και συνέπεια. Βιολογικές, γνωστικές και συναισθηματικές αλλαγές ή αλλαγές στη δομή του εαυτού είναι υπεύθυνες για τους μετασχηματισμούς του υποκειμενικού εγώ που τόσο συχνά βιώνουν οι έφηβοι. Οι αλλαγές είναι αναντίρρητα μεγάλες και εκφράζονται μέσα από παροδικές αντιθέσεις, όπως η αίσθηση που έχει ο έφηβος ότι είναι παιδί και παράλληλα δεν είναι πια παιδί. Η αυτοδιερεύνηση στην οποία επιδίδεται ο έφηβος στοχεύει άμεσα και έμμεσα τόσο στην ανακάλυψη όσο και στην έκφραση της δικής του ατομικότητας. Ο έφηβος με τη νεοαποκτηθείσα γνωστική δυνατότητα να αντιμετωπίσει κριτικά τη σκέψη του, στο κατά τον Piaget, στάδιο της εμφάνισης και ανάπτυξης των τυπικών ενεργειών αγωνίζεται να ανακαλύψει τις διάφορες πλευρές του εαυτού του, και εν καιρώ να τις συνθέσει, μια και οι παλαιότεροι αυτοορισμοί δεν τον ικανοποιούν πια. Απώτερος σκοπός του είναι να διαμορφώσει ουσιαστικά την ταυτότητά του, να γίνει δηλαδή ένα μοναδικό – ξεχωριστό και ώριμο άτομο.

Το επάγγελμα καθορίζει την ταυτότητα του ατόμου, και είναι ίσως ο πιο σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη ταυτότητας του νέου. Η επιλογή ενός επαγγέλματος²¹ αποτελεί ίσως την πιο κρίσιμη απόφαση στη ζωή ενός νέου,

²⁰ Herbert M. (1994), *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας*, Ελληνικά γράμματα, σελ. 23.

²¹ Η επαγγελματική επιλογή πραγματοποιείται σε τρεις ψυχολογικές φάσεις :

1. Η περίοδος της φαντασίας συμπίπτει με τις πρώτες σχολικές εμπειρίες του παιδιού στο Δημοτικό και προϋποθέτει επιλογές σε φανταστικό επίπεδο που είναι περισσότερο συναισθηματικές παρά πρακτικές. Αυτές οι αντιλήψεις γύρω από το μελλοντικό επάγγελμα υπάρχουν μόνο στο κόσμο του παιχνιδιού και της ονειροπόλησης του παιδιού.

αν ληφθεί υπόψη ότι στο χώρο εργασίας του ένας άνθρωπος δαπανά το ένα τρίτο περίπου της ζωής του. Σύμφωνα με μερικούς θεωρητικούς, η βασική διαδικασία στην επιλογή επαγγέλματος συνίσταται στην ανάπτυξη και τη συνειδητοποίηση μιας «εικόνας του επαγγελματικού εαυτού» . Η εικόνα του «επαγγελματικού εαυτού» βρίσκεται σε συμφωνία με άλλες εικόνες του εαυτού που σχηματίζουν τα άτομα για τον εαυτό τους καθώς αναπτύσσονται.

2.1.3 ΠΡΟΤΥΠΑ

Αποτελεί κοινή πεποίθηση ότι η κοινωνία- ως ένα κοινωνικό πλαίσιο με πολυάριθμους και ποικίλους τύπους περιβάλλοντος μέσα στο οποίο διαμορφώνονται η εμπειρία και η συμπεριφορά των ατόμων- δεν αποτελεί ένα απλό άθροισμα των ατόμων αυτών, αποτελεί κάτι περισσότερο από το απλό άθροισμα τους²². Η κοινωνία είναι ένα σαφές και καθορισμένο πλέγμα συσχετισμών, θεσμών, ομάδων, τα οποία συνυφαίνονται με πολιτιστικά σύμβολα και αξίες. Όταν σκεφτόμαστε μια κοινωνία, σκεφτόμαστε το κοινωνικό σύστημα ενός πληθυσμού με ορισμένες κοινές συλλογικές αντιλήψεις, στάσεις, πρότυπα και στερεότυπα και, επομένως, ένα κοινό τρόπο ζωής που δημιουργείται μέσα από την ενεργό του σχέση και αναφορά προς τις συνθήκες αυτές. Ένα κοινωνικό σύστημα προκύπτει ακριβώς μέσα από την πολύπλευρη αυτή δραστηριότητα για να ανταποκριθεί στις συλλογικές συνθήκες ζωής και το χειρισμό τους. Είναι φανερό ότι για κάθε άτομο το κοινωνικό σύστημα υπάρχει πριν από την γέννηση του. Επομένως, ο χαρακτήρας του κάθε ατόμου αναπτύσσεται υποχρεωτικά μέσα στο συγκεκριμένο πλαίσιο κανονισμών, κυρώσεων, απόψεων, αξιών, ρόλων και προσδοκιών, όπως αυτό τα βιώνει²³. Ως ένα βαθμό τα πολιτιστικά σύμβολα με τις αξίες και τη λογική τους εσωτερικεύονται από το άτομο και

2. Η περίοδος της δοκιμής (ηλικία 11-17) όπου το αγόρι ή το κορίτσι βαθμιαία κινείται στην πραγματικότητα και τα ενδιαφέροντά του/ της παίζουν ένα σημαντικό ρόλο. Ο νέος αρχίζει να εξετάζει την εκπαίδευσή του, τις ικανότητές του, τις προσωπικές του αξίες και τους στόχους και προσπαθεί να τα ταιριάζει με τα ενδιαφέροντά του.

3. Η περίοδος της εκλογίκευσης βρίσκει τον έφηβο να αξιολογεί με κριτική διάθεση τις επιθυμίες, τα κίνητρα του και τις απαιτήσεις του επαγγέλματος που θέλει να εξασκήσει. Τότε με βάση του στόχους του, ο έφηβος προχωρεί συγκεκριμένα καθορίζοντας τον εκπαιδευτικό του σχεδιασμό.

Βλέπε Herbert M. (1994), *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας*, ό.π., σελ. 20-28.

²² Fletcher R. (1985), *Κοινωνικές Ομάδες και Άτομα*, Κουτσομπός Α.Ε., σελ.21-31.

²³ Cohen G. A. (1966), "Beliefs and Roles", *Proceedings of the Aristotelian Society*, σ.σ.17-34.

ενσωματώνονται στον πυρήνα της ιδιαίτερης φύσης του, τον πυρήνα, δηλαδή, των εσωτερικών κανόνων στους οποίους στηρίζεται η ιδιαίτερη εμπειρία και συμπεριφορά του.

Σε κάθε διαφορετική κοινωνία κάθε εποχής αναπτύσσονται μια σειρά από αξίες, στερεότυπα και πρότυπα. Πρόκειται για απόψεις, στάσεις ζωής και κρίσεις, που τα μέλη ενός κοινωνικού συνόλου, μαθαίνουν να αποδέχονται και κοινωνικοποιούνται μ' αυτά. Θέματα που αφορούν την κοινωνική και οικονομική σύνθεση μιας χώρας, το σύστημα κυριαρχίας και την ισχύουσα ιδεολογία, καθορίζουν αυτές τις στερεότυπες αντιλήψεις. Με το να υπάρχει ένα σύνολο από πρότυπα που θεωρούνται ως αδιαμφισβήτητα διευκολύνονται οι άνθρωποι να χαράζουν την πορεία τους στην ζωή και, επιπρόσθετα, διατηρείται η κοινωνική συνοχή. Τα πρότυπα αυτά, ως ένα σύνολο αξιών, μετέχουν με τον τρόπο τους στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Ωστόσο το γεγονός ότι τα άτομα αποδέχονται, για κάποιους λόγους, κανόνες, αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς και δράσης δεν σημαίνει απαραίτητα ότι τα στοιχεία αυτά ενσωματώνονται στην προσωπικότητα ή το χαρακτήρα τους. Μπορεί απλώς να τους επιβάλλονται και να τα αποδέχονται/ ενστερνίζονται ως ορατά στοιχεία κοινωνικού ελέγχου. Αυτή αποτελεί τη θετική πλευρά του ζητήματος²⁴.

Υπάρχει όμως και η αρνητική οπτική, οι στερεότυπες αντιλήψεις «διευκολύνουν» τους ανθρώπους να μη σκέφτονται και να αξιολογούν τα τεκταινόμενα γύρω τους. Αποτελούν έτοιμη τροφή, που συνηθίζει τους ανθρώπους στην πνευματική νωθρότητα, καθιστώντας τους ανίκανους να εξετάσουν με κριτικό μάτι βασικά θέματα της ζωής τους. Υπάρχουν συμφέροντα που δεν επιθυμούν μεταβολές, οι οποίες δύναται να αναταράξουν τις κατεστημένες και διαμορφωμένες καταστάσεις και σχέσεις εξουσίας, όπως αποτελεί το μορφωτικό στερεότυπο της ελληνικής κοινωνίας, που εμποδίζει το νέο ανθρώπινο δυναμικό να κρίνει ορθά και αποτελεσματικά το πρόβλημα της Παιδείας και ειδικότερα του επαγγελματικού του προσανατολισμού²⁵.

---

²⁴ Βλέπε σχετικά Sprott W. J. (1966), *Human Groups*, Harmondsworth, Penguin.

²⁵ Ο ρόλος του κοινωνικού στερεότυπου στην ελληνική πραγματικότητα, όπου έχει θεοποιησει το πανεπιστημιακό «χαρτί» και περιφρονεί τον παραγωγικό εργαζόμενο άνθρωπο, που θεωρείται «παρακατιανός». Εδώ εντάσσεται και η ευθύνη των γονέων, οι οποίοι, ως εκφραστές των αντιλήψεων της συνολικής κοινωνίας, σπρώχνουν τα παιδιά τους προς τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Ειδικότερα, πρότυπο αποτελεί οτιδήποτε μπορεί να χρησιμεύσει ως μοντέλο μίμησης ή σύγκρισης, ως υπόδειγμα δράσης. Τα πρότυπα ή τα είδωλα έχουν ιδιαίτερη απήχηση στους νέους, οι οποίοι σπεύδουν να μιμηθούν και να αντιγράψουν την εμφάνισή τους, τον τρόπο σκέψης και έκφρασής τους, τη συμπεριφορά και γενικότερα την προσωπικότητά τους. Συχνά, μάλιστα, προσπαθούν να ταυτιστούν με αυτά. Η τάση αυτή των νέων συνδέεται τόσο με τις ανάγκες της κοινωνικοποιητικής διαδικασίας²⁶, όπως αυτή αναλύθηκε παραπάνω αλλά και με τα παρορμητικά χαρακτηριστικά της νεανικής ηλικίας. Οι νέοι δεν έχουν διαμορφώσει ακόμα την προσωπικότητά τους. Δεν έχουν την απαιτούμενη αυτοπεποίθηση και ωριμότητα να κρίνουν με βάθος όσα βλέπουν και ακούνε. Εύκολα εντυπωσιάζονται. Και όσο πιο διαφορετικό και ασυνήθιστο είναι ένα πρότυπο ή ένα είδωλο, τόσο περισσότερο διακρίνεται και υπερέχει, τόσο πιο πολύ ανταποκρίνεται στις φιλοδοξίες τους. Γι' αυτό και σπεύδουν να το μιμηθούν. Άλλωστε ο νεωτερισμός ταιριάζει στους νέους. Εξίσου, ελκυστικό με το νέο και διαφορετικό μπορεί να αποτελέσει και το δοκιμασμένο πρότυπο. Δεν διακρίνεται μόνο για την αξία του, αλλά προσφέρει και σιγουριά. Το πρότυπο του επιστήμονα για παράδειγμα, αν και έχει χάσει πια την πρώτη του αίγλη, δεν παύει ωστόσο να ασκεί μια ιδιαίτερη επιρροή σε πολλούς εφήβους. Η εκτίμηση που τρέφει η κοινωνία για ορισμένους ανθρώπους ή ορισμένα αξιώματα είναι ισχυρό κίνητρο για πολλούς νέους, που τους ωθεί να μιμούνται και να προσπαθούν να μοιάσουν σε ό,τι προβάλλεται ως κοινωνικά αποδεκτό και καταξιωμένο. Τα πρότυπα, εξάλλου, ικανοποιούν την ψυχική ανάγκη των εφήβων να πιστέψουν σε κάτι και να στηριχτούν σε αυτό. Ένα πρότυπο ή ένα είδωλο, είτε είναι αποδεκτό είτε όχι από όλους, δεν παύει να εκφράζει κάτι σπουδαίο ή λιγότερο σημαντικό, μια ιδέα, ένα όραμα ή μια στάση ζωής²⁷.

Οι νέοι, επομένως, βρίσκουν στα πρότυπα το ιδεολογικό περιεχόμενο και τους προσανατολισμούς που αναζητούν στη ζωή τους. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι και ο τρόπος με τον οποίο προβάλλονται ορισμένα πρότυπα και είδωλα, στην σύγχρονη εποχή του θεάματος και του εύκολου κέρδους. Τα

ανεξάρτητα από συντελεστές όπως προσωπικές ικανότητες, προδιαθέσεις και στόχους του άμεσα ενδιαφερόμενου. Βλέπε Φίλιας Β. (1989), *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις*, ό.π., σ.σ.205-207.

²⁶ Βλέπε Τάτσης Ν. (1989), *Κοινωνιολογία- Ιστορική Εισαγωγή και Στοχαστικές Θεμελιώσεις*, Οδυσσέας, σ.σ.11-21.

²⁷ Seger I. (1997), *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Μπουκουμάνη, σ.σ.111-129.

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση, κινηματογράφος, διαφήμιση, κ.α.) παρουσιάζουν και πολλές φορές δημιουργούν μια εκθαμβωτική εικόνα των εφήμερων προτύπων (τραγουδιστές, ηθοποιοί, μοντέλα, κλπ), εμφανίζοντας τα όμορφα, επιτυχημένα, ευτυχησμένα να ζουν μια ζωή γεμάτη δράση, συγκινήσεις, πλούτο και δόξα.

Ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις επιδράσεις που δέχεται ο έφηβος επιλέγει και το χώρο από τον οποίο αντλεί τα πρότυπά του. Πιο προσφιλής για πολλούς νέους και κυρίως για τα αγόρια, είναι ο αθλητισμός, είτε πρόκειται για ατομικά ή για ομαδικά αθλήματα. Όσοι ενδιαφέρονται για τον αθλητισμό είναι συνήθως καλά ενημερωμένοι για αθλητικά θέματα, για τη ζωή και τις επιδόσεις των αθλητών που θαυμάζουν και πολλές από τις συζητήσεις τους αναφέρονται σε τέτοια θέματα. Η προτίμηση τους αυτή δεν είναι τυχαία. Οι μεγάλοι αθλητές ταυτίζονται με την επιθυμία των νέων να υπερέχουν και να διακρίνονται, έχουν δόξα και πλούτο και προσφέρουν συναρπαστικό θέαμα που εντυπωσιάζει τους νέους. Στο χώρο του θεάματος ανήκουν και οι καλλιτέχνες, συνθέτες, τραγουδιστές, ηθοποιοί, λογοτέχνες που είναι είδωλα πολλών νέων. Η ομορφιά της καλλιτεχνικής δημιουργίας και η αμφισβήτηση που εκφράζεται μ' αυτήν, αγγίζουν την ευαισθησία του νέου και εκφράζουν την τάση του για απελευθέρωση από την τυπικότητα της καθιερωμένης εμφάνισης, έκφρασης και συμπεριφοράς. Η απήχηση που έχουν οι καλλιτέχνες στους νέους, οφείλεται και στον τρόπο με τον οποίο προβάλλονται από νεανικά περιοδικά και την τηλεόραση. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι ένας σημαντικός μηχανισμός προβολής προτύπων και επιρροής σε αντιλήψεις και στάσεις.

Τα πρότυπα των νέων προέρχονται και από τον χώρο της επιστήμης. Οι επιστήμονες, με το κύρος που έχουν στην κοινωνία αλλά και τη προσφορά τους σε διάφορες δομικές ανάγκες ενός κοινωνικού συστήματος προκαλούν τον θαυμασμό και σεβασμό των νέων, οι οποίοι φιλοδοξούν να τους μοιάσουν.

Επειδή για τους νέους είναι σημαντική η επαγγελματική επιτυχία, πρότυπα βρίσκουν επίσης και στο πρόσωπο των επιτυχημένων επαγγελματιών, επιχειρηματιών, στελεχών επιχειρήσεων. Οι πολιτικοί, από

την άλλη μεριά, δεν χαίρουν σημαντικού ποσοστού εκτίμησης των νέων²⁸. Υπάρχουν και νέοι που έχουν πρότυπα από τον πολιτικό χώρο, ιδιαίτερα τα ηγετικά πολιτικά πρόσωπα που έχουν δύναμη και εξουσία, αποτελούν όμως μικρό ποσοστό.

Πρότυπα για τους νέους αποτελούν και οι εκπαιδευτικοί, κυρίως, όμως, αυτοί που έχουν να επιδείξουν ήθος και ποιότητα σκέψης και έχουν διάθεση να σκύψουν στα προβλήματα μιας ηλικίας που φλέγεται από ζωή και αμφισβήτηση. Οι δομικές αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος επηρεάζει το κύρος των εκπαιδευτικών. Οι μαθητές συχνά θεωρούν τους καθηγητές τους -ως εκπρόσωπους του εκπαιδευτικού συστήματος- υπεύθυνους για τις ανεπάρκειες της παρεχόμενης παιδείας και τους κατηγορούν για ανευθυνότητα και αδιαφορία μπροστά στα δομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει το σύστημα της εκπαίδευσης.

Πρότυπα στους νέους προσφέρει και η οικογένεια. Οι γονείς με το παράδειγμά τους, τη σχέση κύρους αλλά και στοργής και φροντίδας που δείχνουν στα παιδιά τους γίνονται πρότυπα γι' αυτά. Σ' αυτό συμβάλλει και ο συναισθηματικός δεσμός των γονιών με τα παιδιά, αλλά και η εξιδανικευμένη εικόνα που έχει κάθε παιδί για τους γονείς του, τουλάχιστο ως κάποια ηλικία. Η ίδια η οικογενειακή ζωή, με τις αρχές της και τις αξίες της αποτελεί πρότυπο, επειδή ο νέος διαπαιδαγωγείται και μαθαίνει να ζει σύμφωνα με αυτές τις αρχές και αξίες.

Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σε μια διαδικασία «πολιτιστικού ιμπεριαλισμού» με κίνδυνο την αποσύνθεση της πολιτιστικής της ταυτότητας. Το επίφοβο είναι ότι ο μηχανισμός αυτός λειτουργεί με μια επίφαση νομιμότητας που τον καθιστά επικίνδυνα ελκυστικό. Ένα πλέγμα από θεάματα, ακροάματα, μορφές ψυχαγωγίας και πρότυπα ζωής διαμορφώνουν μια κυρίαρχη κουλτούρα που επηρεάζει, ασυνείδητα αλλά αποτελεσματικά, τον τρόπο σκέψης και την συνείδηση των νέων. Ο νέος πρέπει να παροτρύνεται από το περιβάλλον του να αναπτύξει μια διαδικασία «απο-ιεροποίησης»²⁹ των στοχαστικών του ειδώλων/ προτύπων.

---

²⁸ Σύμφωνα με το δημοσίευμα της εφημερίδας «ΤΟ ΒΗΜΑ» (Μάρτιος 1996), μόνο κατά 29,5% έκριναν ότι υπάρχουν και αξιόλογοι πολιτικοί, ενώ το 71, 7% δήλωσε ότι ενδιαφέρεται λίγο ή και καθόλου για την πολιτική.

²⁹ Βλέπε Τάτσης Ν. (1989), *Κοινωνιολογία- Ιστορική Εισαγωγή και Στοχαστικές Θεμελιώσεις*, ό.π., σελ.15.

Η έννοια της «απο-ιεροποίησης» συνίσταται στην απόρριψη του εξουσιαστικού στοιχείου και της κοινωνικής συμβατικότητας, είτε αυτό εκφράζεται μέσα από τη δύναμη της προβολής του, είτε από την χαρισματική ακτινοβολία της προσωπικότητας του εμπνευστή της. Η διαδικασία αυτή, με τη μορφή κριτικής στάσης και αξιολόγησης σε κάθε δεσμευτική παραδοχή, πρέπει να γίνει κατευθυντήρια αρχή σε όλα τα πεδία των αναζητήσεων και προσανατολισμών του νέου, διασφαλίζοντας ένα μηχανισμό ορθο-λογικής και κριτικής λειτουργικότητας των επιλογών του.

2.2 ΜΑΚΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η μέχρι τώρα ανάλυση μας, αναδεικνύει το ρόλο και τη σημασία των παραγόντων του μικροκοινωνικού περιβάλλοντος στην διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος. Ωστόσο δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου δεν αποτελεί παρά αντανάκλαση της οργανωτικής δομής της κοινωνίας και, επομένως, εντάσσεται στο γενικότερο κοινωνικό σύστημα, το οποίο διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό τις επιθυμίες, προσδοκίες και τις επιλογές των ατόμων στην επαγγελματική τους πορεία και εξασφαλίζει ή όχι, ακόμη και, τις δυνατότητες πραγμάτωσης τους.

2.2.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.2.1.1 Ο ρόλος της εκπαίδευσης

Όταν μιλάμε για Παιδεία αναφερόμαστε στο εκπαιδευτικό σύστημα, κατά πρώτιστο λόγο, και στους φορείς του εκπαιδευτικού συστήματος, εκπαιδευτικό προσωπικό όλων των κατηγοριών, κατά δεύτερο λόγο. Ωστόσο όταν αναφερόμαστε στην Παιδεία δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στην υπόθεση αυτή παρεμβαίνει ολόκληρη η κοινωνία, έστω έμμεσα, ως δυναμικός φορέας αντίληψης και προσδιορισμού των στόχων και του τρόπου λειτουργίας του θεσμού αυτού.

2.2.1.2 Δομή του εκπαιδευτικού συστήματος

Η Εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά μεταξύ των ηλικιών 6 –15, δηλαδή περιλαμβάνει την Πρωτοβάθμια (Δημοτικό) και την κατώτερη Δευτεροβάθμια (Γυμνάσιο). Η μετα-υποχρεωτική

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, σύμφωνα με τη μεταρρύθμιση του 1997, περιλαμβάνει δύο τύπους σχολείων:

- ο Τα Ενιαία Λύκεια
- ο Τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ).

Η διάρκεια φοίτησης είναι τριετής στα Ενιαία Λύκεια και διετής (α΄ κύκλος σπουδών) ή τριετής (β΄ κύκλος σπουδών) στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, ενώ δεν αποκλείονται αμοιβαίες μετακινήσεις από τον ένα τύπο σχολείου στον άλλο³⁰.

Στη μετα-υποχρεωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση εντάσσονται και τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), τα οποία προσφέρουν επίσημη αλλά αδιαβάθμιτη εκπαίδευση. Τα Ιδρύματα αυτά χαρακτηρίζονται αδιαβάθμιτα, γιατί δέχονται τόσο αποφοίτους Γυμνασίου όσο και αποφοίτους Λυκείου, ανάλογα με τις επιμέρους ειδικότητες που προσφέρουν.

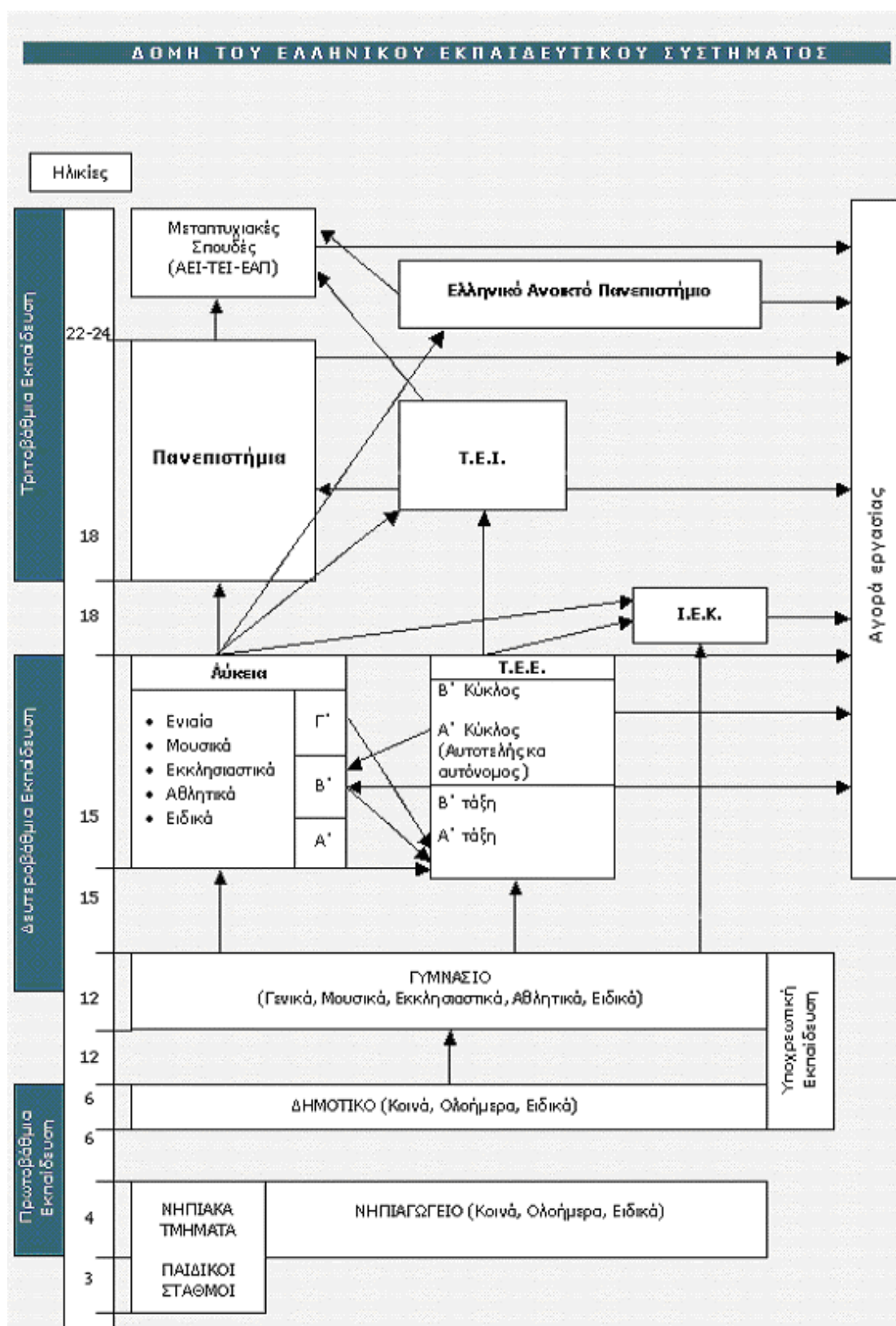
Η δημόσια πανεπιστημιακή εκπαίδευση χωρίζεται σε ΑΕΙ και ΤΕΙ. Η εισαγωγή των φοιτητών σ΄ αυτά τα ιδρύματα εξαρτάται από την επίδοσή τους σε εξετάσεις εθνικού επιπέδου που λαμβάνουν χώρα στη Β΄ και Γ΄ τάξη του Λυκείου³¹. Επιπρόσθετα, στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) οι

³⁰ Τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια εντάσσονται στη Δευτεροβάθμια -μη υποχρεωτική- Εκπαίδευση και διακρίνονται σε ημερήσια, και σε εσπερινά. Διαιρούνται σε δύο κύκλους. Ο πρώτος διαρκεί δύο χρόνια και ο δεύτερος ένα χρόνο. Για τα εσπερινά προστίθεται ένα εξάμηνο για τον Α΄ κύκλο και ένα για τον Β΄ κύκλο. Οι δύο κύκλοι είναι αυτοτελείς και χορηγούν πτυχίο. Στόχος του Τεχνικού-Επαγγελματικού Εκπαιδευτηρίου, πέραν της ενίσχυσης των γενικών γνώσεων, είναι η μετάδοση σύγχρονων και εξειδικευμένων τεχνικών και επαγγελματικών γνώσεων, η καλλιέργεια των δεξιοτήτων και η διαμόρφωση επαγγελματικής συνείδησης, ώστε οι απόφοιτοι -από αυτό- να ενταχθούν επαρκώς καταρτισμένοι στην αγορά εργασίας ώστε να μπορέσουν να συμβάλουν στην ποσοτική και ποιοτική ανάπτυξη της παραγωγής. Βλέπε Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα – Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ΤΕΕ, http://www.ypeh.gr/el_ec_page.969.htm.

³¹ Από το έτος 2.000 καταργήθηκαν οι Γενικές Εξετάσεις και προωθείται η ανοικτή πρόσβαση των αποφοίτων του Ενιαίου Λυκείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αυτό επιτυγχάνεται με την ετήσια διεύρυνση του αριθμού εισακτέων στα υπάρχοντα τμήματα καθώς και με την ίδρυση σημαντικού αριθμού νέων Τμημάτων στα ΑΕΙ και στα ΤΕΙ της χώρας σε σύγχρονα αντικείμενα σπουδών και σε νέες ειδικότητες που είναι αναγκαίες για την κοινωνικο-οικονομική, επιστημονική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας. Τα επιστημονικά πεδία στα οποία ομαδοποιούνται Τμήματα ομοειδών ή συγγενών γνωστικών αντικειμένων έχουν ως εξής:

- ο Ανθρωπιστικές, Νομικές και Κοινωνικές Επιστήμες
- ο Θετικές Επιστήμες
- ο Επιστήμες Υγείας
- ο Τεχνολογικές Επιστήμες
- ο Επιστήμες Οικονομίας και Διοίκησης.

φοιτητές γίνονται αποδεκτοί από την ηλικία των 22 ετών μετά από κλήρωση. Το διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει συνοπτικά τη δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, όπως αυτό συγκροτείται από ιδρύματα της επίσημης τυπικής, διαβαθμισμένης ή αδιαβάθμιστης εκπαίδευσης :

Η εκπαίδευση συνιστά μια οργανωμένη και συστηματική διαδικασία μετάδοσης γνώσης και αξιών στο νέο ανθρώπινο δυναμικό μιας κοινωνίας και μύησης τους στο δεδομένο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα. Αποτελεί κοινωνικό λειτούργημα αφού πομποί και δέκτες είναι ζωντανοί άνθρωποι που ζουν οργανωμένοι σε ομάδες και δημιουργούν κοινωνικές σχέσεις και διαντιδράσεις. Η εκπαίδευση εκπληρώνει δύο στόχους :

- ο βοηθά το άτομο να πετύχει καλύτερο επάγγελμα στην αγορά εργασίας
- ο εξασφαλίζει τα προσόντα ή εφόδια για να πετύχει την επαγγελματική και κοινωνική του προαγωγή. Η εκπαίδευση αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σπουδαιότητα για τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, τα οποία μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία προσδοκούν και επιδιώκουν την κοινωνική τους άνοδο.

Στην Ελλάδα, η κοινή γνώμη αποδίδει μεγάλη σημασία στην εκπαίδευση, και ειδικότερα στην ανώτατη εκπαίδευση, ως μέσο κοινωνικής εξέλιξης και ανόδου³². Η εκπαίδευση δεν έχει σκοπό μόνο να προετοιμάσει τους νέους να προσαρμοστούν στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, αλλά αποτελεί, κυρίως, μια δυναμική διαδικασία που αποβλέπει στην αλλαγή. Οι νέοι που φοιτούν σήμερα στα σχολεία όχι μόνο καλούνται να ζήσουν σε συνθήκες διαφορετικές από τις σημερινές, αλλά προορίζονται να είναι οι παράγοντες εκείνοι που θα οδηγήσουν την εξέλιξη προς την κατεύθυνση της πρόοδου.

Το εκπαιδευτικό σύστημα, άμεσα συνδεδεμένο, με το επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης μιας χώρας, λειτουργεί –με τις ευκαιρίες που δημιουργεί και την ανταπόκριση που έχει στις ανάγκες της αγοράς εργασίας- ως ένας από τους βασικούς συντελεστές στην πολύπλοκη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος. Η σημειούμενη εκπαιδευτική κινητικότητα που παρατηρείται στη μεταπολεμική περίοδο είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα διαρθρωτικής κινητικότητας. Παλιά επαγγέλματα φθίνουν, ενώ εμφανίζονται καινούργια που συνδέονται με την ανάπτυξη της τεχνολογίας κυρίως, στα οποία οι απαιτήσεις για την εξάσκηση τους σε εκπαίδευση/ εξειδίκευση είναι πολύ μεγαλύτερες συγκριτικά με παλιότερα. Οι

³² Φίλιας Β. (1989), *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις*, ό.π., σ.σ.222-226. Επίσης για μια εκτεταμένη αναφορά στο θέμα βλέπε Κοντόνη Α. (1997), *Το Νεοελληνικό στοιχείο και ο πολιτικός ρόλος των παιδαγωγικών συστημάτων*, Κριτική και Μηλιός Γ. (1993), *Εκπαίδευση και Εξουσία*, Κριτική.

διάφοροι επαγγελματικοί ρόλοι μπορεί να παραμένουν ίδιοι ως προς την ονοματολογία τους αλλά έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά το περιεχόμενό τους, γι' αυτό και στρατολογούν άτομα που έχουν ανάλογα, περισσότερα προσόντα για να τα εξασκήσουν. Η τεχνολογική πρόοδος που χαρακτηρίζει την εποχή μας επέφερε ανακατατάξεις στην φιλοσοφία του εκπαιδευτικού συστήματος, δεδομένου ότι, όλο και περισσότερο, αυξάνεται η κοινωνική ζήτηση για τεχνικά επαγγέλματα.

Η επέκταση στη χώρα μας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (από 6 σε 9 έτη), η σύσταση των ανώτατων τεχνικών επαγγελματικών σχολών (ΚΑΤΕΕ) – τα μετέπειτα ΤΕΙ -, η ίδρυση των τεχνικών επαγγελματικών λυκείων, η αναβάθμιση των μέσων τεχνικών σχολών και των κέντρων μαθητείας του ΟΑΕΔ, υπαγορεύθηκαν από τις ανάγκες της κοινωνίας (π.χ. καταμερισμός εργασίας) που απαιτούν προσαρμογές και μεταρρυθμίσεις στην παιδεία, ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στις σύγχρονες επιταγές³³. Ειδικότερα, η στροφή της παιδείας, μεταπολεμικά, προς την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, με την ψήφιση του νόμου 576/1977, απέβλεπε στα εξής :

- ο την αναδιοργάνωση των σπουδών προς όφελος των εργαζόμενων
- ο την στροφή προς σύγχρονες εξειδικεύσεις που θα κάλυπταν τις διευρυμένες ανάγκες της παραγωγικής διαδικασίας από την μια και τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας προς όφελος της επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφοίτων, από την άλλη.

Μεταγενέστερα, με το Νόμο 2640/98 για την δευτεροβάθμια τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση³⁴ επιδιώκεται ο συνδυασμός της γενικής παιδείας με την εξειδικευμένη τεχνική και επαγγελματική γνώση, με σκοπό την επαγγελματική ένταξη στην αγορά εργασίας.

³³ Η ελληνική κοινωνία πάντα αντιμετώπιζε το θεσμό της Παιδείας με σεβασμό. Ιστορικά, αρκεί να σημειωθεί, ότι ήδη από το 1890 η Ελλάδα είχε 27 μαθητές γυμνασίου σε κάθε 1.000 κατοίκους όταν η Γαλλία είχε 26, το Βέλγιο 25 και η Ιταλία 22. Στα 1885 και στα 1912/13 η Ελλάδα είχε το μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών σε κάθε 10.000 κατοίκους στην Ευρώπη. Βλέπε σχετικά Φίλιας Β. (1989), *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις*, ό.π., σσ.206-208.

³⁴ Η τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση παρέχεται στα Τεχνικά - Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.). Τα Τ.Ε.Ε. ανήκουν στη δευτεροβάθμια - μεταγυμνασιακή εκπαίδευση. Σε αυτά εισάγονται οι κάτοχοι απολυτηρίου Γυμνασίου η άλλου ισότιμου τίτλου της αλλοδαπής. Οι σπουδές στα Τ.Ε.Ε. διαρκούν έως και τρία (3) έτη και οργανώνονται σε δύο κύκλους, Α' και Β', οι οποίοι περιλαμβάνουν επιμέρους τομείς και ειδικότητες

Η οικονομική πρόοδος μαζί με την τεχνολογική ανάπτυξη και την επακόλουθη κοινωνική μετεξέλιξη προϋποθέτει εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, δεδομένου ότι τα άτομα της κοινωνίας είναι ανάγκη να προετοιμάζονται για διαφορετικές προϋποθέσεις ζωής, να καταρτίζονται για χρήση διαφορετικών μέσων παραγωγής, να εκπαιδεύονται για νέα επαγγέλματα και να προετοιμάζονται για προσαρμογή στην ιδεολογία της μονίμως εξελισσόμενης τεχνολογίας και οικονομίας. Αποτέλεσμα αυτού αποτελεί ότι πολλοί άνθρωποι σήμερα αναγκάζονται να αλλάξουν δυο και τρεις φορές επάγγελμα κατά την διάρκεια της σταδιοδρομίας τους. Είναι αδύνατο χωρίς προσανατολισμό από οργανωμένο και ενημερωμένο φορέα να μπορεί το άτομο να παρακολουθήσει τις αλλαγές αυτές στην οικονομία και τις νέες τάσεις στην αγορά εργασίας. Η συνεχής εκπαίδευση και μετεκπαίδευση σε νέες μεθόδους έγινε αναγκαία και είναι εντελώς απαραίτητο η ύπαρξη κάποιου φορέα που να είναι σε θέση να ενημερώνει αποτελεσματικά τα άτομα για τις μελλοντικές προοπτικές ενός επαγγέλματος ή μιας εξειδίκευσης σε μια επαγγελματική οικογένεια.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες τα εκπαιδευτικά συστήματα βρίσκονται στο επίκεντρο έντονης κριτικής όσο αφορά την αποδοτικότητα τους. Ιδιαίτερα έντονα κατακρίθηκε η εκπαίδευση ότι απέτυχε να βοηθήσει το ίδιο το άτομο, να διατηρηθεί σε κάποιο υψηλό επίπεδο απόδοσης, να χρησιμοποιήσει στο διδακτικό έργο τη μεθοδολογία και τεχνολογία που είναι διαθέσιμες σήμερα σε άλλους τομείς της δραστηριότητας και να εφοδιάσει τους μαθητές με γνώσεις και δεξιότητες ανάλογες με τις απαιτήσεις της κοινωνίας την οποία εξυπηρετεί το κάθε εκπαιδευτικό σύστημα. Η ποσοτική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών συστημάτων και η όλο και πλατύτερη πρόσβαση των διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων σε όλο και πιο προχωρημένες βαθμίδες της εκπαίδευσης δεν ακολουθήθηκαν από αντίστοιχες ποιοτικές μεταβολές μέσα στα εκπαιδευτικά συστήματα και έξω απ' αυτά. Αναπτύχθηκαν, επομένως, αντιθέσεις, αντιφάσεις και αναντιστοιχίες οδηγώντας στην γνωστή κρίση στην Εκπαίδευση³⁵.

Το εκπαιδευτικό μας σύστημα, σ' όλες τις βαθμίδες, παρουσιάζει

---

³⁵ Αποτελεί κοινό τόπο ότι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη χώρα μας είναι μια υπόθεση που εκκρεμεί από τις αρχές του αιώνα μας, ως μια τάση που στοχεύει να προσαρμόσει την εκπαίδευση στις νέες συνθήκες που θέτει η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική εξέλιξη του σύγχρονου πολιτικοοικονομικού συστήματος. Βλέπε σχετικά Ιωαννίδης Ν (1993), «Αναπαραγωγή και Εκπαίδευση στην Ελλάδα- μια άλλη υπόθεση» στο *Νεοελληνική Κοινωνία Ιστορικές και Κριτικές Προσεγγίσεις*, Κριτική, Αθήνα, σ.σ.149-187.

ελλείψεις στο διδακτικό προσωπικό, στα εργαστήρια, στα εποπτικά μέσα, στη δυνατότητα πρακτικών εφαρμογών, στην κατάρτιση, στην ενημέρωση, στην αντίληψη ευθύνης μεγάλης μερίδας του εκπαιδευτικού προσωπικού. Το ερώτημα είναι κατά πόσο το είδος της εκπαίδευσης που παρέχεται βρίσκεται σε συσχετισμό με τις πραγματικές συνθήκες της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας και αν έχει αντίκρισμα στις αντικειμενικές δυνατότητες επαγγελματικής απασχόλησης. Το πρόβλημα δεν είναι ποσοτικό αλλά ποιοτικό, με στόχο την βελτίωση της ποιότητας της επιστημονικής εκπαίδευσης. Απαιτείται ειδίκευση στους διάφορους τομείς, η οποία θα καλύπτει εξειδικευμένες και πραγματικές ανάγκες στην Οικονομία, στην Διοίκηση και την ίδια την Εκπαίδευση³⁶. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα «παράγει» όλο και περισσότερο επιστήμονες ανεξάρτητα από τις ανάγκες της οικονομίας. Ο επιστήμονας που ξέρει λίγο απ' όλα δεν μπορεί να είναι χρήσιμος και παραγωγικός στη σύγχρονη τεχνολογική εποχή. Η υπερπαραγωγή επιστημόνων με πλήρη παραγνώριση των αναγκών και δυνατοτήτων απορρόφησης της οικονομίας έχει ήδη οδηγήσει σε υπερκορεσμό σ' όλες σχεδόν τις επιστημονικές, μεσολαβητικές, υπαλληλικές κατηγορίες και γενικότερα σ' όλο το τριτογενή τομέα της οικονομίας. Αποτελεί κοινή διαπίστωση των ερευνητών ότι επικρατεί μεγάλη δυσαναλογία ανάμεσα στον αριθμό των επιστημόνων, που παράγουν τα πανεπιστήμια και τις δυνατότητες απορρόφησης της ελληνικής οικονομίας. Έτσι, μόνο ένα μέρος των επιστημόνων αξιοποιούνται στο τομέα της ειδίκευσης τους ενώ ένα σημαντικό βρίσκει διαφυγές σε τριτογενούς χαρακτήρα απασχολήσεις. Η διαπίστωση αυτή ισχύει πρωταρχικά για τους απόφοιτους των θεωρητικών κλάδων αλλά και σε συνεχώς αυξανόμενο βαθμό και για τις πρακτικές επιστήμες. Η ιδιομορφία αυτή της ελληνικής πραγματικότητας είναι συνεπακόλουθο του υπανάπτυκτου χαρακτήρα των κοινωνικό-οικονομικών δομών της ελληνικής κοινωνίας. Είναι εμφανής, παρόλο τις αλλαγές που

---

³⁶ Ωστόσο πρέπει να παραδεχτούμε, όπως πολύ εύστοχα αναλύει η Κασιμάτη Κ. στην έρευνα της, ότι δεν είναι δυνατό το εκπαιδευτικό σύστημα να εφαρμόζει άμεσα τις συνεχώς εναλλασσόμενες τεχνολογικές εξελίξεις, γιατί, εκτός των άλλων, απαιτείται μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για την σχολική πρακτική. Ως πρόταση εναρμόνισης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας αποτελεί μια εκπαίδευση προσαρμοσμένη στις ανάγκες ευρύτερων τεχνολογικών τομέων, ώστε οι εξειδικευμένες πρακτικές ανάγκες να αντιμετωπίζονται στο μετέπειτα εργασιακό χώρο με συνεχή εκπαίδευση. Για μια αναλυτική αναφορά βλέπε σχετικά, Κασιμάτη Κ. (1991), *Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης*, ό.π., σελ.76.

έχουν εισαχθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα, ο έντονος προσανατολισμός του σχολικού προγράμματος της μέσης εκπαίδευσης προς την κλασική παιδεία, στοιχείο που επηρεάζει και την επιλογή επαγγέλματος. Εμφανίζεται, δηλαδή, μια έντονη προτίμηση προς επαγγέλματα, τα οποία έχουν ως βάση τη θεωρητική και ανθρωπιστική γνώση και όχι την τεχνική εξειδίκευση. Η κοινωνική, εξάλλου, διαβάθμιση των επαγγελματιών αντανακλά, τουλάχιστον μέχρι τα πρόσφατα έτη, αυτή την τάση, δεδομένου ότι τα παραδοσιακά και θεωρητικής κατεύθυνσης επαγγέλματα (δικηγόρος, γιατρός, κλπ) τοποθετούνται στις ανώτερες κοινωνικές βαθμίδες³⁷. Και εδώ εντάσσεται και το ζήτημα της μεταρρύθμισης του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο έχει αποτελέσει ένα χρόνιο πρόβλημα χωρίς αποτελεσματική αντιμετώπιση³⁸.

Άλλη μια παράμετρος που πρέπει να αναφερθεί, αποτελεί ότι το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί ως τροχοπέδη στις αρχικές επιλογές των ατόμων, περιλαμβάνοντας όχι μόνο αυτούς που δεν κατάφεραν να εξασφαλίσουν την είσοδό τους στα ΑΕΙ αλλά και αυτών που πέτυχαν μεν την είσοδο, όχι όμως στην σχολή/ ειδικότητα που αρχικά επιθυμούσαν. Ειδικότερα το εφαρμοζόμενο σύστημα εισαγωγικών εξετάσεων έμμεσα υποχρεώνει τους μαθητές να ακολουθήσουν διαφορετικές ειδικότητες από την αρχική τους επιλογή. Επομένως, εφόσον η σχολή- ειδικότητα είναι διαφορετική από την αρχική επιλογή τότε η τελική επιλογή επαγγέλματος θα είναι έξω από το πλαίσιο των επαγγελματικών ρόλων που αρχικά επιθυμούσε το άτομο.

³⁷ Η παραπάνω διατύπωση θα αναλυθεί και στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας που αφορά την έρευνα και την αξιολόγηση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου από μαθητές του Λυκείου.

³⁸ Γενικότερα, τις τελευταίες δεκαετίες η μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος στοχεύει στα ακόλουθα :

- α) στην αναδιοργάνωση, τον εκδημοκρατισμό και την αποκέντρωση της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
- β) στη δημιουργία νέων τύπων σχολείων, όπως είναι τα Μουσικά και τα Αθλητικά σχολεία, τα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας.
- γ) στην ενίσχυση των τομέων της Ειδικής Αγωγής και της Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
- δ) στην ίδρυση των Κέντρων Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- ε) στην κατάργηση των εξετάσεων για τη μετάβαση από τον Α' στο Β' κύκλο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- στ) στην αναμόρφωση των μεθόδων αξιολόγησης των μαθητών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
- ζ) στη ραγδαία αύξηση των θέσεων εισακτέων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.
- η) στη δημιουργία νέων θεσμών για την επαγγελματική εκπαίδευση και την κατάρτιση.
- θ) στη δημιουργία θεσμών για την πιο συχνή και ουσιαστική ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.
- ι) στην εκτεταμένη εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και των καινοτομιών στην εκπαίδευση.

Επομένως, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η σχέση που διαφαίνεται ανάμεσα στο επίπεδο εκπαίδευσης και το επάγγελμα που το άτομο θα εξασκήσει είναι τελικά περιορισμένη. Διάφορες έρευνες έχουν δείξει ότι είναι μικρό το ποσοστό των ατόμων που πραγματοποιούν το επίπεδο και το είδος εκπαίδευσης που αρχικά επιθυμούν και ακόμη μικρότερο το ποσοστό αυτών που τελικά εξασκούν το επάγγελμα που προσδοκούσαν. Αναντιστοιχία, η οποία εμφανίζεται, λίγο-πολύ, σ' όλες τις κοινωνίες και εκφράζεται ως «κρίση στην εκπαίδευση»³⁹.

2.2.2. ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΑΝΕΡΓΙΑ

2.2.2.1 ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας χώρας επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα, συνειδητά ή υποσυνείδητα, τις επαγγελματικές προσδοκίες και επιλογές των ατόμων. Προκειμένου ένα άτομο να επιλέξει ένα επάγγελμα θα σταθμίσει/ εκτιμήσει, ανάμεσα στους άλλους παράγοντες, και τις συνθήκες της αγοράς εργασίας, που αντανακλούν την προσφορά και την ζήτηση των επαγγελματικών θέσεων. Ειδικότερα, θα λάβει υπόψη του, τους εξής παράγοντες :

- Είδος και αντικείμενο εργασίας, περιεχόμενο επαγγέλματος και συναφή επαγγέλματα.
- Υπάρχουσες επιχειρήσεις ή εργασιακοί χώροι και προοπτικές καριέρας.

³⁹ Το σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια παιδεία οδηγεί πολλούς νέους σε τμήματα ΑΕΙ και ΤΕΙ που δεν ταιριάζουν με τις πραγματικές τους επιθυμίες και ενδιαφέροντα. Σύμφωνα με έρευνα του Πανεπιστημίου Πατρών, το 73% των φοιτητών δήλωσε ότι σπουδάζει σε σχολή που δεν ήταν η πρώτη του προτίμηση και το 45% ότι έχει εισαχθεί σε σχολή που ήταν η τελευταία στις προτιμήσεις του. Βέβαια, είναι γεγονός ότι μέχρι σήμερα πολλές από τις δηλωμένες αυτές προτιμήσεις δεν είναι αποτέλεσμα κατάλληλου επαγγελματικού προσανατολισμού και πολύπλευρης ενημέρωσης του υποψηφίου, ιδιαίτερα όσον αφορά τις προοπτικές καριέρας. Αλλά, παρ' όλα αυτά, το γενικότερο πρόβλημα είναι έντονα υπαρκτό και δημιουργεί σοβαρό προβληματισμό.

Βλ. Κασιμάτη Κ. (1977), «Επαγγελματικές Προσδοκίες των Ελλήνων Φοιτητών», *Γ' Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα*, Υπουργείο Παιδείας, Ν°153. και Κατσανέβας Θ. (2002), *Επαγγέλματα του Μέλλοντος και του Παρελθόντος : Προοπτικές επαγγελματών στην Ελλάδα και στις 13 περιφέρειες της και επαγγελματικός προσανατολισμός*, Πατάκη.

- ο Αμοιβές, όροι και συνθήκες εργασίας (μισθοί-ημερομίσθια, επιδόματα, σταθερότητα εργασίας, άδειες, κοινωνικές παροχές, ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές παροχές, ιεραρχική ανέλιξη και κοινωνική άνοδος).
- ο Προϋποθέσεις εισόδου στο επάγγελμα, σπουδές, εμπειρία, προσβάσεις, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, δυνατότητες και δεξιότητες που απαιτούνται.
- ο Προοπτικές της αγοράς εργασίας.

Το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας βρίσκεται σε σχέση αλληλεξάρτησης με την αγορά εργασίας και τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας. Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που μεταφράζονται σε αύξηση των επενδύσεων, ανάπτυξη της τεχνολογίας και αύξηση της παραγωγικότητας οδηγούν σε μια ανάλογη πορεία αύξησης και ανάπτυξης των επιπέδων απασχόλησης. Κατά επέκταση και το εκπαιδευτικό σύστημα βρίσκεται σε σχέση γραμμικής εξέλιξης με το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας και την αύξηση των θέσεων απασχόλησης και ειδικοτήτων που ζητούνται ή αναπτύσσονται⁴⁰.

Ειδικότερα, επιχειρώντας μια σύντομη σκιαγράφηση της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας θα μπορέσουμε να αποκτήσουμε μια εικόνα του πλαισίου μέσα στο οποίο το άτομο διαμορφώνει, ως ένα σημείο, τις προσδοκίες και τις επιθυμίες του όσο αφορά την επαγγελματική του πορεία. Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι το προαναφερόμενο πλαίσιο έχει καθοριστικό ρόλο στην διαδικασία επιλογής επαγγέλματος, με την έννοια ότι η ζήτηση επαγγελματικών ρόλων από τα άτομα δεν είναι άσχετη με το επίπεδο ανάπτυξης και την αγορά εργασίας και, συνεπώς, με το σύστημα εκπαίδευσης, το οποίο, επιτυχώς ή ανεπιτυχώς, προετοιμάζει τα άτομα ώστε να αποτελέσουν ένα μελλοντικό ειδικευμένο εργατικό δυναμικό σε μια διαδικασία αμοιβαίας ανατροφοδότησης της οικονομικής ανάπτυξης και της εκπαίδευσης.

Η ελληνική οικονομία ανήκει στην κατηγορία των καπιταλιστικών χωρών που παρουσίασαν μια γοργή ανάπτυξη μέχρι τα μέσα της δεκαετίας

---

⁴⁰ Για τα θέματα αυτά βλέπε Γλυτσός Ν. (1988), *Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα : Δημογραφικά και Οικονομικά Χαρακτηριστικά*, ΚΕΠΕ. Επίσης, Κανελλόπουλος Κ. (1994), *Ανθρώπινοι Πόροι : Πληθυσμός, Αγορά Εργασίας, Εκπαίδευση*, ΚΕΠΕ.

του 1970, η οποία δεν συνεχίστηκε παρά με βραδείς ρυθμούς τα επόμενα έτη.

Οι πτωτικές επιδόσεις μιας οικονομίας για δεκαετίες δεν είναι ασφαλώς βραχυχρόνιο πρόβλημα σχεδιασμού της οικονομικής πολιτικής αλλά μακροχρόνιο διαρθρωτικό πρόβλημα που σχετίζεται με το ρόλο των θεσμών.

Η επιβράδυνση της οικονομικής ανάπτυξης μετά το 1973 οφείλεται σε δύο, κυρίως, παράγοντες: πρώτον, στη σημαντική πτώση των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων ως ποσοστών του ΑΕΠ⁴¹ και δεύτερον, στη σημαντική μείωση της αποδοτικότητας των νέων επενδύσεων.

Η Ελληνική οικονομία βρίσκεται, τις τελευταίες δεκαετίες, σε μεταβατικό στάδιο, που χαρακτηρίζεται από την κρίση πολλών παραδοσιακών κλάδων, χωρίς η σχετική αυτή “υποχώρηση” να ισοσταθμίζεται από την εισαγωγή νέων δραστηριοτήτων. Και ενώ οι δύο αυτές πτυχές του προβλήματος συνδέονται με τον παράγοντα “τεχνολογία” σε επίπεδο επιχείρησης και κλάδου, η τριτοβάθμια, αλλά και η συνεχιζόμενη ή/ και συμπληρωματική εξειδίκευση και επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού σε σχετικά θέματα υστερεί σημαντικά.

Ωστόσο, τα τελευταία έτη η οικονομία της χώρας έχει αναπτύξει ρυθμούς ανάπτυξης, οι οποίοι συνάδουν με την ανάκαμψη των επενδύσεων και της βιομηχανικής παραγωγής. Σαφής βελτίωση παρατηρείται επίσης στο δημοσιονομικό τομέα με σαφή μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, καθώς και με την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και των επιτοκίων. Το 3^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) και τα Ολυμπιακά έργα έχουν βοηθήσει στις σχετικά καλές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια, από την άλλη πλευρά όμως, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε ότι το διεθνές οικονομικό κλίμα ύφεσης, την επηρεάζει αρνητικά⁴².

---

⁴¹ Το ΑΕΠ μιας οικονομίας αποτελείται από το σύνολο των αγαθών, υλικών και άυλων, τα οποία παράγονται από την οικονομία αυτή σε ορισμένη χρονική περίοδο και ορίζεται ως το άθροισμα των χρηματικών αξιών όλων των υλικών, αγαθών και υπηρεσιών, που παράγονται σε ορισμένη χρονική περίοδο. Η χρηματική αυτή αξία μπορεί να προσδιοριστεί είτε: α) από τη συνολική δαπάνη για την απόκτηση των αγαθών που έχουν παραχθεί, είτε β) από τα συνολικά εισοδήματα που πληρώνονται στους κατόχους των συντελεστών ως αμοιβή για τη συμμετοχή τους στην παραγωγή. Βλ. Λιανός Θ., Μπένος Θ. (1992), *Μακροοικονομική Ανάλυση & Δημοσιονομική Πολιτική*, Μπένου. .

⁴² Μετά τη διεθνή ύφεση των αρχών της δεκαετίας του '90, η οποία είχε συμπαράσσει στην ίδια κατάσταση και την ελληνική οικονομία, η τελευταία παρουσιάζει έκτοτε βαθμιαία ανάκαμψη της παραγωγής και βελτίωση των μακροοικονομικών μεγεθών της. Από το 1994 -έναρξη της ισχύος του Αναθεωρημένου Προγράμματος Σύγκλισης της Ελληνικής Οικονομίας- παρατηρείται ανάπτυξη της

Συμπερασματικά, η ανισομερής ανάπτυξη που χαρακτηρίζει την ελληνική οικονομία στην ιστορική της διαδρομή συνδέεται με το στοιχείο της εξάρτησης από τα ξένα καπιταλιστικά κέντρα, αφού δυναμικοί κλάδοι της οικονομίας (τεχνολογία, βιομηχανία) στηρίζονται στο ξένο κεφάλαιο⁴³. Έτσι η ανισομέρεια που παρατηρείται σε επίπεδα όπως το γεωγραφικό (π.χ. περιοχές αναπτυγμένες και υποανάπτυκτες), των θεσμών, της πολιτικής ή πολιτιστικής ζωής, της τεχνολογίας και του παραγωγικού αποτελέσματος χαρακτηρίζει και την κοινωνική φυσιογνωμία της χώρας μας (ανεργία, υποαπασχόληση, ετεροαπασχόληση, κλπ).

Οι τεχνολογικές εξελίξεις που συντελούνται στην παραγωγική διαδικασία, την τελευταία δεκαετία, και η στρατηγική της παραγωγικής αναδιάρθρωσης, της επέκτασης της εφαρμογής των νέων τεχνολογιών, ως μέσου βελτίωσης της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και των οικονομικών σχηματισμών, βρίσκεται στο υπόβαθρο των εξελίξεων που συντελούνται στην εργασία, την αγορά εργασίας, την διεθνοποίηση και ολοκλήρωση της παγκόσμιας οικονομίας. Ειδικότερα στην αγορά εργασίας, η κεντρική εξέλιξη στην Ελλάδα και τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η συνεπής αύξηση της ανεργίας.

2.2.2.2 ΑΝΕΡΓΙΑ

Το σημαντικότερο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας, αλλά και γενικότερα της ελληνικής κοινωνίας, είναι το υψηλό ποσοστό ανεργίας, που πλήττει, κυρίως, τους νέους και τις γυναίκες.

Η ανεργία, αποτελώντας ένα μαζικό και χρόνιο πρόβλημα της

ελληνικής οικονομίας, όπως αυτή μετράται κατ' αρχάς μέσω της παρατηρούμενης αύξησης του Ακαθαρίστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ). Η εξέλιξη αυτή συνεχίζεται τα τελευταία έτη (πίνακας 4), γεγονός που οφείλεται, μεταξύ των άλλων, στις θετικές επιδράσεις που ασκούν στην ελληνική οικονομία το 3^ο ΚΠΣ (3,5% του ΑΕΠ) και τα Ολυμπιακά έργα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΕΞΕΛΙΞΗ (%) ΤΟΥ ΑΕΠ				
	1999	2000	2001	2002
ΕΛΛΑΔΑ	3,4	4,1	4,1	3,8
ΕΥΡΩΠΗ 15	2,5	3,4	2,0	1,5

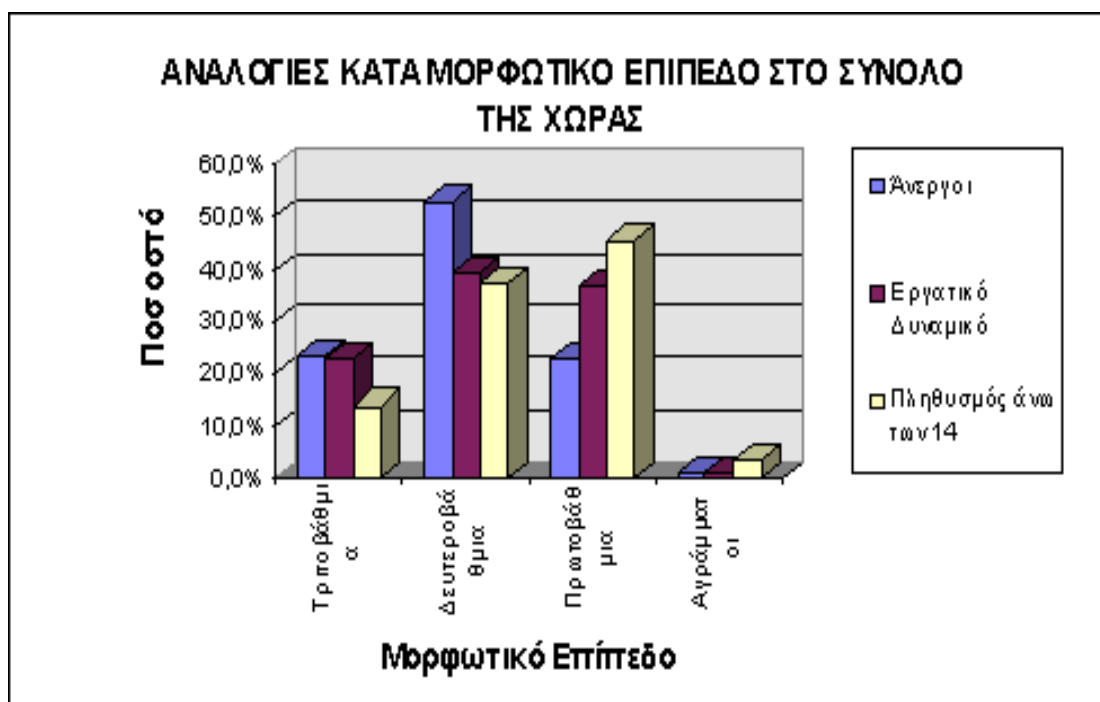
Πηγή: ΥΠΕΘΟ, Γ.Δ. Οικονομικής Πολιτικής, (Ιούνιος 2002)

⁴³ Βλ. σχετικά Τσουκαλάς Κ. (1986), *Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στη Μεταπολεμική Ελλάδα*, Θεμέλιο.

ελληνικής κοινωνίας, οφείλεται σε πολλαπλά και πολυδιάστατα αίτια. Σε γενικές γραμμές, συνδέεται με την ταχεία συρρίκνωση του αγροτικού τομέα και την συνακόλουθη αδυναμία απορρόφησης του πλεονάζοντος ανθρώπινου δυναμικού απ' τους άλλους τομείς, την αύξηση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, κυρίως ως συνέπεια της εισροής μεταναστών και λαθρομεταναστών, την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό και τη μακροχρόνια ύφεση της οικονομίας σε συνδυασμό με τις αντιπληθωριστικές και περιοριστικές πολιτικές. Ωστόσο το κύριο αίτιο, ο βασικός πυρήνας της ανεργίας συνδέεται άμεσα με την αναντιστοιχία του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας, δίνοντας στο φαινόμενο της ανεργίας ένα διαρθρωτικό χαρακτήρα. Στο σύνολο του 10% - 11% περίπου της ανεργίας στη χώρα μας, ένα ποσοστό γύρω στο 5%, οφείλεται στην επιλεγόμενη διαρθρωτική - εκπαιδευτική ανεργία. Οι βασικές αιτίες αυτού του φαινομένου, στην περίπτωση της Ελλάδας, εστιάζονται κυρίως στη θεωρητική κατεύθυνση, στην αναχρονιστική δομή και την ανελαστικότητα της παιδείας, στην ανεπάρκεια της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, καθώς και στην έλλειψη κατάλληλου επαγγελματικού προσανατολισμού. Γι' αυτό και αποτελεί άμεση προτεραιότητα η αναπροσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος όλων των βαθμίδων και τύπων με κατεύθυνση τις τάσεις και προοπτικές της τεχνολογίας, της οικονομίας και της αγοράς εργασίας.

Συνέπεια της παραπάνω διατύπωσης αποτελεί το φαινόμενο που εμφανίζεται στην Ελλάδα όπου η ανεργία των αποφοίτων Πανεπιστημίων και Λυκείων είναι υψηλότερη από την ανεργία των αποφοίτων Γυμνασίου, με συνεχώς αυξανόμενη τάση επιδείνωσης της ανεργίας στους νέους.

Η επέκταση της Ανώτατης Εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών οδήγησε σε σημαντική αύξηση του αριθμού των πανεπιστημιακών αποφοίτων στην αγορά εργασίας. Η αύξηση στην ανεργία των αποφοίτων δεν αποτελεί μεμονωμένο φαινόμενο αλλά αντανακλά μάλλον μια συνολική αυξητική τάση της ανεργίας από τα τέλη του 1970, όπως αποτυπώνεται στο παρακάτω διάγραμμα, που αφορά τις αναλογίες ατόμων κατά μορφωτικό επίπεδο στο σύνολο των ανέργων, του εργατικού δυναμικού και πληθυσμού άνω των 14, το έτος 1997 :

(Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ 1997)

Αποτελεί κοινή διατύπωση, όσο υπερβολική και αν ακούγεται, ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ολοένα και σε αυξανόμενους ρυθμούς, παράγει ανέργους. Δαπανείται παραγωγικός πλούτος σε υποδομή, ανθρωποώρες διδασκαλίας και διδασκομένων για την εκπαίδευση του νέου ανθρώπινου δυναμικού με κατάληξη την είσοδο τους στην μακροχρόνια ανεργία ή στην ετεροαπασχόληση. Παράλληλα, ο επαγγελματικός προσανατολισμός δεν εφαρμόζεται αποτελεσματικά, ενώ η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση είναι υποβαθμισμένες και λειτουργούν χωρίς συγκεκριμένο προγραμματισμό που να συνδέεται με τη ζήτηση ειδικοτήτων κατά περιφέρεια της χώρας⁴⁴.

Χαρακτηριστικά, σύμφωνα με έρευνα -που πραγματοποιήθηκε από την εταιρεία Επιχειρησιακή Κρήτης, στα πλαίσια του προγράμματος "Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ)", για λογαριασμό του Πανεπιστημίου Κρήτης και

⁴⁴ Η Ελλάδα, από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμφανίζει το μικρότερο και με μεγάλη διαφορά ποσοστό του αριθμού ατόμων που έχουν παρακολουθήσει προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης (8%) έναντι αντίστοιχου μέσου όρου 22% για το σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βλέπε Ιωάννου Χ. (1993), *Ανώτατη Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας πέρα από την Ετεροαπασχόληση*, Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών, 6, σ.σ. 85-110.

συγκεκριμένα του Τμήματος Φυσικής- διερευνήθηκαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι απόφοιτοι του Τμήματος Φυσικής του Πανεπιστημίου Κρήτης σε σχέση με την ένταξη τους στην αγορά εργασίας τόσο του Δημόσιου όσο και του Ιδιωτικού Τομέα . Η έρευνα κατέδειξε ότι υπάρχει ένα γενικότερο πρόβλημα μεταξύ Πανεπιστημίου και αγοράς εργασίας. Γι' αυτό το λόγο προτείνεται από αρκετούς αποφοίτους στα «Λοιπά σχόλια ή προτάσεις» η σύνδεση του Πανεπιστημίου με την Αγορά Εργασίας, ο εμπλουτισμός και η διαφοροποίηση της διδακτέας ύλης καθώς και η ενεργητικότερη συμμετοχή των φοιτητών στα μαθήματα. Επίσης προτείνεται μετά τα δύο πρώτα χρόνια βασικών σπουδών να υπάρχει κατεύθυνση και εξειδίκευση, όπως ερευνητής, εκπαιδευτικός, κλπ., με έμφαση σε διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα⁴⁵.

Αναδύεται, επομένως, ως απαίτηση πλέον η ανάγκη εκσυγχρονισμού της επαγγελματικής εκπαίδευσης, η δια βίου κατάρτιση και επανεκπαίδευση καθώς και ο επαγγελματικός προσανατολισμός. Χωρίς να υποβαθμίζεται ο βασικός σκοπός της παιδείας με την γενικότερη μορφή της («παιδεία για την παιδεία»), οι ανάγκες και η διάρθρωση της σύγχρονης κοινωνικοοικονομικής κατάστασης επιβάλλουν τη μερική έστω στροφή του συνολικού εκπαιδευτικού μας συστήματος σε ευρείες ειδικότητες που έχουν ζήτηση και προοπτική στην αγορά εργασίας. Η τεχνολογία μεταβάλλεται με τέτοιους ρυθμούς ώστε πολλά επαγγέλματα, ειδικότητες και εκπαιδευτικές κατευθύνσεις να αλλοιώνονται, να μετεξελίσσονται ή/ και να υποκαθίστανται. Υπάρχει αύξουσα πολυπλοκότητα εργασιακών καθηκόντων που απαιτεί διεπιστημονικότητα και περισσότερη συνεργασία και αλληλοκατανόηση μεταξύ διαφορετικών ειδικοτήτων. Επίσης απαιτείται ευελιξία για εργασία σε απρόβλεπτες περιοχές απασχόλησης, απροσδόκητα καθήκοντα, συνεχιζόμενη εκπαίδευση και αλλαγές εργασίας κατά τη διάρκεια της καριέρας του ατόμου. Δηλαδή, μια, ευέλικτης μορφής εκπαίδευση ώστε να προσαρμόζεται, όσο το δυνατότερο, στις ραγδαίες εξελίξεις της παραγωγής, με την έννοια ότι οι απόφοιτοι θα μπορούν να είναι απασχολήσιμοι, οι γνώσεις και η εξειδίκευσή τους να έχουν ζήτηση στην αγορά εργασίας ώστε να μπορούν να βρίσκουν δουλειά ή/ και να διατηρούν τη θέση τους στον εργασιακό χώρο.

Η επιτακτικότητα της εφαρμογής των προαναφερόμενων θέσεων

---

⁴⁵ Βλέπε ΕΠΕΑΕΚ, Προπτυχιακή Εκπαίδευση και Παγκόσμιος Ιστός, Τμήμα Φυσικής Πανεπιστημίου Κρήτης, 1998.

διαφαίνεται καθαρά με μια σύντομη σκιαγράφιση του φαινομένου της ανεργίας στην ελληνική κοινωνία.

Το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990 (1993-1997) -περίοδο που καλύπτει και το πεδίο ενδιαφέροντος της έρευνας μας- η ανεργία στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Eurostat⁴⁶, ανέρχεται σε 11,5%, έναντι 10,1% του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η δε απασχόληση των νέων μειώθηκε κατά 14,0%⁴⁷, σε αντίθεση με την αύξηση που σημείωσε η απασχόληση στο σύνολο της χώρας. Η τάση αυτή μείωσης εμφανίζεται και κατά τομέα παραγωγής. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώνεται στον δευτερογενή τομέα της οικονομίας με ποσοστό 46,3% επί της συνολικής μείωσης των νέων, ενώ στον τριτογενή τομέα το ποσοστό είναι 28,9% και στον πρωτογενή τομέα 24,8%. Η μείωση της απασχόλησης των νέων ανδρών, τόσο σε απόλυτους αριθμούς όσο και σε ποσοστιαίες μεταβολές είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη μείωση των νέων γυναικών, με εξαίρεση την ποσοστιαία μείωση στον πρωτογενή τομέα παραγωγής όπου είναι μεγαλύτερη.

Οι άνεργοι που εισέρχονται για πρώτη φορά στην κατάσταση της ανεργίας, ενώ δεν ξεπερνούν το 50,0% του συνόλου των ανέργων, στην κατηγορία των νέων ξεπερνούν το 79% (του αντίστοιχου συνόλου των νέων ανέργων)⁴⁸. Τα ποσοστά αυτά είναι μειωμένα όσον αφορά τους άνδρες και αυξημένα στις γυναίκες. Εν τούτοις εάν υπολογιστεί το ποσοστό των νέων έναντι του αντίστοιχου συνόλου των νεοεισερχόμενων ανέργων, στους άνδρες το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο έναντι των αντίστοιχων του συνόλου και των γυναικών⁴⁹.

Η Ελλάδα εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των κοινοτικών χωρών στην ανεργία των νέων -ηλικίας κάτω των 25 ετών- γυναικών που

⁴⁶ Eurostat, Στατιστικά Απασχόλησης, Μαΐος/1999.

⁴⁷ Στην προαναφερθείσα περίοδο χάθηκαν 55.538 θέσεις εργασίας όσον αφορά τους νέους, ενώ από αυτές οι 37.574 ή το 69,0% της μείωσης την αφορά σε νέους άνδρες. Η ποσοστιαία μείωση στην εν λόγω περίοδο, των νέων ανδρών φθάνει το 16,0%, ενώ στις νέες γυναίκες το 11%. Επιπρόσθετα, το έτος 1996, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ ο αριθμός των ανέργων ανερχόταν σε 446.379 άτομα από 281.000 το έτος 1990. Απ' αυτούς 262.731 άτομα ήταν νέοι κάτω των 29 ετών, ενώ 260.048 άτομα (ή 58,3% των ανέργων) ήταν άνεργοι μακράς διάρκειας, δηλαδή περισσότερο από 12 μήνες.

⁴⁸ Στην ηλικιακή κατηγορία των νέων μέχρι τα 29 έτη, η ανεργία στην Ελλάδα είναι ακόμη υψηλότερη, συγκριτικά με τα αντίστοιχα ποσοστά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαπίστωση αυτή θα ήταν ακόμη πιο ανησυχητική, αν ληφθεί υπόψη ότι μεγάλος αριθμός νέων, πολύ μεγαλύτερος απ' ότι ισχύει στις Ευρωπαϊκές χώρες, βρίσκεται εκτός αγοράς εργασίας επειδή υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία.

⁴⁹ Βλ. Κατσανέβας Θ. (1997), *Οικονομική της Εργασίας & Εργασιακές Σχέσεις*, ό.π.

φθάνει στο 33,7% ενώ το αντίστοιχο μέσο κοινοτικό ποσοστό για την ανεργία αυτής της κατηγορίας γυναικών βρίσκεται στο επίπεδο του 15,4%. Στην ηλικιακή κατηγορία άνω των 25 ετών η Ελλάδα εμφανίζει ποσοστό ανέργων της τάξης του 8% με μέσο κοινοτικό όρο το 6,6%⁵⁰.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες τα κράτη- μέλη της ΕΕ στην προσπάθεια τους να καταπολεμήσουν την ανεργία υιοθέτησαν το 1997 την κοινή ευρωπαϊκή πολιτική για την απασχόληση, βασική συνιστώσα της οποίας είναι η μετάβαση από τις παθητικές πολιτικές απασχόλησης σε ενεργητικές πολιτικές.

Αναγκαίος όρος για την επιτυχία της προσπάθειας σε εθνικό επίπεδο είναι η αναδιοργάνωση του Ο.Α.Ε.Δ., ο οποίος αποτελεί πλέον τον οργανισμό ο οποίος καλείται να εφαρμόσει την εθνική και ταυτόχρονα την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση.

Προς αυτή την κατεύθυνση ψηφίστηκε στις 6/11/2001 ο Νόμος 2956 για την Αναδιοργάνωση των υπηρεσιών του Ο.Α.Ε.Δ.. Στο πλαίσιο αυτό ο προτεινόμενος εκσυγχρονισμός του Οργανισμού διατηρεί έναν αναδιοργανωμένο Ο.Α.Ε.Δ. ως Ν.Π.Δ.Δ., ενώ με την ίδρυση θυγατρικών εταιρειών επιχειρείται η ανάπτυξη εξειδικευμένων υπηρεσιών με τρόπο αποτελεσματικό και ευέλικτο στους τομείς που καλύπτουν τα εξής πεδία:

- ο παροχή εξατομικευμένων υπηρεσιών σε ανέργους και επιχειρήσεις
- ο παροχή αρχικής, συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και δια βίου μάθησης στο ανθρώπινο δυναμικό
- ο εκπόνηση ερευνών και μελετών για την αγορά εργασίας και παροχή υπηρεσιών ολοκληρωμένων λύσεων για την μηχανογράφηση και στατιστική παρακολούθηση των δράσεων που αναπτύσσει ο Ο.Α.Ε.Δ. και οι θυγατρικές του⁵¹.

---

⁵⁰ Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, τον Μάρτιο του 2002, η ανεργία των νέων γυναικών φθάνει στο εντυπωσιακό ποσοστό του 35,7%, πράγμα που σημαίνει ότι πάνω από μια στις τρεις γυναίκες κάτω των 25 ετών που επιθυμεί να εργαστεί δεν καταφέρνει να εισέλθει στην αγορά εργασίας. Βλ. σχετικά Ρόμπολης Σ. (1998), «*ΟΝΕ, Μισθοί, Ανεργία και Κοινωνική Ασφάλιση*», Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση και Οικονομική Σύγκλιση, ΣΤ' Συνέδριο του Ινστιτούτου Μελετών Οικονομικής Πολιτικής.

⁵¹ Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική- Πληροφορική Α.Ε, το οποίο ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 2002 με την 190598 Κ.Υ.Α. των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Ανάπτυξης.

Συμπερασματικά, η προοπτική της ανεργίας στην Ελλάδα μετά την πλήρη ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, εξαρτάται κατά κύριο λόγο, από την στρατηγική και το περιεχόμενο της οικονομικής ευρωπαϊκής πολιτικής. Εξαρτάται επίσης από την προοπτική συρρίκνωσης ή διεύρυνσης του κοινοτικού προϋπολογισμού και από το εύρος της αλληλεγγύης που αυτός θα αναπτύξει μεταξύ των κρατών - μελών. Λαμβάνοντας υπ' όψη την επίσημη ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας οδηγεί στην σταδιακή μείωση του ποσοστού ανεργίας. Σύμφωνα με τον νόμο του Okun⁵², η μείωση της ανεργίας θα απαιτήσει σημαντικούς ρυθμούς ανάπτυξης και χρόνο. Προϋποθέτουν, με άλλα λόγια μία ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή πολιτική απασχόλησης και όχι «εθνικά σχέδια δράσης για την απασχόληση», η οποία θα αποτυπώνεται σε μία ευρωπαϊκή συνθήκη για την απασχόληση και την κοινωνική πολιτική με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, κοινούς στόχους, κοινά μέσα, πόρους και μηχανισμούς ελέγχου και αξιολόγησης. Με στόχο την αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας, με την μείωση των επιτοκίων και την αύξηση των επενδύσεων καθώς και την επίτευξη της ισορροπίας ανάμεσα στην προστασία του εισοδήματος και την αύξηση της απασχόλησης από την μείωση του χρόνου εργασίας.

3. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

3.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Η ανώνυμη αυτή εταιρεία είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος και τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και του Ο.Α.Ε.Δ.

Καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα δράσεων, στο οποίο περιλαμβάνεται ερευνητικό και μελετητικό έργο για την αγορά εργασίας, ανάπτυξη πληροφοριακού συστήματος, παρακολούθηση των εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών εξελίξεων και προοπτικών στους τομείς της αγοράς εργασίας, εξέλιξη των επαγγελματιών και διάγνωση των αναγκών της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

⁵² Το 1962, ο αμερικανός καθηγητής Arthur Okun διετύπωσε τη σχέση μεταξύ μεταβολής του ΑΕΠ και μεταβολής της ανεργίας που έκτοτε αναφέρεται ως νόμος του Okun. Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, ο οποίος αποτελεί μια εμπειρική σχέση, για κάθε αύξηση δύο ποσοστιαίων μονάδων στο ΑΕΠ το ποσοστό ανεργίας μειώνεται κατά μία μονάδα. Η σχέση αυτή ίσχυε, κυρίως, για την αμερικανική οικονομία. Για την ελληνική οικονομία, που παρουσιάζει μεγαλύτερες δυσκαμψίες και μικρότερη κινητικότητα στην αγορά εργασίας, είναι πιθανό η μείωση της ανεργίας κατά μία ποσοστιαία μονάδα να απαιτεί 2,5 ή 3 ποσοστιαίες μονάδες αύξησης του ΑΕΠ. Βλ. σχετικά Λιανός Θ., Μπένος Θ. (1992), *Μακροοικονομική Ανάλυση & Δημοσιονομική Πολιτική*, ό.π.

Το φαινόμενο της επαγγελματικής κινητικότητας, της δυνατότητας, δηλαδή, που έχουν τα άτομα ή ομάδες ατόμων, να μετακινηθούν από την μια θέση εργασίας σε άλλη, σε δεδομένες χρονικές περιόδους κατά την διάρκεια της ζωής τους, αποτελεί φαινόμενο των σύγχρονων κοινωνιών και συμβαδίζει με τον δυναμισμό τους. Οι σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες είναι «ανοικτές» κοινωνίες και η κινητικότητα πολύ μεγαλύτερη συγκριτικά με τις προ-βιομηχανικές. Οι βιομηχανικές κοινωνίες είναι εκείνες που έχουν αναπτυσσόμενη οικονομία που απαιτεί συνεχώς εξελισσόμενο και εξειδικευμένο προσωπικό δημιουργώντας ευκαιρίες για κινητικότητα⁵³.

Το φαινόμενο της κινητικότητας αποκτά διαφορετικό νόημα στον επαγγελματικό χώρο, όπου ένα μεγάλο μέρος πραγματοποίησης του αποδίδεται στην κοινωνική αξία της «επιτυχίας», που αποτελεί το όραμα του ατόμου για την κοινωνική του άνοδο. Με στόχο την επιτυχία, η οποία αποκρυσταλλώνεται, κατά κύριο λόγο, στο επάγγελμα το άτομο ενεργοποιείται και αναπτύσσει όλες του τις δυνάμεις με στόχο την κοινωνική και οικονομική καταξίωση του.

Το επάγγελμα αποτελεί μια σύνθετη έννοια που εκφράζει, ως ένα τουλάχιστο βαθμό, το επίπεδο εκπαίδευσης αλλά και την οικονομική κατάσταση του ατόμου και την κοινωνική δύναμη του, βασικά στοιχεία προσδιορισμού της κοινωνικής του ένταξης. Συνιστά, ίσως, τη βασικότερη κοινωνική παράμετρο γιατί χρωματίζει σε μεγάλο βαθμό εκπαιδευτικά, οικονομικά και κοινωνικά το άτομο⁵⁴.

Μπορούμε να θεωρήσουμε το κύκλο ζωής του κάθε ανθρώπου ως μια συνέχεια στο χρόνο που περιλαμβάνει ένα σύνολο μέτρων- αποφάσεων σε κάθε στάδιο, τα οποία μέτρα- αποφάσεις επηρεάζουν τα επόμενα στάδια της ζωής. Για παράδειγμα, η απόφαση του ατόμου ή οι συνθήκες που συντέλεσαν ώστε να φθάσει σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης θα επηρεάσει σημαντικά το επάγγελμα που θα εξασκήσει, θα έχει επίδραση στην κοινωνική του θέση, στην επαγγελματική του εξέλιξη, στην οικονομική του κατάσταση, κλπ⁵⁵. Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός, είναι μια διαδικασία

⁵³ Κασσιμάτη Κ. (1991), *Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης*, ό.π., σ.σ.70-75.

⁵⁴ Φίλιας Β. (1989), *Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις*, ό.π., σ.σ.204-210.

⁵⁵ Για μια αναλυτική αναφορά στο θέμα βλέπε Παπάς Γ. (1990), *Παράγοντες που διαμορφώνουν τις Εκπαιδευτικές- Επαγγελματικές επιδιώξεις των αποφοίτων του Λυκείου*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών- Τμήμα Οικονομικών Επιστημών.

συστηματικής προσέγγισης και ανάλυσης όλων των μεταβλητών/ παραγόντων (όπως π.χ. προσωπικότητα, ικανότητα, ενδιαφέροντα, ιδιαίτερες κλίσεις) που βοηθούν το άτομο να ανακαλύψει ή να δημιουργήσει νέους και πιο προσωπικούς ικανοποιητικούς στόχους, αξίες και να δεσμεύονται απέναντι στους στόχους αυτούς. Αποβλέπει στο να βοηθήσει το άτομο στην προσπάθεια του για φυσιολογική ανάπτυξη, ολοκλήρωση και προσαρμογή. Οι συνεχείς και απρόβλεπτες εξελίξεις στον αιώνα μας, σε διάφορους τομείς (τεχνολογία, οικονομία, κοινωνία) κάνουν την καθημερινή ζωή πιο σύνθετη, τις επαγγελματικές δραστηριότητες πολυπλοκότερες και την αγορά εργασίας ολοένα και πιο απαιτητική, γεγονός που εντείνει την ανάγκη για μια ενεργή και ουσιαστική παρουσία του θεσμού του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στους διάφορους τομείς της κοινωνίας⁵⁶.

Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός δεν αφορά μόνο στο τι επάγγελμα θα κάνει κάποιος, αλλά πόσο θα έχει τις δεξιότητες που χρειάζονται για να μπορεί να τα καταφέρει σε οποιοδήποτε επάγγελμα. Δεξιότητες όπως στοχοθέτηση, λήψη αποφάσεων, αυτοβουλία, προσδιορισμός ρόλων, συνεργασία, επικοινωνία, επίλυση προβλημάτων, αποδοχή και αξιοποίηση της διαφορετικότητας κτλ. χρειάζεται να καλλιεργηθούν από νωρίς στους νέους για να είναι σε θέση να αντεπεξέρχονται στις επαγγελματικές απαιτήσεις που θα έρθουν αργότερα αλλά και στις απαιτήσεις της ζωής γενικότερα. Επομένως, περιλαμβάνει διαδικασίες και μέτρα που στοχεύουν στο να βοηθήσουν το άτομο, αφού γνωρίσει τον εαυτό του και το περιβάλλον του, να επιτύχει επιλογές τέτοιες, που θα εξασφαλίσουν την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση του εαυτού του για το δικό του αλλά και το γενικότερο όφελος.

Σε γενικές γραμμές, οι βασικοί στόχοι του προγράμματος Επαγγελματικού Προσανατολισμού αποτελεί να βοηθήσει το άτομο :

- να καλλιεργήσει μια επαγγελματική συνείδηση
- να χτίσει μια υγιή και ισορροπημένη σχέση με τον εαυτό και το περιβάλλον του

---

⁵⁶ Βλ. Τέττερη Ι., Σκαύδη Δ., Ρουσσέας Π., Κουτσούκος Δ. (1989), *Αξιολόγηση του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού από τους μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου, Ανάγκες και Προσδοκίες τους*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, σ.σ..69-73.

- ο να αξιοποιήσει αποτελεσματικά το δυναμικό του

Ιστορικά, στην Ελλάδα οι πρώτες προσπάθειες οργάνωσης υπηρεσιών Προσανατολισμού εμφανίζονται την δεκαετία του πενήντα. Μεγαλύτερη εξέλιξη σε ζητήματα επαγγελματικού Προσανατολισμού αναπτύχθηκαν με τη σύσταση του ΟΑΕΔ και των υπηρεσιών του ενώ, αντίθετα, η παρουσία του θεσμού στην εκπαίδευση δεν εξελίχθηκε ανάλογα⁵⁷.

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός εντάσσεται στις αρμοδιότητες τριών, κυρίως, φορέων δράσης, του Υπουργείου, του ΟΑΕΔ και διαφόρων υπηρεσιών. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων έχει την ευθύνη για τον επαγγελματικό προσανατολισμό του μαθητικού πληθυσμού (Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός) και ο ΟΑΕΔ του εργατικού δυναμικού (Επαγγελματικός Προσανατολισμός Εργατικού Δυναμικού).

Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός: Βασικός σκοπός της εκπαίδευσης, όπως ορίζεται με το Νόμο 1566/85 είναι η «ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά». Επιπρόσθετα, στο Νόμο 2525/97 βασικός σκοπός της εκπαίδευσης ορίζεται «η καλλιέργεια δεξιοτήτων που θα διευκολύνουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας». Με το Νόμο 1566/85, προβλέπεται η εφαρμογή του θεσμού του ΣΕΠ στην τελευταία τάξη του πρώτου κύκλου της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στις Α΄ και Β΄ τάξεις του Γενικού Λυκείου, καθώς και στην Α΄ τάξη του Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου (ΤΕΛ) και του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου (ΕΠΛ). Στη συνέχεια αναλύεται διεξοδικότερα ο ρόλος του ΣΕΠ στην μετέπειτα επαγγελματική πορεία των μαθητών.

Επαγγελματικός Προσανατολισμός Εργατικού Δυναμικού : Με βάση το Ν.1346/83 και Ν.1837/87, ο ΟΑΕΔ είναι αρμόδιος να δημιουργεί προγράμματα ενεργού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΠ) για νέους 15-18 ετών μέσω των Γραφείων Εργασίας και των Γραφείων Εργασίας Ειδικών

⁵⁷ Ειδικότερα, ήδη από το 1953 ξεκίνησε μια προσπάθεια εισαγωγής του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην εκπαίδευση, η οποία δεν νομοθετήθηκε παρά το 1976 με το νόμο 309 και μόλις το 1986 θα ξεκινήσει η εφαρμογή του στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Για μια αναλυτική ιστορική αναδρομή του θεσμού, βλέπε Καλογήρου Κ. (1986), *Μια Ιστορική Ανασκόπηση της εξέλιξης του Θεσμού Συμβουλευτική- Προσανατολισμός στην Ελλάδα*, Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού, 1.

Κοινωνικών Ομάδων. Ο Νόμος προβλέπει ότι όλοι οι ανήλικοι, πριν απασχοληθούν σε οποιαδήποτε εργασία, πρέπει να παρακολουθήσουν προγράμματα εξωσχολικού ΕΠ. Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός του ΟΑΕΔ δεν απευθύνεται τόσο στην μεγάλη μάζα των νέων, όσο στις ομάδες εκείνες που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ΕΠ και κοινωνικής απομόνωσης όπως στους άνεργους νέους, στους νέους που σταματούν το σχολείο, στους παλιννοστούντες, στους μακροχρόνια άνεργους, στις γυναίκες, στα άτομα με ειδικές ανάγκες κλπ. Οι Υπηρεσίες αυτές απασχόλησης που ανήκουν στον ΟΑΕΔ, εποπτεύονται από το Υπουργείο Εργασίας.

Παράλληλα, αρκετοί άλλοι φορείς του Δημοσίου (όπως η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς), της Τοπικής Αυτοδιοίκησης καθώς και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί ασχολούνται με θέματα ΕΠ και Επαγγελματικής Κατάρτισης κυρίως μέσω των χρηματοδοτήσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Η διάταξη αυτή δεν έχει εφαρμοσθεί ουσιαστικά μέχρι σήμερα ενώ και τα γραφεία που αναφέρθηκαν παραπάνω, ουσιαστικά δεν παρέχουν τις σχετικές υπηρεσίες ΕΠ, λόγω έλλειψης προσωπικού και άλλων εγγενών αδυναμιών του Οργανισμού. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι προσπάθειες του ΟΑΕΔ -οι οποίες αναπτύσσονται τα τελευταία έτη- σε συνεργασία με άλλους κοινωνικούς φορείς στο πλαίσιο της εφαρμογής προγραμμάτων και πρωτοβουλιών συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ένας από τους κύριους φορείς του ΟΑΕΔ στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό αποτελούν τα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης - Κ.Π.Α. Τα Κ.Π.Α. προσφέρουν επαγγελματική πληροφόρηση, επαγγελματική συμβουλευτική ή συμβουλευτική σταδιοδρομίας και τοποθέτηση σε θέσεις εργασίας. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού εφαρμόζονται μέθοδοι και διαδικασίες ατομικής ή ομαδικής προσέγγισης - υποστήριξης των αναζητούντων εργασία και κατά προτεραιότητα των ανέργων, για την εξεύρεση εργασίας, ανάλογης, των προσόντων και δεξιοτήτων τους και για τη διευκόλυνση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού.

Επίσης, υπάρχουν ενέργειες Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού οι οποίες εντάσσονται στις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες για τις οποίες αρμόδιος φορέας είναι το Υπουργείο Εργασίας. Πρόκειται για επιχειρησιακά προγράμματα σε τομείς που παρουσιάζουν ιδιαίτερο

ενδιαφέρον για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αποσκοπούν στην επίλυση προβλημάτων ή στην προώθηση δράσεων στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προωθώντας συνεργασίες σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Για παράδειγμα, τη χρονική περίοδο 1994-1999, υλοποιήθηκε η πρωτοβουλία ADAPT για την προσαρμογή του εργατικού δυναμικού και των συστημάτων παραγωγής στη βιομηχανική μεταβολή. Επίσης, υλοποιήθηκε η πρωτοβουλία απασχόληση για την καταπολέμηση των διακρίσεων και ανισοτήτων σε σχέση με την αγορά εργασίας.

Η κοινοτική πρωτοβουλία ADAPT αποτελεί μια από τις 13 πρωτοβουλίες των διαρθρωτικών ταμείων της κοινότητας για την περίοδο 1994 – 1999. Η διακρατική πρωτοβουλία ADAPT έχει ως στόχο της, την πρόληψη της ανεργίας μέσω της προσαρμογής του εργατικού δυναμικού και των συστημάτων παραγωγής στη βιομηχανική μεταβολή. Η πρωτοβουλία περιλαμβάνει τέσσερις αλληλοεξαρτώμενους στόχους :

- ο την επιτάχυνση της προσαρμογής του εργατικού δυναμικού στις βιομηχανικές μεταβολές.
- ο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας, των υπηρεσιών και του εμπορίου.
- ο την βελτίωση των προσόντων, καθώς και την αύξηση της ευελιξίας και της κινητικότητας των εργαζομένων, προκειμένου να προληφθεί η ανεργία.
- ο την πρόβλεψη και επιτάχυνση της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και νέων δραστηριοτήτων, κυρίως αυτών που προϋποθέτουν ένταση εργασίας με έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις⁵⁸.

---

⁵⁸Η ολοκλήρωση του έργου είχε ως αποτέλεσμα :

- ο Την δημιουργία της απαραίτητης υποδομής για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού μοντέλου Ποιότητας. Ειδικότερα, το Ευρωπαϊκό Μοντέλο Ποιότητας προσαρμόστηκε στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε φορέα.
- ο Παράλληλα δημιουργήθηκαν Εκπαιδευτικά Προγράμματα Υλοποίησης της Κατάρτισης των στελεχών και της Διοίκησης των συμμετεχόντων φορέων.
- ο την κατάρτιση των στελεχών και εργαζομένων των φορέων σε θέματα management και στην διαδικασία αυτοαξιολόγησης (Self-Assessment).

Η Επαγγελματική Συμβουλευτική αποτελεί την καθοδήγηση και στήριξη του ατόμου στην προσπάθεια του να επιλέξει το επάγγελμα που του ταιριάζει ή να επιλύσει ψυχολογικά προβλήματα που συνδέονται με το επάγγελμα. Είναι η συμβουλευτική που βοηθά στην προετοιμασία του ατόμου για την εργασιακή ζωή και την επιλογή ενός επαγγέλματος που να του ταιριάζει. Οι επαγγελματικές επιλογές παίζουν σημαντικό ρόλο στην όλη προσαρμογή του ατόμου και συνδέονται άμεσα με τις ικανότητες του, τα ενδιαφέροντα του, την ωριμότητα του και τα άλλα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του.

Διαλέγοντας ένα επάγγελμα διαλέγει κανείς ένα τρόπο ζωής : σ' αυτή την επιλογή εμπλέκονται η ταυτότητα, το γόητρο, ο τόπος και ο τρόπος ζωής καθώς και οι κοινωνικές επαφές του κάθε ανθρώπου.

Η Επαγγελματική Συμβουλευτική είναι η παροχή επιστημονικής βοήθειας και στήριξης στα άτομα ώστε:

- ο να διερευνούν, να αναλύουν και να αναπτύσσουν τους παράγοντες που συνθέτουν το προφίλ της αυτοαντίληψής τους (ενδιαφέροντα, προσωπικά χαρακτηριστικά, αξίες, ικανότητες και δεξιότητες, κλπ.)
- ο να διερευνούν, να αξιολογούν, να επεξεργάζονται και να ταξινομούν πληροφορίες, καθώς και εναλλακτικές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές διεξόδους που σχετίζονται τόσο με τις ανάγκες και προτιμήσεις τους, όσο και με τις προοπτικές της αγοράς εργασίας.
- ο να ενσωματώνουν την εκπαιδευτική και επαγγελματική πληροφόρηση, αλλά και την πληροφόρηση τη σχετική με την αυτοπαρατήρηση και να διευκολύνονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, τόσο όσον αφορά τον προσανατολισμό τους στο χώρο της εκπαίδευσης, όσο και την

-
- ο την ανάπτυξη μεθοδολογίας για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Μοντέλου Ποιότητας. Σε εθνικό επίπεδο το Ευρωπαϊκό Μοντέλο Ποιότητας εφαρμόστηκε στις συμμετέχουσες Μεταποιητικές Επιχειρήσεις.
  - ο Την ανάπτυξη δράσεων ευαισθητοποίησης και διάδοσης των αποτελεσμάτων του έργου. Βασικός στόχος του έργου αποτελεί η διάδοση και διάχυση των αποτελεσμάτων και των παραδοτέων του έργου σε κάθε είδους ενδιαφερόμενους φορείς, επιχειρήσεις και εργαζόμενους. Η διάχυση των αποτελεσμάτων προγραμματίζεται μέσα από μια σειρά δράσεις οι οποίες περιλαμβάνουν :
    - ✓ Διοργάνωση ημερίδας.
    - ✓ Ανάπτυξη υλικού διάδοσης των αποτελεσμάτων

Βλέπε, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων – Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (2001), *Κοινωνική Πρωτοβουλία Adapt «Προσαρμογή του Εργατικού Δυναμικού στη βιομηχανική Μεταβολή, Κύκλος υλοποίησης 1994-1997»*, Γενική Γραμματεία Διαχείρισης Κοινοτικών και άλλων Πόρων.

επιλογή του επαγγέλματος ή των επαγγελμάτων που ταιριάζουν στην ψυχοκοινωνική τους ιδιαιτερότητα.

- ο να δημιουργούν και να πραγματοποιούν τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους σχέδια.

Στόχος των παραπάνω αποτελεί η επαγγελματική ανάπτυξη του ατόμου, χωρίς να υποβιβάζεται η σημασία της επαγγελματικής εκλογής, είτε ως στιγμιαία απόφαση, είτε ως διαδικασία και γενικότερα η ένταξη-επανένταξή του στην ενεργό ζωή.

Η Επαγγελματική Συμβουλευτική απευθύνεται σε άτομα που βρίσκονται στο στάδιο εκπαιδευτικής επιλογής ή επαγγελματικής κατεύθυνσης, σε άτομα που βρίσκονται στο στάδιο αναζήτησης καινούριων τομέων για την κατάρτισή τους, σε άτομα που ήδη απασχολούνται και δεν είναι ευχαριστημένα με την εργασία τους με αποτέλεσμα να αναζητούν καινούριους τομείς για την κατάρτισή τους και την περαιτέρω επαγγελματική τους ανάπτυξη, σε άτομα που δεν απασχολούνται λόγω απώλειας θέσης ή για άλλους λόγους και επιθυμούν την επανένταξή τους στο παραγωγικό δυναμικό της χώρας, όπως και σ' αυτούς που λόγω ιδιαίτερων δυσκολιών και προβλημάτων ανήκουν σε ομάδες που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι ο επαγγελματικός προσανατολισμός είναι μια απαραίτητη διαδικασία, που οφείλει να βοηθήσει το άτομο να προσαρμοστεί στις συνεχώς διευρυνόμενες απαιτήσεις των σύγχρονων κοινωνιών σε σχέση με το επάγγελμα. Η σημασία του έγκειται στο γεγονός ότι δεν βλέπει το άτομο από μια μόνο πλευρά αλλά ολιστικά. Στο ίδιο επίπεδο και η επαγγελματική συμβουλευτική μπορεί, αναλόγως πως θα πραγματοποιείται να προσφέρει στους νέους μας πολύτιμη βοήθεια και στήριξη, στην πολλές φορές επίπονη προσπάθεια της επιλογής επαγγέλματος.

3.2 ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

Η αναγκαιότητα του θεσμού του Σχολικού επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣΕΠ) υπαγορεύεται από τις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας, καθώς και από την αξία που έχει για το άτομο η

εργασία. Ο ΣΕΠ, που αποτελεί τομέα της επαγγελματικής συμβουλευτικής, σχετίζεται άμεσα με την εξελικτική συμβουλευτική, αφού βασίζεται στα εξελικτικά στάδια του παιδιού για να το βοηθήσει στην προσωπική του ψυχολογική και επαγγελματική ανάπτυξη και στην σωστή καθοδήγηση του για την επιλογή ενός επαγγέλματος που του ταιριάζει. Η μέθοδος του ΣΕΠ είναι μια διαδικασία που βοηθά το άτομο να μελετήσει τον εαυτό του αλλά και τις πιθανές επαγγελματικές ευκαιρίες που του παρουσιάζονται.

Είναι, επομένως, απαραίτητο να συνεκτιμηθεί το εξελικτικό στάδιο, στο οποίο βρίσκεται ο έφηβος, οι ψυχολογικές δυσκολίες και ανακατατάξεις που βιώνει κατά την περίοδο που καλείται να σχεδιάσει τις σπουδές και το επαγγελματικό του μέλλον. Οι αποφάσεις και οι επιλογές, στις οποίες οδηγείται σ' αυτή τη περίοδο της ζωής του έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για την μελλοντική ζωή του και αποτελούν μέρος μιας μακράς και χρονοβόρας διαδικασίας. Ο έφηβος πριν πάρει οποιαδήποτε απόφαση, χρειάζεται να γνωρίζει με ρεαλισμό ποιος είναι και τι θέλει, τι είναι διατεθειμένος και τι μπορεί να κάνει. Να έχει, δηλαδή, συνειδητοποιήσει τις κυριότερες πτυχές του εαυτού του, τα ενδιαφέροντα του, το σύστημα αξιών του, τις δεξιότητες του προκειμένου να τα αξιοποιήσει στην μετέπειτα επαγγελματική του σταδιοδρομία. Στην εποχή μας απαιτείται ειδική δεξιότητα και κριτική σκέψη για την μετατροπή των δεδομένων σε πληροφορίες, καθώς και για την αναζήτηση και την επιλογή εκείνων των πληροφοριών που δύναται να αποβούν χρήσιμες για την παραπέρα πορεία του.

Με βάση τα παραπάνω ο ΣΕΠ πρέπει να εναρμονίζεται συνεχώς με την πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από συνεχείς και ταχύτατες κοινωνικοοικονομικές αλλαγές, που διαμορφώνουν με τη σειρά τους νέες και διαφορετικές συνθήκες στην αγορά εργασίας. Επίσης, πρέπει να αποτελεί το μέσο, με το οποίο ο έφηβος θα βοηθηθεί να σχηματίσει μια όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τον εαυτό του, για το κόσμο της εκπαίδευσης και της απασχόλησης για να διεκδικήσει τη συμμετοχή του στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Συμπερασματικά, τα προγράμματα αυτά πρέπει να είναι συμβουλευτικά, διαγνωστικά και αναπτυξιακά. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να παρέχουν στους συμμετέχοντες ευκαιρίες αυτοαξιολόγησης, αυτοεπίγνωσης και αυτοανάπτυξης. Η επιτυχία αυτών των προγραμμάτων θα βασίζεται στην

έμπρακτη συμμετοχή και στην προσωπική σημασία που μπορεί να έχουν για τον κάθε συμμετέχοντα.

Οι βασικοί στόχοι ενός προγράμματος σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού είναι απαραίτητο να εστιάζονται στα παρακάτω :

- ο την κατανόηση και εκτίμηση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας τους, των ενδιαφερόντων τους, των δεξιοτήτων τους
- ο την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για θέματα σπουδών και επαγγελματικού προσανατολισμού στην τοπική και παγκόσμια κοινότητα (π.χ. διαδίκτυο)
- ο την προετοιμασία τους για την μετάβαση και παραμονή στην αγορά εργασίας
- ο την ανάπτυξη πνεύματος ομαδικότητας, συνεργασίας και επικοινωνίας με το περιβάλλον τους
- ο την ανακάλυψη της σχέσης μεταξύ του σχολείου και της ευρύτερης κοινωνίας

Η πρώτη απόπειρα εισαγωγής του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί η εισαγωγή του ως μάθημα, με Βασιλικό Διάταγμα, στο διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης, στην Σχολή Μετεκπαίδευσης δασκάλων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης⁵⁹. Ωστόσο η πρώτη αυτή προσπάθεια δεν πέρασε στα σχολεία αλλά παρέμεινε στα προγράμματα μετεκπαίδευσης καθηγητών. Αργότερα με το Βασιλικό Διάταγμα 723⁶⁰, εισάγεται το μάθημα με τίτλο «Επαγγελματική Εξερεύνησις και Επαγγελματικός Προσανατολισμός» στο αναλυτικό πρόγραμμα της Γ΄ τάξης του ενιαίου εξατάξιου γυμνασίου, το οποίο τελικά δεν εφαρμόστηκε αλλά παρέμεινε στα χαρτιά.

Η πρώτη εφαρμογή του ΣΕΠ ξεκινάει πειραματικά το 1978 στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, σε επιλεγμένα σχολεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, με βάση το νόμο 309/1976 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως». Στα επόμενα έτη η εφαρμογή του ΣΕΠ επεκτάθηκε σταδιακά στη Γ΄ γυμνασίου σε περισσότερες περιοχές της χώρας

⁵⁹ Φ.Ε.Κ.76, τεύχ. Α΄ /30-3-53.

⁶⁰ Φ.Ε.Κ.225, τεύχ. Α΄/10-11-69.

μέχρι το σχολικό έτος 1981-82, κατά το οποίο επιχειρήθηκε η εφαρμογή σε πανελλήνια κλίμακα. Η οργάνωση του ΣΕΠ και η επέκταση της εφαρμογής του πραγματοποιείται με τη ψήφιση του νόμου 1566/1985, στον οποίο αποσαφηνίζονται και θεσμοθετούνται οι στόχοι και οι μέθοδοι του ΣΕΠ. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου αυτού, η εκπαίδευση αποβλέπει να συμβάλλει «στην ολόπλευρη αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών». Ο ΣΕΠ εφαρμόζεται σε σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης⁶¹ :

- ο με συζητήσεις και ομαδικές ασκήσεις, με επαφή με επαγγελματίες, με επισκέψεις σε χώρους εργασίας και εκπαίδευσης, όπως προβλέπεται από τα αναλυτικά προγράμματα
- ο με την ενημέρωση των εκπαιδευτικών λειτουργιών
- ο με εκδόσεις σχετικών εντύπων για μαθητές, καθηγητές, γονείς

Σε κάθε Διεύθυνση και Γραφείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης τηρείται αρχείο εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης, αποσπάζεται ένας εκπαιδευτικός ως υπεύθυνος ΣΕΠ, ο οποίος λειτουργεί συμβουλευτικά και συντονιστικά προς τους εκπαιδευτικούς που ασχολούνται με το θεσμό στα σχολεία και οργανώνονται προγράμματα επιμόρφωσης καθηγητών σε θέματα εφαρμογής του ΣΕΠ, υπό την εποπτεία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου⁶². Στο νόμο 2525/97, άρθρο 10, ο θεσμός του ΣΕΠ αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς συμβάλλει στην αναβάθμιση του ρόλου της εκπαίδευσης και την εναρμόνιση της με τα σύγχρονα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.

Σε μια περίοδο ραγδαίων και έντονων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών, που διαμορφώνουν μια νέα πραγματικότητα, η εφαρμογή του ΣΕΠ στην Εκπαίδευση, με την υποστήριξη της κατάλληλης υποδομής και του επαρκώς επιμορφωμένου στελεχιακού δυναμικού, θα είναι σε θέση να αντιμετωπίζει

⁶¹ Με το Νόμο 1566/85, προβλέπεται η εφαρμογή του θεσμού του ΣΕΠ στην τελευταία τάξη του πρώτου κύκλου της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στις Α΄ και Β΄ τάξεις του Γενικού Λυκείου, καθώς και στην Α΄ τάξη του Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου (ΤΕΛ) και του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου (ΕΠΛ). Βλ. Τέττηρη Ι., Σκαύδη Δ., Ρουσσέας Π., Κουτσούκος Δ. (1989), *Αξιολόγηση του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού από τους μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου, Ανάγκες και Προσδοκίες τους*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, σ.σ.13-24.

⁶² Στόχος των σεμιναρίων αυτών ήταν η εισαγωγή των καθηγητών στις βασικές αρχές του ΣΕΠ, στη νέα μεθοδολογική προσέγγιση και σε θέματα πρακτικής αντιμετώπισης του νέου θεσμού. Βλ. Δημητρόπουλος Ε. (1994), *Σχολικός Εκπαιδευτικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Συμβουλευτική*, Γρηγόρη, σ.σ 19-20.

αποτελεσματικά τις ανάγκες των μαθητών σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού. Ο μαθητής στηρίζεται στην επαγγελματική του ανάπτυξη, ώστε να πραγματοποιεί με επιτυχία τη μετάβαση από το ένα σχολικό επίπεδο στο άλλο, από το σχολικό περιβάλλον στη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση, από το σχολικό περιβάλλον στον εργασιακό χώρο.

Η αναβάθμιση του θεσμού του ΣΕΠ στην Εκπαίδευση περιλαμβάνει τρεις άξονες:

- ο την αναβάθμιση των υλικοτεχνικών υποδομών
- ο τον εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού και υποστηρικτικού υλικού ΣΕΠ
- ο την επάρκεια των δεξιοτήτων στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό, που χρειάζεται να έχουν οι εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν τον ΣΕΠ

Με το Ν. 2525/97 εισάγονται οι εξής καινοτομίες στη λειτουργία του θεσμού του Επαγγελματικού Προσανατολισμού:

- ο ιδρύεται το Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΚΕΠ)
- ο ιδρύονται και λειτουργούν στις έδρες των νομών της χώρας 68 Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ)
- ο ιδρύονται δύο ακόμα Κέντρα Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού: το πρώτο ως συντονιστικό, λειτουργεί στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το δεύτερο, ως πρότυπο Κέντρο θα λειτουργήσει στο ΥΠΕΠΘ υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
- ο σε 200 σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ιδρύονται και λειτουργούν πιλοτικά, 200 Γραφεία Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΓΡΑΣΕΠ).

Ο ΣΕΠ οργανώνεται σε τρεις βαθμίδες :

- ο στην ομάδα ΣΕΠ, επιτελικού χαρακτήρα, η οποία εκπονεί τα αναλυτικά προγράμματα, συντονίζει τις δραστηριότητες και αξιολογεί τα αποτελέσματα.

- ο στις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες ασκούν συντονισμό σε επίπεδο Νομού.
- ο στη σχολική τάξη.

Όσον αφορά το χρονικό διάστημα που περιλαμβάνει η μελέτη μας, διάφορες έρευνες έχουν αποδείξει ότι η εφαρμογή του συστήματος Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού ήταν τυποποιημένη/ γραφειοκρατική, αναποτελεσματική ως προς τη δυνατότητα της προσαρμογής των νέων στις τοπικές ανάγκες και γενικότερα τοποθετείται πολύ χαμηλά μεταξύ των παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν τους νέους στην εκλογή επαγγέλματος.

Θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε και στην θέση που τάσσεται εναντίον της εφαρμογής του θεσμού του Προσανατολισμού στο σχολείο, αν και δεν την ενστερνιζόμαστε. Το βασικό επιχείρημα αποτελεί ότι η γενικότερη αναποτελεσματικότητα και δυσκαμψία των διαφόρων κρατικών συστημάτων, ελαχιστοποιεί τις πιθανότητες η εφαρμογή ενός τέτοιου θεσμού να αποφέρει θετικά αποτελέσματα και πιθανώς, ενάντια να βλάπτει και να αποπροσανατολίζει τους μαθητές στις μετέπειτα επιλογές τους. Έχοντας, πάντα, υπόψη τις δυσκολίες μιας αποτελεσματικής εφαρμογής του θεσμού στα σχολεία, δεν αποδεχόμαστε την άποψη που εκμηδενίζει την οποιαδήποτε προσφορά ενός επαγγελματικού προσανατολισμού στην εκπαίδευση, παρόλο τις αδυναμίες εφαρμογής που, περιοδικά, είναι δυνατό να αντιμετωπίζει⁶³. Εξάλλου η παντελής έλλειψη πληροφόρησης και εκμάθησης δεξιοτήτων επαγγελματικού προσανατολισμού, στα πλαίσια ενός σχολικού προγράμματος, λειτουργεί, οπωσδήποτε, καταδικαστικά για τους κοινωνικά στερημένους μαθητές, ενώ οι ευνοημένοι έχουν στον οικογενειακό και κοινωνικό τους περίγυρο τους «ιδιωτικούς» τους προωθητικούς μηχανισμούς.

4. ΣΚΟΠΟΙ – ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

---

⁶³ Βασικό επιχείρημα αποτελούν τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε σε μαθητές της Γ' γυμνασίου του σχολικού έτους 1985-86 με θέμα την αξιολόγηση του μαθήματος του ΣΕΠ, σύμφωνα με τα οποία υπήρχε σαφώς θετική στάση των μαθητών απέναντι στο θεσμό του ΣΕΠ. Για μια διεξοδική αναφορά στην προαναφερόμενη έρευνα βλέπε Τέττερη Ι., Σκαύδη Δ., Ρουσσέας Π., Κουτσούκος Δ. (1989), *Αξιολόγηση του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού από τους μαθητές της Γ' Γυμνασίου, Ανάγκες και Προσδοκίες τους*, ό.π..

Το βασικό αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η αναζήτηση των παραγόντων, οι οποίοι επηρεάζουν τους νέους στην επιλογή του επαγγέλματος. Σκοπός της έρευνας αποτελεί ο εντοπισμός των μεταβλητών - εστιάζοντας στο κατά πόσο κάποιοι συγκεκριμένοι παράγοντες όπως η οικογένεια ή/ και το σχολείο επηρεάζουν τους νέους στην επιλογή επαγγέλματος. Ένα τέτοιο θέμα που αφορά τους νέους και ειδικότερα τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό, για να θεωρηθεί ολοκληρωμένο χρήζει απαραίτητως έρευνας. Είναι πολύ σημαντικό, πέραν της θεωρίας να καταγράψουμε τις απόψεις των νέων για τους παράγοντες που καθορίζουν τις επιλογές τους για την παραπέρα επαγγελματική τους πορεία.

Είναι πολύ ενδιαφέρον να καταγραφεί η άποψη των μαθητών, οι οποίοι σε μια νευραλγική ηλικία αποφασίζουν για ένα θέμα όπως η επιλογή του επαγγέλματος. Δεν υπάρχει πιστεύουμε πιο ειδικός από τους ίδιους τους μαθητές, να εκφραστούν για ένα θέμα που, πρωτεύοντα, τους αφορά παρέχοντας στα αποτελέσματα της έρευνας μας, μια ιδιαίτερη αξία. Θεωρούμε ότι αυτός είναι και ο βασικότερος στόχος αυτής της έρευνας και ο κυριότερος σκοπός της (πέραν από την αναζήτηση των παραγόντων που επιδρούν στην επιλογή του επαγγέλματος). Μέσω του ερωτηματολογίου προσπαθήσαμε να πλησιάσουμε τους νέους, να γνωρίσουμε εν μέρει τα προβλήματά τους, τις συνήθειες τους, τα πρότυπα τους. Θέματα που δεν είναι ξέχωρα από τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό. Περισσότερο από όλα όμως θέλαμε να «γνωριστούμε» με τους νέους, με επίκεντρο πάντα το θέμα του επαγγελματικού τους προσανατολισμού και των παραγόντων που τον καθορίζει. Το θέμα που θίγεται είναι τεράστιο, και αφορά και νέους που δεν είναι μαθητές, αλλά δουλεύουν. Όμως σήμερα οι περισσότεροι νέοι φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και η ερευνήτρια μπορούσε να προσεγγίσει με αυτό τον τρόπο ένα σημαντικό ποσοστό νέων αυτής της ηλικίας.

Μια πρώτη υπόθεση εργασίας αφορά τη διερεύνηση του κατά πόσο η οικογένεια και το σχολείο και γενικότερο το λεγόμενο μικροκοινωνικό περιβάλλον, αποτελούν από τους βασικότερους παράγοντες επιρροής στην επιλογή του επαγγέλματος, ως βασικοί φορείς κοινωνικοποίησης του νέου ατόμου. Μια δεύτερη υπόθεση εργασίας αφορά το θέμα του Επαγγελματικού Προσανατολισμού και ειδικότερα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΣΕΠ), με διάθεση διερεύνησης των σκοπών εισαγωγής

του ΣΕΠ στο εκπαιδευτικό σύστημα, το χρησιμοποιούμενο διδακτικό υλικό και μέθοδο διδασκαλίας, τη στάση που υιοθετούν οι αποδέκτες του, το πώς, δηλαδή, αποτιμούν την προσφορά του, τι χρειάζονται και τι προσδοκούν απ' αυτόν.

Πρόθεση της παρούσας έρευνας ήταν να συγκεντρώσει τα στοιχεία που θα φωτίσουν, όσο το δυνατό, από την πλευρά των μαθητών, τη βαρύτητα των διαφόρων παραγόντων στην επιλογή του επαγγέλματος, σε σχέση με τις ανάγκες των νέων και σε συνεκτίμηση με το ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό σύστημα που αυτοί εντάσσονται. Η κοινωνική έρευνα, έχει ως στόχο την καταγραφή των στάσεων και των αντιλήψεων των ατόμων, πάντα με στόχο τα αποτελέσματα της να αποτελέσουν χρήσιμο εργαλείο και κίνητρο περαιτέρω επιστημονικών ερευνών επί του θέματος. Στη ρευστότητα της σύγχρονης εποχής ο επαγγελματικός προσανατολισμός αποτελεί ένα πολύ σημαντικό προβληματισμό για τους νέους, τις οικογένειες τους και το κοινωνικό σύστημα. Μελετώντας τους παράγοντες που επηρεάζουν τους νέους ανακαλύπτουμε όλο και πιο ολοκληρωμένες μεθόδους με στόχο τον ολοένα και ορθότερο προσανατολισμό των νέων στην κρίσιμη αυτή διαδικασία, που επηρεάζει σημαντικά την πορεία προσωπικής εξέλιξης και ανάπτυξη τους.

Κεφάλαιο 2
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με τη μεθοδολογία της έρευνας και την καταγραφή των αποτελεσμάτων. Πιο συγκεκριμένα θα δώσουμε στοιχεία για το δείγμα, το ερωτηματολόγιο και τη διαδικασία της έρευνας.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα μέσα από πίνακες, που θα δείχνουν τα ποσοστά των απαντήσεων των ερωτώμενων.

1. ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Ο υπό έρευνα πληθυσμός αφορά μαθητές ηλικίας 16, 17, 18 ετών από Δημόσια, Ιδιωτικά και Τεχνικά Λύκεια. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε πριν την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1997. Βασικό κριτήριο επιλογής ήταν η ηλικία καθώς σ' αυτές τις ηλικίες οι μαθητές καλούνται να πάρουν σημαντικές αποφάσεις για την παραπέρα επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Το ερωτηματολόγιο δόθηκε αρχικά σε 150 μαθητές και μαθήτριες της Αθήνας από τους οποίους οι 100 (51 γυναίκες και 49 άνδρες) τελικά, το συμπλήρωσαν με την παρουσία μας ή όχι. Σε μια προσπάθεια να είναι το δείγμα αντιπροσωπευτικό επιλέχθηκαν μαθητές από διαφορετικούς τύπους σχολείων σε διαφορετικές περιοχές.

2. ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Το ερωτηματολόγιο είναι το βασικό μέσο επικοινωνίας ανάμεσα στον ερευνητή και τον ερωτώμενο. Αποτελείται από μια σειρά ερωτήσεων, που απαιτούν μια πληροφορία απ' τον ερωτώμενο. Η επιτυχία του ερωτηματολογίου εντοπίζεται στην δυνατότητα του να απεικονίζει με ιδιαίτερες ερωτήσεις το αντικείμενο της έρευνας και να προκαλεί απαντήσεις σε σχέση μ' αυτή, ώστε οι απαντήσεις να είναι, όσο το δυνατό, πιο ειλικρινείς και να δύνανται να αναλυθούν σε σχέση με το αντικείμενο της έρευνας.

Στόχο μας αποτέλεσε η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου σε διαφορετικά μέρη της Αθήνας γεγονός που αποτελεί τη δικλείδα των διαφορετικών απόψεων μαθητών από διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές τάξεις και διαφορετικών τοποθεσιών της. Η διαδικασία της έρευνας (συμπλήρωση ερωτηματολογίων) πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα από τον Μάιο μέχρι και το Δεκέμβριο του 1997.

Η σύνταξη του ερωτηματολογίου αποτελεί το μέσο της συλλογής των στατιστικών πληροφοριών, έχει μεγάλη σημασία για την επιτυχία μιας έρευνας

γιατί από τα συγκεντρωθέντα στοιχεία που περιέχονται στο ερωτηματολόγιο θα εξαρτηθεί και το αποτέλεσμα της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο είναι ένα έντυπο στο οποίο καταχωρούνται οι λαμβανόμενες πληροφορίες από τις ερευνώμενες δειγματοληπτικές μονάδες. Η σύνταξη του ερωτηματολογίου βασίστηκε στην ερευνήτρια και στον καθηγητή Κοινωνιολογίας Σερντεδάκη Νικόλαο.

Όσον αφορά το τρόπο σχεδιασμού του ερωτηματολογίου έγινε προσπάθεια να εξασφαλιστούν τα παρακάτω:

- να είναι σύντομο
- η διάταξη των ερωτήσεων να έχουν μια λογική ακολουθία
- να γίνεται μια ομαδοποίηση των ερωτήσεων με βάση το θέμα και τον τρόπο απάντησης
- να αποφεύγεται η εξειδικευμένη ονοματολογία καθώς και συντομεύσεις χωρίς επεξήγηση
- να είναι, όσο το δυνατόν, πιο απλό και κατανοητό στο τρόπο απάντησης του
- να επιτρέπει την παραπέρα στατιστική επεξεργασία των στοιχείων

Όσον αφορά την διατύπωση των ερωτήσεων επιδιώξαμε να κυριαρχεί η απλότητα της γλώσσας και η σαφήνεια και αποφύγαμε τις κατευθυνόμενες ερωτήσεις καθώς και εκείνες που μπορεί να προκαλέσουν ψυχολογικές αντιδράσεις. Επίσης, στα ερωτήματα που απαιτείται περιορισμένη απάντηση εφαρμόσαμε τη μέθοδο της αποκωδικογράφησης, γεγονός που διευκόλυνε σημαντικά την μετέπειτα επεξεργασία τους.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 22 ερωτήσεις, κλειστές(12) και ανοιχτές (10), εκ των οποίων οι 6 πρώτες αφορούν δημογραφικά στοιχεία. Οι επόμενες ερωτήσεις, στις οποίες αποδίδουμε και μεγαλύτερη βαρύτητα, αφορούν παράγοντες που επηρεάζουν τους μαθητές στην επιλογή του επαγγέλματος, αλλά και θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος όπως ποια θεωρούν τα σημαντικότερα προβλήματα, ποιοι και πόσο συμβάλουν στην επίλυση των προβλημάτων αυτών και ποια είναι τα πρότυπα και οι συνήθειές τους.⁶⁴

---

⁶⁴ Βλέπε Παράρτημα

3. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Βασικό στάδιο για τη μελέτη ενός φαινομένου, είναι η συγκέντρωση των στατιστικών πληροφοριών για το προς ανάλυση θέμα. Στην περίπτωση μας χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο της δειγματοληψίας, που συνίσταται στην προσπάθεια να γνωρίσουμε τις ιδιότητες ενός πληθυσμού εξετάζοντας απ' αυτόν ένα μόνο αντιπροσωπευτικό δείγμα, με την έννοια ότι οι εκτιμήσεις και τα συμπεράσματα που θα λάβουμε απ' αυτό το δείγμα να έχουν ισχύ και για το γενικότερο σύνολο του πληθυσμού, στον οποίο ανήκει το δείγμα (μαθητές Λυκείου).

Ως προς τον τρόπο συλλογής των στατιστικών πληροφοριών ακολουθήσαμε την μέθοδο του ερωτηματολογίου με προσωπική παρουσία κάποια δόθηκαν από εμάς και κάποια μοιράστηκαν από φίλους και γνωστούς (εκ των οποίων κάποιοι είναι και καθηγητές). Το ερωτηματολόγιο δόθηκε σε 150 μαθητές.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Δημογραφικά στοιχεία

Οι πίνακες 1,2,3 παρουσιάζουν τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων (φύλο, ηλικία, σχολείο)

Πίνακας 1: Κατανομή πληθυσμού κατά φύλο

Φύλο	N	%
Ανδρας	49	49%
Γυναίκα	51	51%
Σύνολο	100	

Ο πίνακας 1 δείχνει ότι το 51% των ερωτηθέντων είναι γυναίκες και το 49% είναι άνδρες.

Πίνακας 2: Κατανομή πληθυσμού κατά ηλικία

Ηλικία	N	%
16 ετών	44	44%
17 ετών	30	30%
18 ετών	26	26%
Σύνολο	100	

Από τον πίνακα 2 φαίνεται ότι το 44% των ερωτηθέντων είναι μαθητές ηλικίας 16 ετών, το 30% είναι μαθητές ηλικίας 17 ετών και το 26% ηλικίας 18 ετών.

Πίνακας 3: Κατηγορίες εκπαίδευσης

Εκπαίδευση	N	%
α. Μαθητής/ μαθήτρια Δημοσίου Λυκείου	45	45%
β. Μαθητής/ μαθήτρια Ιδιωτικού Λυκείου	32	32%
γ. Σπουδαστής/ μαθήτρια Τεχνικού Λυκείου	23	23%
Σύνολο	100	

Το μεγαλύτερο ποσοστό (45%) είναι μαθητές Δημοσίου Λυκείου, το 32% είναι μαθητές Ιδιωτικού Λυκείου και το 23% είναι μαθητές Τεχνικού Λυκείου.

Δημογραφικά στοιχεία γονέων

Πίνακας 4: Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων

Εκπαιδευτικό επίπεδο	ΠΑΤΕΡΑΣ		ΜΗΤΕΡΑ	
	N	%	N	%
Δημοτικό	19	19%	22	22%
Γυμνάσιο	24	24%	12	12%
Λύκειο	17	17%	33	33%
ΑΕΙ/ ΤΕΙ	39	39%	32	32%
Δεν απάντησαν	1	1%	1	1%
Σύνολο	100		100	

Σε σχέση με την εκπαίδευση των γονέων όσον αφορά την εκπαίδευση του πατέρα έχουμε τα εξής ποσοστά: το 39% είναι απόφοιτοι Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 17% είναι απόφοιτοι Λυκείου, το 24% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου και το 19% είναι απόφοιτοι Δημοτικού.

Όσον αφορά την εκπαίδευση της μητέρας το 32% είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ ΤΕΙ, το 33% είναι απόφοιτοι Λυκείου, το 12% είναι απόφοιτοι Γυμνασίου και το 22% είναι απόφοιτοι δημοτικού.

Πίνακας 5: Επάγγελμα πατέρα

Επάγγελμα πατέρα (με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια)	N	%
Εργοδότες, Ελεύθεροι επιστήμονες, Διευθυντικά Στελέχη	19	19%
Παλιά και νέα μικροαστικά επαγγέλματα	32	32%
Μισθωτοί ιδιωτικού και δημοσίου με πτυχίο Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	25	25%
Λοιποί	15	15%
Συνταξιούχοι	3	3%
Άνεργος	1	1%
Δεν απαντούν	5	5%
Σύνολο	100	

Το μεγαλύτερο ποσοστό 32% απασχολείται σε παλιά και νέα μικροαστικά επαγγέλματα(μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις), το 25% εργάζονται ως μισθωτοί υπάλληλοι στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και να είναι απόφοιτοι Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, το 19% είναι εργοδότες ή ανώτερα στελέχη επιχειρήσεων, το 15% αφορά επαγγέλματα που δύσκολα κατατάσσουμε σε μια κατηγορία, διότι δεν αναφέρονται λεπτομέρειες για τον τόπο εργασίας τους. Τέλος έχουμε 3 συνταξιούχους και 1 άνεργο, ενώ το 5% δεν απάντησε στην ερώτηση.

Πίνακας 6: Επάγγελμα μητέρας

Επάγγελμα μητέρας (με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια)	N	%
Εργοδότες, Ελεύθεροι επιστήμονες, Διευθυντικά Στελέχη	25	25%
Ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι	34	34%
Λοιποί	7	7%
Συνταξιούχοι	2	2%
Οικιακά	29	29%
Δεν απαντούν	3	3%
Σύνολο	100	

Στην ερώτηση 6 οι νέοι δηλώνουν ότι το 29% των μητέρων τους ασχολείται με τα οικιακά, το 34% απασχολούνται ως υπάλληλοι στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, το 25% είναι ανώτερα στελέχη μιας επιχείρησης, εργοδότες ή ελεύθεροι επιστήμονες, συναντάμε ένα 7% που αποτελείται από επαγγέλματα με κάποια ιδιαιτερότητα όπως ζωγράφος ή σχεδιάστρια υποδημάτων και από ιατρούς και καθηγητές που δεν συμπεριλήφθηκαν σε κάποιά άλλη κατηγορία. Έχουμε 2 συνταξιούχους και 3 που δεν απαντούν.

Πίνακας 7.1 Ναρκωτικά

Αξιολόγηση προβλήματος	N	%
Πρώτο	38	38%
Δεύτερο	21	21%
Τρίτο	12	12%
Τέταρτο	3	3%
Δεν το επιλέγουν	23	23%
Δεν απαντούν	3	3%
Σύνολο	100	

Πίνακας 7.2 Ανεργία

Αξιολόγηση προβλήματος	N	%
Πρώτο	28	28%
Δεύτερο	18	18%
Τρίτο	13	13%
Τέταρτο	5	5%
Δεν το επιλέγουν	33	33%
Δεν απαντούν	3	3%
Σύνολο	100	

Πίνακας 7.3 AIDS, ασθένειες

Αξιολόγηση προβλήματος	N	%
Πρώτο	4	4%
Δεύτερο	11	11%
Τρίτο	9	9%
Τέταρτο	4	4%
Δεν το επιλέγουν	69	69%
Δεν απαντούν	3	3%
Σύνολο	100	

Πίνακας 7.4 Παιδεία

Αξιολόγηση προβλήματος	N	%
Πρώτο	10	10%
Δεύτερο	9	9%
Τρίτο	4	4%
Τέταρτο	5	5%
Δεν το επιλέγουν	69	69%
Δεν απαντούν	3	3%
Σύνολο	100	

Συνολικά από 100 μέλη του δείγματός μας τα 74 καταγράφουν τα ναρκωτικά ανάμεσα στα τέσσερα σημαντικότερα προβλήματα των νέων σήμερα και το 38% το κατατάσσουν ως το πιο σημαντικό. Ως δεύτερο σημαντικό πρόβλημα επιλέχθηκε εκείνο της ανεργίας από 64 μέλη του δείγματός μας.

Τρίτο σημαντικότερο κοινωνικό πρόβλημα αναφέρεται το πρόβλημα του ιού του AIDS, το επέλεξαν 28 άτομα και τέταρτο σημαντικότερο πρόβλημα είναι για τους μαθητές του δείγματός μας η Παιδεία με την ευρύτερη έννοια και το εκπαιδευτικό σύστημα πιο συγκεκριμένα. Με μικρότερα ποσοστά ακολουθούν προβλήματα όπως οι διαπροσωπικές σχέσεις, η βία, τα οικονομικά και τα οικογενειακά προβλήματα.

Πίνακας 8: Φορείς που συμβάλουν στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι νέοι σήμερα

Φορείς	Πολύ	Λίγο	Καθόλου	Δεν απαντούν
Το σχολείο	22%	49%	28%	1%
Η οικογένεια	72%	25%	3%	
Τα συνδικάτα	2%	27%	66%	5%
Τα πολιτικά κόμματα, οι πολιτικές νεολαίες	3%	28%	66%	3%
Το κράτος	8%	29%	62%	1%
Η τοπική	6%	35%	57%	2%
Σύνολο	100			

Ο πίνακας 8 καταγράφει τη γνώμη των νέων σχετικά με τους διάφορους φορείς και κατά πόσο αυτοί οι φορείς συμβάλουν στην επίλυση των προβλημάτων τους σήμερα. Παρατηρούμε ότι το 72% των νέων που απάντησαν πιστεύουν ότι η οικογένεια βοηθάει πολύ στην επίλυση των προβλημάτων τους. Στη συνέχεια το σχολείο είναι ο δεύτερος φορέας τον οποίο οι ερωτώμενοι καταγράφουν ως αρωγό τους με 22% να δηλώνουν ότι συμβάλει πολύ στην επίλυση των προβλημάτων, Τα συνδικάτα, το κράτος, τα πολιτικά κόμματα και η τοπική αυτοδιοίκηση δεν αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη εμπιστοσύνη από τους σημερινούς μαθητές.

Πίνακας 9: Μελλοντικά σχέδια

Μετά το τέλος των σπουδών σας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχετε επιλέξει	N	%
1. να συνεχίσετε τις σπουδές σας	76	76%
2. να αναζητήσετε μια θέση εργασίας	24	24%
Σύνολο	100	

Παρατηρούμε ότι το 76% των μαθητών επιθυμεί τη συνέχιση των σπουδών του και το 24% επιθυμεί να αναζητήσει μια θέση εργασίας.

Πίνακας 10.1.α Κλάδος σπουδών

Αν έχετε επιλέξει να συνεχίσετε τις σπουδές σας, τι επιθυμείτε να σπουδάσετε και που;		
Σπουδές με αντικείμενο (προσδιορίστε)	N	%
Ανθρωπιστικές, Νομικές και Κοινωνικές Επιστήμες	20	26,3%
Θετικές Επιστήμες	15	19,7%
Επιστήμες Υγείας	9	11,8%
Τεχνολογικές Επιστήμες	11	14,5%
Επιστήμες Οικονομίας και Διοίκησης	18	23,7%
Άλλο	1	1,3%
Δεν απάντησαν	2	2,6%
Σύνολο	76	

Το μεγαλύτερο ποσοστό 26,3% απαντά ότι επιθυμεί να ακολουθήσει τις ανθρωπιστικές, Νομικές και Κοινωνικές Επιστήμες. Αξιοσημείωτο όμως είναι ότι βλέποντας τα αποτελέσματα τα ποσοστά έχουν μικρές διαφορές ως προς την επιλογή και των άλλων επιστημονικών πεδίων.

Πίνακας 10.1.β Τόπος επιλογής σπουδών

Τόπος	N	%
Αθήνα	36	47,4%
Εξωτερικό	7	9,2%
Λοιπά	4	5,3%
Δεν απάντησαν	29	38,1%
Σύνολο	76	

Πίνακας 10.1.γ

Επιλογή		
Ιδρυμα	N	%
ΑΕΙ	28	36,8%
ΤΕΙ	11	14,5%
Ιδιωτική Σχολή	3	3,9%
ΙΕΚ	2	2,6%
Λοιπά	5	6,6%
Δεν απαντούν	27	35,5%
Σύνολο	76	

Το 47,4% επιθυμεί να σπουδάσει στην Αθήνα, στο εξωτερικό το 9,2%, και βέβαια υπάρχει ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό που δεν απάντησε 38,1%.

Στον πίνακα 10.1.γ παρατηρούμε ότι από τις απαντήσεις των παιδιών το 36,8% επιθυμεί να σπουδάσει σε κάποιο ΑΕΙ, το 14,5% σε κάποιο ΤΕΙ το 3,9% σε κάποια ιδιωτική σχολή, το 2,6 σε κάποιο ΙΕΚ, ενώ το 35,5% δεν απαντά.

Η εναλλακτικά**Πίνακας 10.2.α: Κλάδος σπουδών**

Σπουδές με αντικείμενο (προσδιορίστε)	N	%
Ανθρωπιστικές, Νομικές και Κοινωνικές Επιστήμες	5	6,6%
Θετικές Επιστήμες	7	9,2%
Επιστήμες Υγείας	3	3,9%
Τεχνολογικές Επιστήμες	-	-
Επιστήμες Οικονομίας και Διοίκησης	6	7,9%
Άλλο	2	2,6%
Δεν απάντησαν	53	69,7%
Σύνολο	76	

Πίνακας 10.2.β Τόπος επιλογής σπουδών

Τόπος	N	%
Αθήνα	11	14,5%
Εξωτερικό	4	5,3%
Λοιπά	2	2,6%
Δεν απάντησαν	59	77,6%
Σύνολο	76	

Πίνακας 10.2.γ Επιλογή

Ίδρυμα	N	%
ΑΕΙ	11	14,5%
ΤΕΙ	1	1,3%
Ιδιωτική Σχολή	1	1,3%
ΙΕΚ	2	2,6%
Δεν απαντούν	61	80,3%
Σύνολο	76	

Σε αυτή την ερώτηση το ποσοστό που δεν απάντησε είναι αρκετά μεγάλο. Παραθέτουμε ενδεικτικά τους πίνακες.

Πίνακας 11: Αναζήτηση εργασίας

	N	%
Δημόσιος ή ιδιωτικός υπάλληλος	12	50%
Με την οικογένεια	2	8,3%
Οπουδήποτε	2	8,3%
Λοιπά	4	16%
Στο εξωτερικό	1	4,16%
Δεν απαντούν	3	12,5%
Σύνολο	24	

Στην ερώτηση 11 το 50% επιθυμεί να εργαστεί ή να αναζητήσει εργασία ως δημόσιος ή ιδιωτικός υπάλληλος, το 8,3% απαντά ότι επιθυμεί να εργαστεί με την οικογένειά του, το 8,3% οπουδήποτε, το 16% επιλέγει διάφορες εργασίες (μπάρμαν, dj κά), ενώ είχαμε και μία απάντηση που αφορά το εξωτερικό. Το 12,5% δεν απαντά σε αυτή την ερώτηση.

Στην ερώτηση 12 το 72% δηλώνει ότι δεν υπάρχει κάποιος στην οικογένεια ή το οικογενειακό του περιβάλλον που να έχει σπουδάσει ή να εργάζεται στο ίδιο αντικείμενο που έχει επιλέξει να δοκιμάσει μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ ένα ποσοστό 28% δηλώνει πως υπάρχει και αυτός είναι κυρίως ο πατέρας (46,4%), θείος/ θεία (25%), ο ξάδερφος/ ξαδέρφη (17,8%), όλη η οικογένεια(3,6%), ενώ δεν απάντησε το 7,1%.

Πίνακας 13: Ρόλος οικογένειας στην επιλογή του επαγγέλματος

	N	%
Πολύ μεγάλο	20	20%
Μεγάλο	25	25%
Ελάχιστο	31	31%
Κανένα	24	24%
Σύνολο	100	

Στην ερώτηση μας που αφορά το πόσο μεγάλο ρόλο έχει παίξει η οικογένεια στην επιλογή των νέων γύρω από τις σπουδές ή το επάγγελμα το 20% απαντά πολύ μεγάλο, το 25% μεγάλο το 31% απαντά ελάχιστο και το 24% κανένα.

Όσον αφορά το ρόλο του σχολείου, ειδικότερα ο επαγγελματικός προσανατολισμός το 10% απαντά πολύ μεγάλο, το 17% μεγάλο, το 16% ελάχιστο και το 56% απαντά ότι δεν έπαιξε κανένα ρόλο.

Πίνακας 15: Παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή του επαγγέλματος

Περιγράψτε τους παράγοντες και τους λόγους που επηρέασαν την επιλογή που κάνετε	N	%
Μου αρέσει το αντικείμενο	52	52%
Πρότυπα(Οικογένεια, σχολείο κά)	15	15%
Κλίση, ταλέντο	8	8%
Σιγουριά επαγγέλματος	20	20%
Οικονομικός παράγοντας	12	12%
Κοινωνικό περιβάλλον	2	2%
Δεν υπάρχουν παράγοντες	5	5%
Λοιπά	4	4%
Δεν απαντούν	12	12%

Στην ερώτηση ποιοι είναι οι παράγοντες που επηρέασαν τους ερωτηθέντες μαθητές στην επιλογή τους το 52% απαντά μου αρέσει το αντικείμενο, το 20% αναφέρεται στη σιγουριά του επαγγέλματος, το 15% αναφέρεται στην επίδραση των προτύπων, το 12% καταγράφει ως παράγοντα τον οικονομικό και ακολουθούν η κλίση, το ταλέντο κά .

Πίνακας 16: Τομείς ενδιαφερόντων

Τομείς	N	%
1. η ποίηση και η λογοτεχνία	18	18%
2. ο κινηματογράφος και το θέατρο	39	39%
3. η μουσική	68	68%
4. ο αθλητισμός	50	50%
5. τα χόμπι	42	42%
6. Άλλο.....	17	17%

Από τις απαντήσεις των παιδιών το μεγαλύτερο ποσοστό 68% ενδιαφέρεται για τη μουσική, ακολουθεί ο αθλητισμός με 50%, τα διάφορα χόμπι με 42%, ο κινηματογράφος και το θέατρο με 39%, η ποίηση και η λογοτεχνία με 18% και η δική τους επιλογή το 17%.

Πίνακας 17: Διασημότητες

Αναφέρετε τα ονόματα μερικών διάσημων ανθρώπων που εκτιμάται και θαυμάζετε	N	%
Τραγουδιστές / συνθέτες / μουσικοί	65	65%
Ηθοποιοί	64	64%
Πολιτικοί	48	48%
Αθλητές	25	25%
Συγγραφείς	14	14%

Στην ερώτηση για το ποιους ανθρώπους θαυμάζουν το 65% του δείγματος μας θαυμάζει τραγουδιστές, το 64% ηθοποιούς, το 48% πολιτικούς και ακολουθούν αθλητές με 25% και συγγραφείς με 14% . Αξίζει να αναφέρουμε και τις άλλες επιλογές των ερωτηθέντων που είναι με μικρότερα ποσοστά όπως ποιητές ή ιστορικές φυσιογνωμίες, κάποιοι δήλωσαν και μέλη της οικογένειάς τους.

Πίνακας 18: Τόποι και χώροι ψυχαγωγίας

Όταν βγαίνετε έξω που ψυχαγωγείστε	Συχνά	Σπάνια	Καθόλου
	%	%	%
1. ταβέρνα	15%	47%	29%
2. ντίσκο - μπαρ	43%	41%	11%
3. καφετέρια	69%	18%	9%
4. συναυλίες - κονσέρτα	25%	43%	26%
5. κινηματογράφο	54%	37%	7%
6. θέατρο	13%	36%	42%

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων παρατηρούμε ότι το 69% ψυχαγωγείται βγαίνοντας συχνά σε καφετέρια, το 54% πηγαίνοντας συχνά κινηματογράφο, το 15% πηγαίνοντας συχνά σε ταβέρνα, το 43% πηγαίνοντας συχνά σε ντίσκο – μπαρ και το 13% πηγαίνοντας συχνά στο θέατρο. Σπάνια πηγαίνει στην ταβέρνα το 47%, σε ντίσκο το 41%, σε καφετέρια το 18%, σε συναυλίες – κονσέρτα το 43%, στον κινηματογράφο το 37% και στο θέατρο το 36%. Δεν πηγαίνει σε ταβέρνα το 29%, σε ντίσκο μπαρ το 11%, σε καφετέρια το 9% σε συναυλίες το 26% στον κινηματογράφο το 7% και στο θέατρο το 42%.

Το 42% των ερωτηθέντων διαβάζουν συχνά εξωσχολικά βιβλία, το 43% διαβάζει σπάνια και το 13% δε διαβάζει καθόλου.

Το 59% παρακολουθεί τηλεόραση 1 έως 3 ώρες, το 13% παρακολουθεί 3 έως 5 ώρες, και το 17% παρακολουθεί πάνω από 5 ώρες, περισσότερο νεανικές τηλεοπτικές σειρές και ψυχαγωγικά προγράμματα.

Επίσης και ένα ποσοστό 65% του δείγματος διαβάζει εφημερίδες κυρίως τον απογευματινό ημερήσιο Τύπο και τις αθλητικές εφημερίδες. Όσον αφορά τα περιοδικά το 70% διαβάζει περιοδικά (κυρίως ποικίλης ύλης).

Κεφάλαιο 3
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Είναι πραγματικά πάρα πολύ ενδιαφέρον να μπορείς να μάθεις για τους νέους από όσα μπορούν να σου πουν οι ίδιοι οι νέοι. Γι' αυτό η έρευνα είναι τόσο σημαντική, και ίσως πιο σημαντική από οποιαδήποτε θεωρία. Κανείς δε θα μπορούσε να μιλήσει καλύτερα για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι σημερινοί μαθητές όσον αφορά τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας φάνηκε ότι το θέμα τους άγγιξε το θέμα και επιθυμούσαν να μιλήσουν γύρω από αυτό. Ήταν ιδιαίτερη χαρά για την ερευνήτρια να συνομιλεί με τους μαθητές και να νιώθει ότι έχουν ανάγκη να επικοινωνήσουν και να μιλήσουν γύρω από τα θέματα που τους απασχολούν. Θέματα όπως ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η επαγγελματική αποκατάσταση απασχολούν πάρα πολύ τους μαθητές του Λυκείου, και αυτό συμβαίνει γιατί σε αυτές τις ηλικίες καλούνται να πραγματοποιήσουν την πρώτη καθοριστική τους επιλογή γύρω από το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν. Ίσως αργότερα όταν είναι ενήλικοι να αποφασίσουν να αλλάξουν την αρχική τους επιλογή, αλλά αυτό που αποφασίζουν όταν είναι μαθητές τους ακολουθεί σε όλη τους τη ζωή.

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από 100 μαθητές εκ των οποίων το 49% είναι μαθητές και το 51% είναι μαθήτριες. Το δείγμα αποτελείται από μαθητές και μαθήτριες 16-18 ετών και όπως έχει αναφερθεί οι ηλικίες αυτές συμπίπτουν με τις τρεις τελευταίες τάξεις του Λυκείου, χρονικό διάστημα που οι μαθητές αποφασίζουν τι ακριβώς θα κάνουν σχετικά με την επαγγελματική τους πορεία. Θελήσαμε να έχουμε μαθητές και από τους τρεις τύπους σχολείου : Δημόσιο – Ιδιωτικό – Τεχνικό (η έρευνα πραγματοποιήθηκε πριν την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση), γιατί με αυτό τον τρόπο θα έχουμε πιο ολοκληρωμένη και σφαιρική εικόνα για τις αντιλήψεις των μαθητών σήμερα, κάτι που θα μας περιόριζε αν οι μαθητές προέρχονταν από ένα μόνο τύπο σχολείου.

Οι επόμενες τρεις ερωτήσεις αφορούν το μορφωτικό και επαγγελματικό επίπεδο των γονέων των μελών του δείγματός μας. Οι γονείς των σημερινών μαθητών του Λυκείου είναι κατά το μεγαλύτερο ποσοστό απόφοιτοι Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ο πατέρας κατά το 39% και η μητέρα κατά το

32%). Οι γονείς μεγάλου ποσοστού της έρευνας μας έχουν σπουδάσει σε κάποια ανώτερη ή ανώτατη Σχολή.

Επίσης, αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών -μητέρων του δείγματος μας εργάζονται, όπως ακριβώς οι σύζυγοί τους. Η ερώτηση 7 μας δίνει πληροφορίες ως προς τη διαβάθμιση της σημαντικότητας των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν σήμερα οι νέοι. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι πρώτο πρόβλημα είναι τα ναρκωτικά και αυτό φανερώνει και τη δική τους ανησυχία για το τεράστιο αυτό κοινωνικό πρόβλημα, που απειλεί την ίδια τους τη ζωή. Ως δεύτερο σημαντικότερο πρόβλημα αναδύεται η ανεργία. Οι μαθητές δίνουν απαντήσεις που συμπίπτουν με τα μεγαλύτερα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας. Τρίτο σημαντικότερο πρόβλημα θεωρούν το AIDS και τέταρτο το πρόβλημα της Παιδείας. Οι νέοι μας, αντίθετα, από ότι ίσως πιστεύουμε προβληματίζονται τόσο για τα προβλήματα της ηλικίας τους όσο και για τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα και αυτό είναι πολύ ενθαρρυντικό. Άλλες απαντήσεις που δόθηκαν σε αυτή την ερώτηση αφορούν τις σχέσεις τους με τους άλλους (διαπροσωπικές, με την οικογένειά τους, τους καθηγητές), τη βία, τον επαγγελματικό προσανατολισμό κ.ά.

Μεγαλύτερη εμπιστοσύνη για την επίλυση των προβλημάτων τους αποδίδουν στην οικογένεια. Γεγονός που φανερώνει πως στην ελληνική κοινωνία δεν έχει ατονήσει ακόμη, κατά το ευρωπαϊκό μοντέλο, ο υπερπροστατευτικός χαρακτήρας της ελληνικής οικογένειας.

Οι μαθητές του δείγματός μας σε ποσοστό 76% επιθυμούν να σπουδάσουν. Παρόλο που είναι ένα μεγάλο ποσοστό, θεωρώ ότι και το 24% που επιθυμούν να αναζητήσουν εργασία δεν είναι μικρό. Μήπως οι νέοι μας σήμερα αρχίζουν από νωρίς να επιθυμούν την οικονομική τους ανεξαρτησία; Οι απαντήσεις των μαθητών για τις σπουδές τους φανερώνει ότι υπάρχει μια ισόποση επιλογή γύρω από τα επιστημονικά πεδία. Και αυτό είναι πολύ θετικό, γιατί οι νέοι σήμερα δεν περιορίζονται σε μία μόνο κατεύθυνση. Άλλωστε η ανεργία είναι από τα μεγαλύτερα προβλήματά τους και αυτό επηρεάζει τις επιλογές τους που δεν είναι μονοδιάστατες. Από τις απαντήσεις επίσης φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων επιθυμεί να σπουδάσει στην Αθήνα και σε κάποιο ΑΕΙ.

Όσον αφορά τώρα το ποσοστό που επιθυμεί να εργαστεί, οι περισσότεροι επιλέγουν να αναζητήσουν εργασία σε κάποια δημόσια ή ιδιωτική επιχείρηση ως υπάλληλοι. Χαρακτηριστικό είναι ότι, ναι μεν δεν περιορίζουν τις επιλογές τους μόνο στο Δημόσιο τομέα, όπως έκανε η προηγούμενη γενιά, αλλά και στον ιδιωτικό τομέα αλλά παραμένει, σε μεγάλο βαθμό, ο προσανατολισμός σε τριτογενούς χαρακτήρα μεταπρατικές απασχολήσεις (υπηρεσίες όλων των κατηγοριών, δημοσιοϋπαλληλική σταδιοδρομία, κλπ), αντανάκλαση του υποανάπτυκτου χαρακτήρα των κοινωνικο-οικονομικών δομών της χώρας μας. .

Όπως είδαμε παραπάνω, οι νέοι σήμερα εμπιστεύονται πολύ την οικογένειά τους, όσον αφορά την επίλυση των προβλημάτων τους. Στις απαντήσεις όμως που σχετίζονται με τον επαγγελματικό προσανατολισμό μάλλον η επίδραση της οικογένειας δεν είναι τόσο μεγάλη. Αρχικά το 72% των ερωτηθέντων δεν επηρεάστηκαν από κάποιο μέλος της οικογένειας του, ως προς τις σπουδές ή το επάγγελμα.

Υπάρχει βέβαια και ένα ποσοστό 28% που επηρεάστηκε από κάποιο μέλος της οικογένειας του και αυτός είναι, κυρίως, ο πατέρας. Στην άμεση ερώτηση ποιος είναι ο ρόλος της οικογένειας στην επιλογή των παιδιών για τις σπουδές ή το επάγγελμα το μεγαλύτερο ποσοστό (31%) απαντά ελάχιστα. Στις υπόλοιπες επιλογές τα ποσοστά είναι μοιρασμένα. Πάντως η οικογένεια παίζει μεγαλύτερο ρόλο από το σχολείο, αφού το 56% απάντησε ότι σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός δεν τους επηρέασε καθόλου. Τελικά όμως από τι επηρεάζονται οι νέοι σήμερα για να διαλέξουν τις σπουδές τους και το επάγγελμά τους;

Στην ερώτηση 15 απαντούν ότι επέλεξαν τις σπουδές και το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν επειδή τους αρέσει το αντικείμενο (52%), επειδή τους προσφέρει σιγουριά (20%), επηρεαζόμενοι από κάποιο πρότυπο (15%), λόγω του οικονομικού παράγοντα (12%). Αυτές είναι οι τέσσερις δημοφιλέστερες απαντήσεις των παιδιών.

Είναι πολύ σημαντικό ότι οι νέοι σήμερα σπουδάζουν και εργάζονται στηριζόμενοι στην επιλογή τους και στην προσωπική τους προτίμηση.

Η παρούσα έρευνα μας βοηθάει να γνωρίσουμε τους νέους 16-18 ετών, τα ενδιαφέροντά τους, τα πρότυπά τους τις συνήθειές τους τον ελεύθερο χρόνο. Μπορούμε να έχουμε με αυτό τον τρόπο μια πιο

ολοκληρωμένη εικόνα για το μαθητή σήμερα. Οι μαθητές μας σήμερα ενδιαφέρονται περισσότερο για την μουσική (68%) και τον αθλητισμό (50%). Τα πρότυπα τους είναι, κυρίως, καλλιτέχνες, τραγουδιστές-συνθέτες- μουσικοί (65%), ηθοποιοί (64%), πολιτικοί (48%) αλλά και αθλητές (25%).

Η διασκέδασή τους είναι κυρίως η καφετέρια, ο κινηματογράφος και τα μπαράκια και λιγότερο οι συναυλίες, οι ταβέρνες και το θέατρο. Τα μέλη του δείγματός μας δηλώνουν ότι διαβάζουν εξωσχολικά βιβλία, ενώ είναι μικρό το ποσοστό (13%) που δηλώνει ότι δεν διαβάζει καθόλου.

Επίσης βλέπουν τηλεόραση αλλά λίγες ώρες 1-3 (59%) και κυρίως νεανικές τηλεοπτικές σειρές όπως είναι αναμενόμενο για παιδιά της ηλικίας τους. Διαβάζουν εφημερίδες και περιοδικά στο μεγαλύτερο ποσοστό.

Καταλήγουμε, επομένως, στο συμπέρασμα ότι η γενιά των σημερινών εφήβων ηλικίας 16-18 ετών στηρίζεται στην οικογένεια, η οποία όμως δεν τους επηρεάζει πάρα πολύ ως προς το θέμα του επαγγελματικού προσανατολισμού. Το σχολείο, που θα έπρεπε να είναι ένας κύριος φορέας επαγγελματικού προσανατολισμού μάλλον δεν έχει τόσο σημαντικό ρόλο. Αντίθετα φαίνεται ότι η προσωπική επιλογή και προτίμηση παίζει σημαντικότερο ρόλο και είναι κάτι που αποτελεί σημαντικό στοιχείο, γιατί βασιζόμενοι σε αυτό οικογένεια, σχολείο και ειδικοί του επαγγελματικού προσανατολισμού θα μπορούσαν να βοηθήσουν τους μαθητές για μια όσο γίνεται πιο σωστή επιλογή που να αφορά τις σπουδές και το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν.

Συνοψίζοντας, ως προς το αξιολογικό μέρος, οι μαθητές δίνουν προτεραιότητα στο να γνωρίσουν τι συμβαίνει γύρω τους στο στίβο της ζωής, στους χώρους της εργασίας και των επαγγελμάτων, να πληροφορηθούν για το περιεχόμενο, το αντικείμενο, των διάφορων επαγγελμάτων και για το είδος και το επίπεδο εκπαίδευσης και εμπειρίας που απαιτούνται σχετικά, καθώς για τις τρέχουσες συνθήκες, τους όρους που επικρατούν στον κόσμο της εργασίας και τις προοπτικές απασχόλησης που διαγράφονται στο μέλλον. Επίσης, διαφαίνεται, έστω έμμεσα, η στέρηση που νιώθουν όσον αφορά την πληροφόρηση που έχουν ανάγκη για τα θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού και γι' αυτό προφανώς προσπαθούν να μάθουν τρόπους να την αναζητούν από μόνοι τους.

Καθίσταται, επομένως, επιτακτικό να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την επισήμανση των αδυναμιών του εκπαιδευτικού συστήματος, για την αποτίμηση των προσπαθειών που καταβάλλονται, καθώς και για την κινητοποίηση όλων των παραγόντων της εκπαιδευτικής διαδικασίας, προκειμένου να επιτευχθεί η ποιοτική αναβάθμιση του συνολικού εκπαιδευτικού αποτελέσματος. Επιπρόσθετα, άμεση προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στο σχεδιασμό και εφαρμογή ενός ΣΕΠ ευέλικτου, οργανωμένου ώστε να απαντά σε περισσότερες της μιας ανάγκες των μαθητών, αλλά και να ανταποκρίνεται παράλληλα σε περισσότερες της μιας κατηγορίες των μαθητών. Μια αναθεώρηση, λοιπόν, των αναλυτικών προγραμμάτων του ΣΕΠ θα ήταν σκόπιμο να στηριχθεί στη λογική των αναγκών των μαθητών, όπως δηλώνονται από τους ίδιους αλλά και όπως συσχετίζονται και ερμηνεύονται με βάση τα χαρακτηριστικά τους (οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά).

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι ο πλέον επιτυχημένος στη ζωή και στην εργασία άνθρωπος είναι εκείνος που είναι ενημερωμένος επαγγελματίας και σωστός εργαζόμενος, που παράλληλα χτίζει, που σμιλεύει μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Για να το πετύχει, δεν αρκεί μόνο η στενή γνώση των δεξιοτήτων του επαγγέλματος που ασκεί. Χρειάζεται, εκτός των άλλων, να διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες, να μελετά ιστορία, λογοτεχνία, να ασχολείται με τις καλές τέχνες και, γιατί όχι, με την ποίηση. Αν είναι αλήθεια ότι πρώτα ενδιαφέρει ο βιοπορισμός, είναι εξίσου σημαντικό να επιδιώκεται με ανάλογο ζήλο η καλλιέργεια του πνεύματος και γενικότερα της λεγόμενης ανθρωπιστικής παιδείας, που είναι τροφή της ψυχής και σκοπός ζωής.

2. ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα παρουσίασε σημαντικές δυσκολίες, λόγω του ότι πραγματοποιήθηκε, σε διάφορα μέρη της Αθήνας και όχι σε κάποια σχολεία. Αυτό ήταν τρομερά χρονοβόρο και απαιτούσε διπλή προσπάθεια από την ερευνήτρια στο να εξηγεί το ερωτηματολόγιο στους μαθητές, σε μέρη που δεν ήταν πάντα πολύ εύκολο.

Επίσης επειδή το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε και από άλλα άτομα και όχι μόνο από την ερευνήτρια, τα ερωτηματολόγια δεν ήταν πάντα σωστά

συμπληρωμένα. Κατά συνέπεια ενώ αρχικά είχαν δοθεί 150 ερωτηματολόγια, τελικά χρησιμοποιήθηκαν τα 100.

3. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Κατά τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσης εργασίας αυτό που έγινε κατανοητό ήταν η σπουδαιότητα του θέματος. Η θεωρητική διερεύνηση αφορούσε σημαντικά κοινωνικά θέματα της εποχής μας. Το θέμα της επιλογής επαγγέλματος και του επαγγελματικού προσανατολισμού είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό ζήτημα για την εποχή μας και τους νέους, όπως άλλωστε και το επάγγελμα που αποτελεί σημαντικό πεδίο εξέλιξης για τα άτομα σήμερα.

Η εργασία αυτή επιθυμεί και ευελπιστεί να αποτελέσει ένα πετραδάκι σε παραπέρα έρευνες για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων. Επίσης, θα μπορούσε να βοηθήσει όλους όσους ασχολούνται με τον επαγγελματικό προσανατολισμό. Και εννοούμε πιο συγκεκριμένα, όσους σχεδιάζουν και αποφασίζουν για τον επαγγελματικό προσανατολισμό: το Υπουργείο Παιδείας, και τον ΟΑΕΔ. Αρχικά η εργασία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από εκείνους που σχεδιάζουν τις μελέτες για τον επαγγελματικό προσανατολισμό και ειδικότερα τον σχολικό επαγγελματικό προσανατολισμό, ώστε να γίνεται με τρόπο που τα παιδιά να μην τον απορρίπτουν.

Οι νέοι της έρευνας μας έχουν ανάγκη κατεύθυνσης και καθοδήγησης στην πολύ δύσκολη απόφαση που αφορά το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν. Από τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, και ειδικά όσους εργάζονται στα γραφεία συμβουλευτικής και σε όσους διδάσκουν το μάθημα του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού στα σχολεία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εργασία από την αρχική επιλογή θέματος, στη συνέχιση με τη μελέτη και τη συγγραφή του θεωρητικού μέρους, την εκπόνηση της έρευνας και την καταγραφή των συμπερασμάτων αποτέλεσε ένα πεδίο έντονου προβληματισμού.

Η πολύπλοκη διαδικασία, την οποία ακολουθεί το άτομο, από την πρώιμη κοινωνικοποίηση του μέχρι την είσοδό του στην αγορά εργασίας δεν είναι δυνατόν να αποτυπωθεί επακριβώς σε οποιοδήποτε στατιστικό μοντέλο. Οι παράγοντες, σταθμητοί και αστάθμητοι, είναι πολλοί, η αποτίμηση τους δύσκολη και η ρευστότητα τους έκδηλη, ώστε η προσπάθεια να εκφραστεί αυτή η διαδικασία με την κατασκευή ενός μοντέλου, θα εμφανίζει αδυναμίες, παραλήψεις και ανακολουθίες. Ωστόσο, αυτά τα αδύνατα σημεία, τα οποία πρέπει να επισημαίνονται δεν είναι απαγορευτικά στην εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων και την πρόταση τεχνικών και μοντέλων εφαρμογής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαζιούλιν Β. Α.(1968), Η λογική του «Κεφαλαίου» του Κάρλ Μαρξ.

Βίννικοτ Ντ.(1976), Το παιδί, η οικογένεια και ο εξωτερικός του κόσμος, Καστανιώτης.

Γιωσαφάτ Μ. (1988), « Οι ανάγκες των παιδιών στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της οικογένειας και της κοινωνίας του σήμερα», 9-10, Κοινωνική Εργασία, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών.

Γλυτσός Ν. (1988), Περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα: Δημογραφικά και Οικονομικά Χαρακτηριστικά, ΚΕΠΕ.

Δημητρόπουλος Ε. (1994), Σχολικός Εκπαιδευτικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Συμβουλευτική, Γρηγόρη.

Δρόσου Ζ. "Παιδαγωγικά προβλήματα και γονείς", Αθήνα 1985.

Ενγκελς Φ. "Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους", εκδ. Αναγνωστάκη, Αθήνα.

ΕΠΕΑΕΚ(1998), Πρποπτυχιακή Εκπαίδευση και Παγκόσμιος Ιστός, Τμήμα Φυσικής Πανεπιστημίου Κρήτης.

Ευδόκα Τ.(1968) "Τα δύσκολα προβλήματα και τα πρώτα ερωτήματα του παιδιού σας", εκδ. Α. Καραβία, Αθήνα.

Εφηβεία Προσδοκίες και Αναζητήσεις(1992), Ίδρυμα Ερευνών για το παιδί, Παπαζήση.

Ζαχαρενάκη Κ. "Διαφορική Κοινωνικοποίηση", Ηράκλειο, 1995

Ζουρδάκη Δ(1984). "Διαδικασίες κοινωνικοποίησης" εκδ. ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΣ, Αθήνα.

Ηλιοπούλου Δ. "Για να γνωρίσουμε και να διαπαιδαγωγήσουμε σωστά το παιδί", Πάτρα, σελ. 11-13.

Ιωακείμογλου Η. (1993), Κόστος εργασίας ανταγωνιστικότητα και συσσώρευση κεφαλαίου στην Ελλάδα, Μελέτες.

Ιωαννίδης Ν. (1993) «Αναπαραγωγή και Εκπαίδευση στην Ελλάδα- μια άλλη υπόθεση», Κριτική.

Ιωάννου Χ. (1993), Ανώτατη Εκπαίδευση και Αγορά Εργασίας πέρα από την Ετεροαπασχόληση, 6, Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών.

Καλογήρου Κ.(1986), Μια ιστορική Ανασκόπηση της εξέλιξης του Θεσμού Συμβουλευτική – Προσανατολισμός στην Ελλάδα, 1, θεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού.

Κανελλόπουλος Κ. (1994), Ανθρώπινοι Πόροι: Πληθυσμός, Αγορά Εργασίας, Εκπαίδευση, ΚΕΠΕ.

Καραμπελιάς Γ.(1989), Κράτος και κοινωνία στην μεταπολίτευση(1974-1988), Εξάντας.

Κασιμάτη Κ. (1989), Επιλογή επαγγέλματος, Πραγματικότητα ή Μύθος, ΕΚΚΕ.

Κασιμάτη Κ. (1991), Έρευνα για τα Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης.

Κασιμάτη Κ., «Επαγγελματικές Προσδοκίες των Ελλήνων Φοιτητών» , Γ΄ Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, Υπουργείο Παιδείας, Νο 153

Κατάκη Χ.(1984), Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας, Κέδρος.

Κατσανέβας Θ. (2002), Επαγγέλματα του Μέλλοντος και του Παρελθόντος: Προοπτικές επαγγελμάτων στην Ελλάδα και στις 13 περιφέρειες της και επαγγελματικός προσανατολισμός, Πατάκη.

Κατσανέβας Θ.(1997), Οικονομική της Εργασίας & Εργασιακές Σχέσεις.

Κοντόνη Α. (1997), Το νεοελληνικό στοιχείο και ο πολιτικός ρόλος των παιδαγωγικών συστημάτων, Κριτική.

Κορώσης Κ. (1997), Έφηβοι και Οικογένεια, Πως βλέπουν την Οικογένεια οι μαθητές της Β΄ και Γ΄ τάξης του Λυκείου.

Κοσμόπουλος Α., Ψυχολογία και Οδηγητική της παιδικής και νεανικής ηλικίας, Γρηγόρης .

Κουκουλές Γ. (22/11/1992), « Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, οι εργασιακές σχέσεις και το συνδικαλιστικό κίνημα», Εποχή.

Κωνσταντοπούλου Χ. (1994), Για μια Κοινωνιολογία της εργασίας, Παρατηρητής

Λιανός Θ. , Μπένος Θ. (1992), Μακροοικονομική Ανάλυση & Δημοσιονομική Πολιτική, Μπένου.

Μήλιος Γ. (1993), Εκπαίδευση και Εξουσία, Κριτική.

Μητρόπουλος Π. Α. (1993), Εργασία και Συνδικάτα στη Μεταβιομηχανική Κοινωνία, Ο εφιάλτης της δυαδικής κοινωνίας, Νέα Σύνορα - Α.Α Λιβάνη.

Μισέλ Α.(1993), Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου, Gutenberg.

Μιχελάρκης Ε., Σύγχρονες και βασικές θεωρίες προσωπικότητας (Από τις σημειώσεις του καθηγητού).

Μουδατσάκη Δ. "Οικογένεια και παιδί", Ηράκλειο, 1995.

Μουσούρου Λ. (1984), Οικογένεια και παιδί στην Αθήνα, Εστία.

Μουσούρου Λ.Μ (1996), Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας, Gutenberg.

Μουστάκα Κ., Κασιμάτη Κ. (1984), «Φιλοδοξίες και Επιθυμίες γονέων για την Επαγγελματική Αποκατάσταση των παιδιών τους», Η προβληματική μιας εμπειρικής έρευνας. Δύο εφαρμογές με επίκεντρο το παιδί, Αετοπούλιο Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Χαλανδρίου.

Μπουλουγούρης Γ.(1986), Ιατρική Ψυχολογία, Δανιά.

Ξωχέλλη Π.(1984) "Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος", εκδ. Αφών Κυριακίδη, Θεσ/νίκη.

Παπάζογλου Μ.(1984), Σχέσεις σχολείου – οικογένειας, Επικαιρότητα.

Παπαιωάννου Σ. (1990), Επαγγελματική Εκπαίδευση και Προσανατολισμός Αναφορά σε άτομα με ειδικές ανάγκες, Γρηγόρη.

Παπαιωάννου Σ. (1987), Η κοινωνική κατάσταση και η συνείδηση των νέων

Παπαναούμ-Τζίκα Ζ.(1979) "Θεωρία του ρόλου και κοινωνικοποίηση" , στο "Φιλολόγος", 18, τ. Δ'.

Παράγοντες που διαμορφώνουν τις Εκπαιδευτικές – Επαγγελματικές επιδιώξεις των αποφοίτων του Λυκείου, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Οικονομικών Επιστημών.

Παρασκευόπουλος Ι., Εξελικτική Ψυχολογία, Τόμος 4.

Ρομπόλης Σ.(1998), «ΟΝΕ, Μισθοί, Ανεργία και Κοινωνική Ασφάλιση», Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση και Οικονομική Σύγκλιση , ΣΤ΄ Συνέδριο του Ινστιτούτου Μελετών Οικονομικής Πολιτικής.

Σακελλαρόπουλος Θ. (1993), Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, Κριτική.

Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος (1999), Η Μεταρρύθμιση του Κοινωνικού Κράτους, Κριτική

Τάτσης Ν. (1989), Κοινωνιολογία – Ιστορική Εισαγωγή και Στοχαστικές Θεμελιώσεις, Οδυσσέας.

Τέπτερη Ι., Σκαύδη Δ. Ρουσσέας Π., Κουτσούκος Δ.(1989), Αξιολόγηση του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού από τους μαθητές της Γ΄ Γυμνασίου, Ανάγκες και Προσδοκίες τους, ΟΕΔΒ.

Τομαρά – Σιδέρη Μ. (1991), Ανώτατη Εκπαίδευση και κοινωνική επιλογή, Εκδόσεις Παπαζήση.

Τσαούσης Δ.Γ. (1983), Η κοινωνία του ανθρώπου, Gutenberg.

Τσέλικα Η.(1991), Νεολαία και κοινωνική Δυναμική, Οδυσσέας.

Τσουκαλάς Κ. (1986), Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στη Μεταπολεμική Ελλάδα, Θεμέλιο.

ΦΕΚ, 225, τευχ. Α΄/10-11-69

ΦΕΚ, 76, τευχ. Α΄/30-3-53.

Φίλιας Β. (1986), Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις, Σύγχρονη Εποχή.

Φράγκου Π. Χ., (1994), Ψυχοπαιδαγωγική, Gutenberg.

Χατζησωκράτης Δ. (22/11/1992), «Τα Συνδικάτα προσβλέπουν στην Ευρώπη», Το Βήμα.

Χελμουτ Φ.(1989) "Κοινωνική ένταξη κι εκπαίδευση", εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

Bush Κ. (1993), Η Ευρώπη μετά το 1992. Οικονομικές, Οικολογικές και κοινωνικές προοπτικές της ενιαίας εσωτερικής αγοράς, Κριτική.

Cohen G. A. (1966), "Beliefs and Roles", Proceedings of the Aristotelian society.

Engler B. (1991), Personality Theories an introduction, Houghton Mifflin Company.

Fletcher Ronald. (1985), *Κοινωνικές Ομάδες και Άτομα*, Κουτσουμπός Α.Ε.

Goode W. J. (1963), *World revolution and family patterns*, Free Press.

Goodman N.(1995), Το μέλλον της οικογένειας, *Κοινωνική Εργασία*, 37.

Herbert M. (1994), *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας*, Ελληνικά γράμματα.

Michele B., McIntosh M.(1987), *Η αντικοινωνική οικογένεια*, Κάλβος.

Seger I.(1997), *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Μπουκουμάνη.

Sprott W. J. (1966), *Human Groups*, Harmondsworth, Penguin.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

http://www.ypeth.gr/el_ec_page.969.htm.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ**

1. Φύλο: Άνδρας   Γυναίκα

2. Ηλικία: 16 ετών
                           17 ετών
                           18 ετών

3. Σε ποια από τις παρακάτω κατηγορίες ανήκετε:

- α. μαθητής/ μαθήτρια Δημοσίου Λυκείου
- β. μαθητής/ μαθήτρια Ιδιωτικού Λυκείου
- γ. σπουδαστής/ μαθήτρια Τεχνικού Λυκείου

4. Εκπαίδευση γονέων:

Βαθμίδα εκπαίδευσης	Πατέρα	Μητέρα
Δημοτικό		
Γυμνάσιο/ Τεχνική σχολή		
Λύκειο		
ΑΕΙ/ ΤΕΙ		

5. Επάγγελμα πατέρα (με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια).

.....

6. Επάγγελμα μητέρας (με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια).

.....

7. Ποια νομίζετε ότι είναι τα τέσσερα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι στην Ελλάδα σήμερα.(γράψτε κατά σειράς σπουδαιότητας από το 1 έως το 4)

1.....

2.....

3.....

4.....

8. Κατά τη γνώμη σας, πόσο συμβάλλουν οι παρακάτω στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι νέοι σήμερα;

	Πολύ	Λίγο	Καθόλου
Το σχολείο			
Η οικογένεια			
Τα συνδικάτα κόμματα, οι πολιτικές νεολαίες			
Το κράτος			
Η τοπική αυτοδιοίκηση			

9. Μετά το τέλος των σπουδών σας στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχετε επιλέξει :

1. να συνεχίσετε τις σπουδές σας; Ή
2. να αναζητήσετε μια θέση εργασίας;

10. Αν έχετε επιλέξει να συνεχίσετε τις σπουδές σας, τι επιθυμείτε να σπουδάσετε και που;

Σπουδές με αντικείμενο (προσδιορίστε)	Τόπος σπουδών και ίδρυμα
1.	
Ή εναλλακτικά	
2.	

11. Αν δεν επιθυμείτε τη συνέχιση των σπουδών σας, που σκοπεύετε να εργαστείτε ή να αναζητήσετε εργασία;

.....
.....

12. Υπάρχει κάποιος στην οικογένειά σας, ή στο οικογενειακό σας περιβάλλον που να έχει σπουδάσει

ή να εργάζεται στο ίδιο αντικείμενο ή στον ίδιο χώρο που έχετε επιλέξει να δοκιμάσετε και εσείς μετά την ολοκλήρωση των σπουδών σας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση;

ΝΑΙ (προσδιορίστε ποιος .....) ΟΧΙ

13. Πόσο μεγάλο ρόλο έχει παίξει η οικογένειά σας στην επιλογή που κάνετε ;

πολύ μεγάλο	μεγάλο	ελάχιστο	κανένα
-------------	--------	----------	--------

14. Πόσο μεγάλο ρόλο έχει παίξει ο σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός στην επιλογή που κάνετε;

πολύ μεγάλο	μεγάλο	ελάχιστο	κανένα
-------------	--------	----------	--------

15. Περιγράψτε τους παράγοντες και τους λόγους που επηρέασαν την επιλογή που κάνετε ;

.....

.....

.....

.....

16. Ποιοι από τους παρακάτω τομείς σας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα;

<p>1. ποίηση και η λογοτεχνία</p> <p>2. ο κινηματογράφος και το θέατρο</p> <p>3. η μουσική</p> <p>4. ο αθλητισμός</p> <p>5. τα χόμπι (προσδιορίστε .....)</p> <p>6. Άλλο .....</p>
--

17. Αναφέρατε τα ονόματα μερικών διάσημων ανθρώπων που εκτιμάτε και θαυμάζετε

1.
2.
3.
4.
5.

18. Όταν βγαίνετε έξω που ψυχαγωγείστε (βάλτε ένα + στο αντίστοιχο τετράγωνο)

	συχνά	σπάνια	καθόλου
1. ταβέρνα			
2. ντίσκο – μπαρ			
3. καφετέρια			
4. συναυλίες – κονσέρτα			
5. κινηματογράφο			
6. θέατρο			

19. Διαβάζετε εξωσχολικά βιβλία;

1. Συχνά   2. Σπάνια   3. Καθόλου

20. Πόσες ώρες την ημέρα παρακολουθείτε τα προγράμματα της τηλεόρασης;

.....

21. Αναφέρετε τις εκπομπές της τηλεόρασης που σας αρέσουν και παρακολουθείτε ανελλιπώς.

1.....

3.....

2.....

4.....

22. Ποιες εφημερίδες και περιοδικά διαβάζετε συνήθως;

Εφημερίδες	Περιοδικά
1.	1.
2.	2.
3.	3.